
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ



ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΑΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ
ΩΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΒΟΥΔΡΙΣΛΗΣ

ΜΘ09006

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2011

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν πόνημα αποτελεί τη διπλωματική εργασία που συντάχθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακών μου Σπουδών στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά

Αντικείμενο της εργασίας είναι εξέταση της δυνατότητας ανάδειξης της Τουρκίας ως περιφερειακής δύναμης στον 21^ο αιώνα στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας.

Ως πηγές χρησιμοποιήθηκαν τόσο βιβλιογραφία όσο και δημοσιεύματα του τύπου και περιοδικών.

Η γειτονικής μας χώρα παρότι έχει αποτελέσει για ευνόητους λόγους το αντικείμενο πολλών βιβλίων, μελετών και άρθρων εξακολουθεί και αποτελεί έναν «άγνωστο» για μεγάλο αριθμό Ελλήνων. Επιπρόσθετα, σήμερα η Τουρκία παρουσιάζεται από πολλούς ως υποψήφια περιφερειακή δύναμη

Μεθοδολογικά η προσέγγιση και η ανάλυση του θέματος θα βασιστεί στην ρεαλιστική θεωρία

Ως πηγές χρησιμοποιήθηκαν τόσο βιβλιογραφία όσο και δημοσιεύματα του τύπου και περιοδικών. Ωστόσο σε αρκετά θέματα η χαρτογράφηση της ήταν προβληματική λόγω των φτωχών στοιχείων συνέπεια των προσπαθειών του Τουρκικού κράτους να εμφανίζει «προς τα έξω» τη εικόνα που επιθυμεί η κεντρική εξουσία.

Η διάρθρωση της εργασίας έχει γίνει με γνώμονα τις διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής και χωρίζεται σε 7 κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται η ορολογία όσο αφορά τις έννοιες της υψηλής στρατηγικής καθώς και των χαρακτηριστικών μιας περιφερειακής δύναμης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια σύντομη περιγραφή του διεθνούς και περιφερειακού συστήματος ασφάλειας την εξεταζόμενη χρονική περίοδο.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή για τη χώρα καθώς τις προθέσεις αυτής μέσα στο πέρασμα του χρόνου.

Το τέταρτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην εσωτερική πολιτική της χώρας και στο οποίο αναλύονται το σύστημα λήψης των αποφάσεων, η πληθυσμιακή δομή της χώρας καθώς και ο ρόλος της θρησκείας στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η οικονομική ισχύς της Τουρκία, στοιχείο βασικό της υψηλής στρατηγικής κάθε χώρας αφού η υπόψη δυναμική της χώρας αποτελεί μοχλό και για άλλα τμήματα αυτή πως για παράδειγμα της στρατιωτικής.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται τα στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής και της τουρκικής διπλωματίας τα οποία ενισχύουν το περιφερειακό ρόλο της Τουρκίας στην εξεταζόμενη περιοχή. Εξετάζεται η εξωτερική πολιτική και η διπλωματία της Τουρκίας σε σχέση με την ΕΕ, τις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ, την ανατολική Μεσόγειο καθώς και τις χώρες των Βαλκανίων – Μέσης Ανατολής – Αφρικής.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της υψηλής στρατηγικής που είναι η στρατιωτική στρατηγική της χώρας. Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζονται το στρατιωτικό δόγμα της Τουρκίας, οι Ένοπλες Δυνάμεις, τα εξοπλιστικά προγράμματα της χώρας καθώς και προσπάθεια της Τουρκία να γίνει μια πυρηνική δύναμη.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται προσπάθεια της Τουρκία για διεθνή νομιμοποίηση δια μέσω των διεθνών οργανισμών

Η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται στο ένατο κεφάλαιο με την παρουσίαση των συμπερασμάτων και τεκμηρίωση της άποψης για τη δυνατότητα της Τουρκίας να διαδραματίσει ενεργό ρόλο ως περιφερειακή δύναμη στην εξεταζόμενη περιοχή.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	5
α. Διαστάσεις Υψηλής Στρατηγικής.....	5
β. Χαρακτηριστικά Περιφερειακή δύναμη	8
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	10
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	12
4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	16
α. Το Σύστημα Λήψης Αποφάσεων της Τουρκίας	16
β. Ο ρόλος του στρατού στη πολιτική	18
γ. Η Πληθυσμιακή – Γλωσσική Δομή της Τουρκίας.....	19
δ. Τουρκία και Θρησκεία.....	23
5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	26
6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	28
α. Τουρκία και ΕΕ	29
β. Τουρκία και ΗΠΑ	31
γ. Τουρκία και ΝΑΤΟ	33
δ. Τουρκία και Βαλκάνια	36
ε. Τουρκία και Μέση Ανατολή.....	39
στ. Τουρκία και Ανατολική Μεσόγειος.....	43
ζ. Τουρκία και Αφρικανική Ήπειρος.....	45
η. Τουρκία και Υπερκαυκάσια και Κεντρική Ασία.....	48
θ. Τουρκία και Ρωσία.....	50
7. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	53
α. Η ισχύς της Τουρκίας λόγω γεωγραφική θέσης.....	53
β. Εθνική ισχύς	54
γ. Πόλεμος.....	55
δ. Πολιτική άμυνας και αμυντικό δόγμα της Τουρκίας	56
ε. Ένοπλες Δυνάμεις.....	56
στ. Εξοπλιστικά Προγράμματα της Τουρκία.....	61
ζ. ΟΜΚ και Τουρκία.....	64
8. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ	69
9. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
10. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74
α. Βιβλία	74

β	Άρθρα – Περιοδικά	74
γ	Δικτυακοί Τόποι	77

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

α. Διαστάσεις Υψηλής Στρατηγικής

Σήμερα ο όρος «Στρατηγική» χρησιμοποιείται σε μεγάλη έκταση και έχει ως σκοπό να καθορίσει τη μεθόδευση που ακολουθείται σε ένα τομέα για την επίτευξη ενός σκοπού. Η ευρεία χρήση του όρου έχει ως αποτέλεσμα αυτός να χρησιμοποιείται σήμερα με μεγάλη εννοιολογική χαλαρότητα. Δύο σύγχρονοι ορισμοί αναφέρονται στη χρήση των στρατιωτικών μέσων για την επίτευξη πολιτικών σκοπών. Γενικότερα θα μπορούσε να αναφερθεί ότι για την ύπαρξη της στρατηγικής πρέπει να συνυπάρχουν μέσα, σκοπός και αντίπαλος.¹

Η έννοια του υπόψη όρου έχει ωστόσο την πλήρη εφαρμογή της σε δύο τομείς και αυτοί είναι η πολιτική και το στρατιωτικό πεδίο. Στα πλαίσια ενός κράτους, «Υψηλή Στρατηγική» είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτό χρησιμοποιεί το σύνολο των διατιθέμενων μέσων του για την επίτευξη των αντικειμενικών του στόχων μέσα στο διεθνές ανταγωνιστικό σύστημα, τόσο στην ειρήνη όσο και όσο και στον πόλεμο. Επομένως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η «υψηλή στρατηγική» αφορά τις προσπάθειες που καταβάλει ένα κράτος για αυξήσει την απαιτούμενη ισχύ και διεθνή επιρροή, ώστε να καταστεί ικανό να επιτύχει τους εθνικούς αντικειμενικούς σκοπούς και τα εθνικά του συμφέροντα.

Η στρατηγική είναι έννοια που αφορά τις συγκρούσεις δύο ή περισσότερων μερών. Αναφέρεται δηλαδή στην αλληλεπίδραση των αντιμαχόμενων πλευρών και σε διαδοχικά κτυπήματα μεταξύ τους με σκοπό την κάμψη της αντίστασης του ενός και την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών του άλλου. Άρα ποτέ μια στρατηγική δεν στρέφεται στο κενό αλλά έχει πάντοτε τουλάχιστον έναν αντίπαλο².

¹ σελ.27, Κ. Κολιόπουλος, «Η υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης» (2001), Εκδόσεις Ποιότητα.

² σελ 15, Χ. Παπασωτηρίου «Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία» (1996), Εκδόσεις Σιδέρης

Η έννοια της «υψηλής στρατηγικής» εντάσσεται στα πλαίσια της ρεαλιστική σχολή της θεωρίας των διεθνών, λόγω της συγκρουσιακής φύσης της καθώς στην επικέντρωση της στα κράτη ως διεθνείς δρώντες.³

Η «υψηλή στρατηγική» ως έννοια έχει 5 πυλώνες και οι οποίοι είναι οι παρακάτω^{4,5}

- **Η Εσωτερική πολιτική**
- **Η οικονομική διάσταση.**
- **Η Διπλωματία – Εξωτερική πολιτική**
- **Η Στρατιωτική στρατηγική**
- **Η Διεθνής νομιμοποίηση**

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαία να δοθούν τα βασικά σημεία των 5 αυτών πυλώνων της υψηλής στρατηγικής.

(1) Εσωτερική πολιτική.

Η Εσωτερική πολιτική περιλαμβάνει την οργάνωση του κράτους καθώς και του πολιτικού συστήματος αυτού. Επιπλέον, αναφέρεται στην εσωτερική νομιμοποίηση των ενεργειών ενός κράτους, δηλαδή στην αποδοχή και έγκριση των ενεργειών του κράτους από τους πολίτες του. Επίσης, αφορά στην ικανότητα του κράτους να αντλεί πόρους από τον πληθυσμό του για τις ένοπλες δυνάμεις του και να οργανώνει την αμυντική ή επεκτατική - πολιτική του.

(2) Η οικονομική διάσταση.

Η στρατιωτική ισχύς ενός κράτους είναι συνάρτηση της οικονομικής ισχύς μιας χώρας. Η συνάρτηση αυτή σχετίζεται με την ικανότητα του κράτους να αναπτύξει και να συντηρήσει ικανό αριθμό ένοπλων δυνάμεων και τέλος η υλική υποστήριξη αυτών κατά τη διάρκεια πιθανών πολεμικών επιχειρήσεων. Η

³ σελ 13, Χ. Παπασωτηρίου «Διασπορά και Εθνική Στρατηγική» (2000), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

⁴ σελ 17, Χ. Παπασωτηρίου «Διασπορά και Εθνική Στρατηγική» (2000), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

⁵ σελ 15-22, Χ. Παπασωτηρίου 2007, Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας.

ικανότητα ανάπτυξης και συντήρησης αφορά την αγορά - κατασκευή εξοπλισμού και την επιμελητεία αυτών (στέγαση και σιτισμό των ενόπλων δυνάμεων). Επιπρόσθετα, αναφέρεται σε όλες εκείνες τις ενέργειες που έχουν ως σκοπό να υπονομεύσουν την οικονομική ισχύ του αντιπάλου, ώστε να μην είναι ικανός ή να μειώσει την ικανότητα του στο μέγιστο βαθμό.

Ωστόσο πέραν της μακροπρόθεσμης σχέσης οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η οικονομία ενός κράτους επηρεάζει και τη δυνατότητα άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Η υπόψη εξάρτηση μεταξύ των κρατών είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μεγαλύτερη είναι η ασύμμετρη οικονομική εξάρτηση μεταξύ των κρατών.⁶

(3) Διπλωματία – Εξωτερική Πολιτική.

Η διπλωματία αναφέρεται στις δεσμεύσεις, οι οποίες αναλαμβάνονται μεταξύ κρατών και οι οποίες έχουν δύο μορφές, τη μακροχρόνια και τη βραχυχρόνια. Η μακροχρόνια αφορά ενέργειες με βάθος χρόνου όπως για παράδειγμα τη σύναψη συμμαχιών – συμφωνιών και η βραχυχρόνια η οποία αφορά την υποστήριξη στην τρέχουσα πολιτική σκηνή. Η διπλωματία βασίζεται κατά κύριο λόγο στην υποστήριξη του κρατικού συμφέροντος πέρα από τις αξίες που διέπουν το διεθνές σύστημα⁷.

Κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων η διπλωματία μιας χώρας αποσκοπεί στην εξασφάλιση της υποστήριξης της από τρίτες χώρες ή τουλάχιστον στην παροχή έμμεσης υποστήριξης της. Επίσης, σκοπός της διπλωματίας ενός κράτους είναι να πεισθούν τρίτα κράτη, ότι το εθνικό τους συμφέρον βρίσκεται στην τήρηση μιας μεροληπτικής στάσης απέναντι στο πρώτο ή ακόμη και στην είσοδο στον πόλεμο στο πλευρό του. Τέλος, η διπλωματία αποβλέπει στη σύναψη μιας ευνοϊκής συνθήκης τερματισμού της ένοπλης σύρραξης με την οποία κατοχυρώνεται η κάμψη της θέλησης του αντιπάλου και η αποδοχή των πολιτικών σκοπών των νικητών.

⁶ σελ 21, Χ. Παπασωτηρίου «Διασπορά και Εθνική Στρατηγική» (2000), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

⁷ σελ 25, Χ. Παπασωτηρίου «Διασπορά και Εθνική Στρατηγική» (2000), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

(4) **Στρατιωτική στρατηγική.**

Ο όρος της στρατιωτικής στρατηγικής αναφέρεται στη χρήση της ένοπλης βίας για την επιβολή της θέλησης ενός κράτους επί της θέλησης ενός άλλου κράτους. Η χρήση της ένοπλη βίας είναι συνήθως το τελευταίο μέσο για την επίτευξη των σκοπών ενός κράτους.

Συνηθέστερη περίπτωση είναι η απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας με σκοπό την κάμψη της θέλησης της μιας πλευράς, ώστε να αποδεχθούν οι πολιτικοί σκοποί της άλλης.

Επίσης, ο σκοπός ενός πολέμου (από τη στιγμή που αυτός αρχίσει) θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη του. Ωστόσο, μια ένοπλη σύρραξη συνήθως αποσκοπεί στα παρακάτω:

- Στην καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου
- Στην κατάκτηση και διατήρηση εδάφους του αντιπάλου
- Στην καταστροφή των συντελεστών ισχύος του αντιπάλου.

(5) **Διεθνής νομιμοποίηση.**

Η Διεθνής νομιμοποίηση αφορά στο βαθμό που οι αναλαμβανόμενοι σκοποί και ενέργειες συμβαδίζουν με τις επικροτούσες διεθνείς αξίες και το πνεύμα της εποχής. Συνηθέστερα οι αντιμαχόμενοι προσπαθούν να «ενδύσουν» τις ενέργειες υπό τον μανδύα μια ιδεολογίας με διεθνή αποδοχή. Στο σημείο αυτό βρίσκεται και η διαφορά της από τη διπλωματία.⁸

β. Χαρακτηριστικά Περιφερειακή δύναμη⁹

⁸ σελ 21, Χ. Παπασωτηρίου «Διασπορά και Εθνική Στρατηγική» (2000), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
⁹ www.wikipedia.org

Στις διεθνείς σχέσεις περιφερειακή δύναμη χαρακτηρίζεται μια κατάσταση που έχει εξουσία σε μια γεωγραφική περιοχή. Στην πραγματικότητα πρόκειται για κράτη που έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν μια δύναμη και επιρροή σε μια περιοχή του κόσμου και κατέχουν περιφερειακή ηγεμονία στη περιοχή αυτή. Συνήθως, οι περιφερειακές δυνάμεις έχουν ικανότητες που είναι σημαντικές για μια περιοχή, αλλά δεν έχουν αρκετές δυνατότητες σε παγκόσμια κλίμακα.

Υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί για το τι κάνει μια περιφερειακή δύναμη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, για την έρευνα, καθορίζει ως περιφερειακή δύναμη: «Ένα κράτος που ανήκει σε μια γεωγραφικά καθορισμένη περιοχή, κυριαρχεί σ' αυτήν την περιοχή από οικονομική και στρατιωτική άποψη, είναι σε θέση να ασκεί ηγεμονική επιρροή στην περιοχή αλλά και σημαντική επιρροή σε παγκόσμια κλίμακα, είναι πρόθυμο να κάνει χρήση της εξουσίας των πόρων και τέλος αναγνωρίζεται ή ακόμα είναι αποδεκτή ως η ηγετική δύναμη στην περιοχή από τους γείτονές της».

Το Γερμανικό Ινστιτούτο Διεθνών Σπουδών αναφέρει ότι μια περιφερειακή δύναμη θα πρέπει να:

- είναι μέρος μιας προσδιορίσιμης περιοχής με τη δική του ταυτότητα.
- αξιώνει να είναι μια περιφερειακή δύναμη.
- ασκεί αποφασιστική επιρροή στη γεωγραφική περιοχή
- διαθέτει συγκριτικά με τις άλλες δυνάμεις της περιοχής υψηλές στρατιωτικές, οικονομικές, δημογραφικές, πολιτικές και ιδεολογικές δυνατότητες.
- καθορίζει την περιφερειακή ημερήσια διάταξη ασφαλείας σε υψηλό βαθμό.
- εκτιμηθεί ως μια περιφερειακή δύναμη με άλλες δυνάμεις στην περιοχή και πέραν αυτής, ιδίως από άλλες περιφερειακές δυνάμεις
- να είναι καλά συνδεδεμένη με περιφερειακά και διεθνή φόρουμ.

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η ασκούμενη εξωτερική πολιτική και ο γεωστρατηγικός ρόλος που δύναται να παίξει ένα κράτος στο διεθνές σύστημα καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικούς παράγοντες και ιδιαίτερα από τη δομή του διεθνούς και περιφερειακού συστήματος ασφάλειας και την πολιτική των μεγάλων δυνάμεων.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ, σηματοδότησε εκτός από το τέλος του ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση του διπολικού συστήματος ασφάλεια (ΗΠΑ – ΕΣΣΔ) που υπήρχε για χρόνια. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μίας και μόνο υπερδύναμης (ΗΠΑ) και αρκετών μεγάλων δυνάμεων, γεγονός που κατέστησε δύσκολο το χαρακτηρισμό του. Από άλλους χαρακτηρίστηκε ως ολιγοπολικό και από άλλους ως πολυπολικό. Αυτό που θα μπορούσε να ειπωθεί είναι ότι χαρακτηρίζεται από ρευστότητα, αβεβαιότητα και το απρόβλεπτο. Η νέα αυτή κατάσταση δεν αποτελεί μια νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων, ούτε μια νέα παγκόσμια αταξία, ωστόσο χαρακτηρίζεται από σταθερότητα στις αναπτυσσόμενες περιοχές και αστάθεια στις λιγότερο αναπτυσσόμενες.¹⁰

Η κατάρρευση του υπάρχοντος συστήματος επιτάχυνε τον ανταγωνισμό μεταξύ συστημικών δυνάμεων, γεγονός που σηματοδοτούσε το πέρασμα από ένα στατικό σε ένα δυναμικό σύστημα¹¹. Τα χαρακτηριστικά της νέας διαμορφωθείσας κατάστασης είναι οι περιφερειακές συγκρούσεις, η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής και ένας αριθμός μη παραδοσιακών, υπερεθνικών και απρόβλεπτων προκλήσεων – κινδύνων, τα οποία αποτελούν τις κύριες απειλές για την ασφάλεια των κρατών. Επίσης, οι εθνικές, οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές εντάσεις εξακολουθούν να προκαλούν αστάθεια στο διεθνές σύστημα ασφάλειας.

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δημιούργησε ένα «κενό ισχύος» στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης, στα

¹⁰ σελ 21, Χρήστος Μηνάγιας, 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

¹¹ σελ 137, Αχμετ Νταβούτογλου, 2010, Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

Βαλκάνια, στην Υπερκαυκασία, στην Κεντρική Ασία η οποία οδήγησε σε αναζήτηση νέων περιφερειακών ισορροπιών , συμμαχιών και συστημάτων ασφάλειας.

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η χερσόνησος της Ανατολίας ή αλλιώς Μικρά Ασία, το μεγαλύτερο τμήμα της οποίας καταλαμβάνει σήμερα η Τουρκία, αποτελεί μια από τις αρχαιότερα κατοικημένες περιοχές στον κόσμο.

Τον 18^ο αιώνα, όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισε να παρακμάζει έκανε την εμφάνιση της μια νέα στρατιωτική και αστική ελίτ που διαμορφώθηκε σε μια αντιπολίτευση από το 1895 γνωστή στην Ευρώπη με την ονομασία Νεότουρκοι. Παράλληλα ξυπνά στην Τουρκία μια εθνικιστική στάση, στόχος της οποίας ήταν ο εκτουρκισμός, εξισλαμισμός και τέλος εκδυτικισμός της αυτοκρατορίας. Η πραγματοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος για τη δημιουργία ενός πανίσχυρου κράτους απαιτούσε ενίσχυση του έθνους σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο και την κατάργηση των ατομικών δικαιωμάτων.¹²

Στα πλαίσια του εξισλαμισμού (αν όχι του εκτουρκισμού) και της προσπάθειας της Τουρκίας να αλλάξει η ανθρωπινή γεωγραφία η περιοχή της Ανατολίας εξολοθρεύτηκαν 600.000 με 1.500.000 Αρμένιοι γεγονός το οποίο καταγράφηκε στην ιστορία ως «γενοκτονίας των Αρμενίων». Αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες απελάθηκαν, ενώ οι περιουσίες των Αρμενίων εκποιήθηκαν¹³.

Μια ακόμη σκοτεινή σελίδα στην ιστορία της Τουρκίας είναι η «γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου». Οι διωγμοί εναντίον των Ποντίων ξεκίνησαν 8 χρόνια μετά την άλωση της Πόλης, κορυφώθηκαν μεταξύ 1908 και 1922, ενώ το 1922 με 1924 όσοι είχαν απομείνει ξεριζώνονται προς την Ελλάδα. Συνολικά εξοντώθηκαν 353.000 Έλληνες του Πόντου.¹⁴

Για την Τουρκία ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έληξε με την ανακωχή του Μούδρου, η οποία τη βρήκε στο πλευρό των ηττημένων και το 1920 με τη συνθήκη των Σεβρών η Οθωμανική Αυτοκρατορία διαλύεται.¹⁵ Την υπόψη χρονική περίοδο

¹² Τουρκία, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

¹³ Τουρκική Ιστορία, <http://savalas.gr/pr2/22631.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22/3/11

¹⁴ Π Η Γενοκτονία των Ποντίων, <http://www.sansimera.gr/articles/140>, ημερομηνία προέλασης 6/12/11

¹⁵ Τουρκία, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

εμφανίζεται στο προσκήνιο ο Μουσταφά Κεμάλ, ο οποίος θεωρεί την ανακωχή του Μούδρου ταπεινωτική για την πατρίδα του.¹⁶

Το 1923, με την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης καθορίστηκε η πλειοψηφία των συνόρων της σύγχρονης Τουρκίας και αποτέλεσε μια πολιτική νίκη του Κεμάλ π οποίος επέτυχε να ανακτήσει μεγάλο μέρος των εδαφών που διεκδικούνταν από το 1920. Στη συνθήκη αυτή Αρμένιοι, Έλληνες και Εβραίοι αναφέρονται σαν μειονότητες ενώ δεν γίνεται λόγος για Κουρδική αυτονομία. Ακολούθησε ανταλλαγή πληθυσμών με 1.650.000 χριστιανών να εκτοπίζονται προς την Ελλάδα και αντίστροφα 650.000 μουσουλμάνων προς την Τουρκία.¹⁷

Από τα κυριότερα θύματα του τουρκικού εθνικισμού υπήρξαν οι Κούρδοι. Ο διαμελισμός του οθωμανικού Κουρδιστάν μεταξύ Τουρκίας Ιράκ και Συρίας θεωρήθηκε από τους Κούρδους ως προδοσία του Κεμάλ¹⁸. Στο ίδιο πνεύμα του Κεμαλικού εθνικισμού Έλληνες, Αρμένιοι, Άραβες και Εβραίοι χαρακτηρίστηκαν περιστασιακά ως «εσωτερικοί εχθροί» της Τουρκίας, η θέση δε των τελευταίων επιδεινώθηκε και από τον γενικό αντισημιτισμό που επικράτησε στην Ευρώπη από 1930 και μετά.

Το 1932 η Τουρκία έγινε μέλος της κοινωνίας των εθνών. Το 1939, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, η Τουρκία υπέγραψε συνθήκη κοινής άμυνας με την Αγγλία και τη Γαλλία σε περίπτωση που ο πόλεμος θα εξαπλωνόταν στη Μεσόγειο. Τον Μάρτιο του 1941, υπέγραψε σύμφωνο μη επίθεσης με τη Μόσχα, ενώ τον Ιούνιο του ίδιου έτους, λίγες μέρες πριν την επίθεση της Γερμανίας στη Ρωσία, η πολιτική της Τουρκίας άλλαξε ριζικά και υπέγραψε συνθήκη «φιλίας και μη επίθεσης» με τη Γερμανία.

Υπό την προεδρία του Μπαγιάρ, το 1955 έλαβαν χώρα οι διωγμοί των Ελλήνων της Πόλης¹⁹. Το 1952, Ελλάδα και Τουρκία προσχώρησαν στις τάξεις του NATO προς επίρρωση των προσδοκιών - κυρίως της αμερικανικής πλευράς- για ένα λιγότερο ακανθώδες μέλλον ανάμεσα σε δύο συμμαχικές χώρες.²⁰

¹⁶ Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 22/3/11

¹⁷ Συνθήκη της Λωζάνης, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 22/3/11

¹⁸ Τουρκική Ιστορία, <http://savalas.gr/pr2/22631.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 22/3/11

¹⁹ Τζελάλ Μπαγιάρ, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

²⁰ Protocol to the North Atlantic Treaty on the Accession of Greece and Turkey, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17245.htm, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

Το 1974 το πραξικόπημα της ΕΟΚΑ Β' εναντίον του Μακαρίου έδωσε την αφορμή για την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο. Κατά τη διάρκεια της εισβολής διαπράχθηκαν στυγερά εγκλήματα κατά των αμάχων όπως λεηλασίες, βεβηλώσεις εκκλησιών κ.α. Επιπλέον, ο πληθυσμός των Τουρκοκυπρίων ενισχύθηκε με εποίκους από την Τουρκία. Με τις δύο φάσεις της εισβολής σημαντικό μέρος των εδαφών της Κύπρου πέρασε στους Τούρκους κατάσταση που έχει παγιωθεί έως και τις μέρες μας.²¹

Σημαντική προσωπικότητα της Τουρκικής πολιτικής υπήρξε ο Τουργκούτ Οζαλ. Επί της προεδρίας του και μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης επιχειρήθηκε άνοιγμα προς τις χώρες της κεντρικής Ασίας καθώς και το Αζερμπαϊτζάν, απειλήθηκε με εισβολή η Αρμενία, ενώ υποστήριξε τις συμμαχικές δυνάμεις στον πόλεμο του Κόλπου το 1991 εναντίον του Ιράκ.²²

Διακαής πόθος της σύγχρονης Τουρκίας αποτέλεσε η ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπήρξε συνεργαζόμενο μέλος της ΕΕ από το 1963, ενώ η αίτηση για προσχώρηση έγινε στις 14 Απριλίου 1987. Συμφωνία για τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ υπογράφηκε το 1995 και αναγνωρίστηκε επίσημα ως υποψήφια για πλήρη ένταξη χώρα στις 12 Δεκεμβρίου 1999. Από το Δεκέμβριο του 2005 ξεκίνησαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις αλλά μια σειρά εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων αποτρέπουν μέχρι σήμερα αυτό να συμβεί. Ζητήματα όπως ατομικές ελευθερίες, οι μειονότητες, διακίνηση λαθρομεταναστών από τα εδάφη της προς την ΕΕ και κυρίως το ακανθώδες θέμα της Κύπρου φρενάρουν τις διαδικασίες ένταξης. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί και ο σκεπτικισμός των Ευρωπαίων όπως Γάλλων, Γερμανών, Αυστριακών και άλλων.²³

Σήμερα, στο «τιμόνι» της Τουρκίας είναι πρωθυπουργός ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν με Πρόεδρο τον Αμπντουλάχ Γκιούλ και υπουργό εξωτερικών μια προσωπικότητα με αμφισβητούμενες απόψεις τον Αχμέτ Νταβούτογλου. Η άνοδος στην εξουσία του κόμματος Ερντογάν του ΑΚΡ, ενός κόμματος με ισλαμικές ρίζες δημιούργησε ανησυχίες εντός και εκτός Τουρκίας μήπως χαθεί το κοσμικό κληρονομήμα.

²¹ Τουρκική εισβολή στην Κύπρο, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

²² Τουρκοτ Οζάλ, www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

²³ Σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας, www.ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_el.htm, ημερομηνία προσπέλασης 6/12/11

Ο Ερντογάν έχει διαβεβαιώσει πως δεν διαθέτει θρησκευτικές φιλοδοξίες, υιοθέτησε φιλοδυτικό πρόγραμμα με αιχμή την είσοδο της Τουρκίας στην ΕΕ.²⁴

Από τη γέννησή της η Τουρκική Δημοκρατία υπέστη πολλές φορές την επέμβαση των ίδιων της των ενόπλων δυνάμεων με πολλά πραξικοπήματα. Έως και σήμερα η πολιτική της Τουρκίας καθορίζεται κατά ένα μεγάλο βαθμό από την ηγεσία των Τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.²⁵

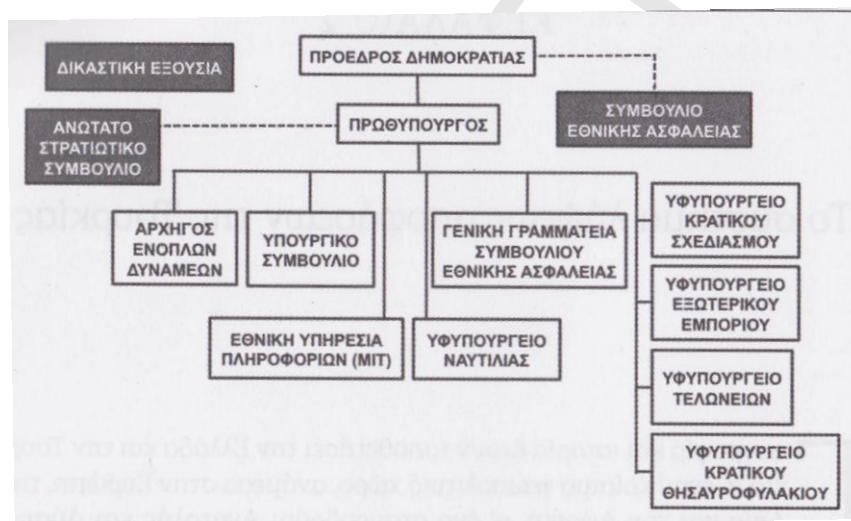
²⁴ Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, www.setimes.com, ημερομηνία προσπέλασης 18/3/11

²⁵ www.wikipedia.com, ημερομηνία προσπέλασης 20/11/11

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

α. Το Σύστημα Λήψης Αποφάσεων της Τουρκίας

Σύμφωνα με το Τουρκικό Σύνταγμα επικεφαλής του συστήματος λήψης αποφάσεων της Τουρκίας είναι ο πρωθυπουργός, οποίος συγκεντρώνει πάνω του όλες τις εξουσίες πλην της δικαστικής. Ιδιαίτερη βαρύτητα σ' αυτό το μηχανισμό έχουν το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ) και το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο (ΑΣΣ). Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων της Τουρκίας²⁶.



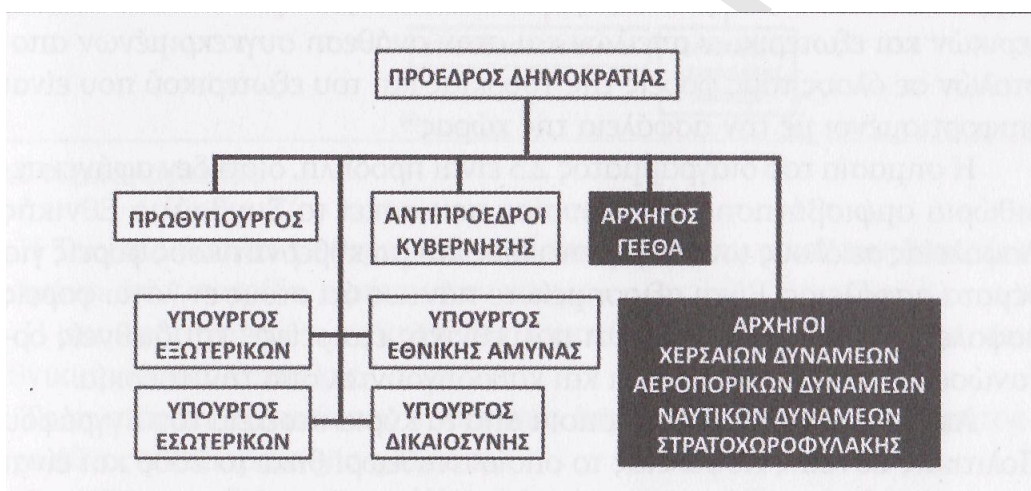
Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνει μια σύντομη παρουσίαση των δύο συμβουλίων, λόγω του ρόλου τους στο μηχανισμό λήψης αποφάσεων.

Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας πρωτοεμφανίστηκε το 1933 και από τότε έχει πάρει αρκετές μορφές. Θεσμοθετήθηκε ως όργανο από το σύνταγμα του 1961 και συγκεκριμένα ως γνωμοδοτικό του Υπουργικού Συμβουλίου για θέματα ασφάλειας. Αρχικά άνηκε στην Ανώτατης Συνέλευσης ως Γενική Γραμματεία και υπεύθυνη θέματα εθνικής επιστράτευσης, το 1944 ανέλαβε αρμοδιότητες σχεδιασμού

²⁶ σελ 85, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

αμυντικής πολιτικής, το 1961 λαμβάνει συνταγματική υπόσταση και από το 1962 υπάρχει ως ΣΕΑ. Οι αρμοδιότητες που του ανατέθηκαν το 1962 ήταν ο καθορισμός των αρχών της εσωτερικής, εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής.²⁷

Η οργανωτική δομή τροποποιείται το 1983, όποτε και οι αρμοδιότητες του είναι συμβουλευτικές και αφορούν στον προσδιορισμό, στην εξακρίβωση και στην εφαρμογή της πολιτικής εθνικής ασφαλείας του κράτους στα πλαίσια των όρων «εθνική ασφάλεια» και «πολιτική εθνικής ασφαλείας του κράτους». Το ΣΑΕ συνεδριάζει 2 φορές μηνιαίως υπό την προεδρεία του προέδρου της Δημοκρατίας. Μετά την συνεδρίαση του ΣΑΕ εκδίδεται ανακοίνωση με τις προτεραιότητες της Τουρκίας για θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Αυτό το οποίο αξίζει να σημειωθεί είναι ότι το ΣΕΑ κυριαρχείται από το στρατιωτικό καθιστάμενο. Η σύνθεση του ΣΕΑ παρουσιάζεται στο παρακάτω οργανόγραμμα.²⁸



Όπως αναφέρθηκε παραπάνω το άλλο σημαντικό όργανο του μηχανισμού λήψης αποφάσεων της Τουρκίας είναι το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο (ΑΣΣ). Το ΑΣΣ συγκαλείται δύο φορές ετησίως τους μήνες Αύγουστο και Νοέμβριο. Πρόεδρος του ΑΣΣ είναι ο πρωθυπουργός και μέλη του ο υπουργό Εθνικής Άμυνας, ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων, οι αρχηγοί των Διοικήσεων Χερσαίων – Ναυτικών - Αεροπορικών Δυνάμεων και Στρατοχωροφυλακής. Στο ΑΣΣ συμμετέχουν και όλοι οι ανώτατους αξιωματικούς που φέρουν βαθμό στρατηγού – ναυάρχου – πτεράρχου. Ο

²⁷ σελ 42-44, Θάνος Ντόκος, 2001, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκία, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη,

²⁸ σελ 85, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

.....
ρόλος του ΑΣΣ είναι ο καθορισμός του στρατιωτικού δόγματος, των στόχων των ενόπλων δυνάμεων, καθώς και θεμάτων σχετικών με στρατιωτική νομοθεσία και τους στρατιωτικούς κανονισμούς. Αυτό που είναι σημαντικό και όχι ευρέως γνωστό είναι ότι το ΣΕΑ υποστηρίζεται από μια Γενική Γραμματεία η οποία συντίθεται από στρατιωτικούς, διπλωμάτες και τεχνοκράτες²⁹.

β. **Ο ρόλος του στρατού στη πολιτική**

Από την ίδρυση του το Τουρκικό κράτος έδωσε ιδιαίτερη σημαία στο στρατό παρέχοντας του το ρόλο του προστάτη της χώρας και του μεταρρυθμιστικού του έργου της κυβέρνησης. Ωστόσο, η είσοδος του στην πολιτική ζωής της Τουρκίας γίνεται με το πραξικόπημα του 1960. Τότε αλλάζει και ο ρόλος του ΣΕΑ μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους από την άμυνα στην εθνική ασφάλεια³⁰.

Ο ρόλος του στρατού ενισχύεται ακόμη περισσότερο με τη στρατιωτική επέμβαση της 12ης Μαρτίου 1971, κατά την οποία εξασφαλίστηκε η συμμετοχή των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων στο ΣΕΑ. Η ενίσχυση του ρόλου συνεχίστηκε το 1980 με το τρίτο πραξικόπημα της 12ης Σεπτεμβρίου κατά την οποία το ΣΕΑ αποκτά και νομοθετική εξουσία. Με τη νομοθετική εξουσία στα χέρια του στρατού αυξάνεται η εξουσία του στο ΣΕΑ με αύξηση των θέσεων των στρατιωτικών έναντι των πολιτικών και αποτέλεσμα να τη στρατικοποίηση του κράτους της Τουρκίας και ανάδειξη του στρατού σε κανονιστική δύναμη.

Η πολιτική ζωή της Τουρκία εξισορροπείται το 1996, με την άνοδο στην εξουσία του φιλοϊσλαμικού Κόμματος της Ευημερίας σε κυβέρνηση συνασπισμού με το Κόμμα του Ορθού Δρόμου. Με την επανεμφάνιση του πολιτικού Ισλάμ ο στρατός προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τους πολίτες και με το φόβο της ύπαρξης ισλαμικού κινδύνου το Φεβρουάριο του 1998 λαμβάνονται από το ΣΕΑ μέτρα που σχετίζονται με την κοσμικότητας της χώρας και τα οποία γίνονται αποδεκτά από τη κυβέρνηση. Η πολιτική ζωή της Τουρκίας ομαλοποιείται ακόμα περισσότερο το 2001 όταν τίθενται νέα δεδομένα στη λειτουργία του ΣΕΑ και κατά συνέπεια, στη σχέση του στρατού με την

²⁹ σελ 85, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

³⁰ Τουρκία: Στρατός και Πολιτική. Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, www.ekemprogram.org, ημερομηνία προσπέλασης 7/12/11

πολιτική. Ο αριθμός των στρατιωτικών μελών μειώνεται και η αριθμητική ισορροπία αποκαθίσταται μετά από 9 χρόνια. Σημαντικότερες όμως ανατροπές επέρχονται με τη ψήφιση από την Τουρκική Εθνοσυνέλευση ενός Πακέτου Διατάξεων για την εναρμόνιση με το Κοινωνικό Κεκτημένο της ΕΕ. Αποτέλεσμα αυτού είναι η αφαίρεση από το κράτος του στρατιωτικού χαρακτήρα και αφαίρεση από τις Ένοπλες Δυνάμεις του «προνομίου» της καθοδήγησης της κοινωνίας στη βάση των κεμαλικών αξιών³¹.

Ωστόσο ο Στρατός έχει κερδίσει μια εξέχουσα θέση στο σύγχρονο πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας μέσα από μια μακρά σειρά παρεμβάσεων, πραξικοπημάτων και πιέσεων. Παρά τις αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας εξακολουθεί να «παίζει» το ρόλο του διαμορφωτή του σύγχρονου πολιτικού συστήματος της χώρας, με όλες του τις αδυναμίες, τα κενά και τις αρνητικές πρωτοτυπίες. Είναι αυτός που έχει διαμορφώσει και εξακολουθεί να συμμετέχει σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε Τουρκική Δημοκρατία, και το οποίο ως πολιτικό σύστημα διαφέρει πολύ από το φιλελεύθερο δημοκρατικό σύστημα των χωρών του δυτικού κόσμου.

γ. Η Πληθυσμιακή – Γλωσσική Δομή της Τουρκίας

Η πρώτη απογραφή πληθυσμού της Δημοκρατίας της Τουρκίας πραγματοποιήθηκε το 1927, τότε ο πληθυσμός της Τουρκίας αριθμούσε 13.600.000 κατοίκους. Στη συνέχεια η δεύτερη απογραφή πραγματοποιείται το 1935 και κατόπιν απογραφές λάμβαναν χώρα κάθε 5 χρόνια. Από το 1990 έχει αποφασιστεί η διεξαγωγή απογραφής κάθε δέκα χρόνια³².

Ανάπτυξη του πληθυσμού στην Τουρκία 1927 - 2009³³

Έτος	Πληθυσμός	Ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης (σε ποσοστό)

		2,11
		1,96
		2,17
		2,85

³¹ Σπύρος Ν. Λίτσας (2007), Η σύγχρονη Τουρκική πραγματικότητα και ο ρόλος του στρατού στις δομές εξουσίας του κράτους. Από τη θεσμική κατοχύρωση στη συνειδησιακή ταύτιση.

³² σελ 17, Δασκαλάκης Ιπποκράτης (2008) Το εθνικό και Θρησκευτικό Μωσαϊκό της Τουρκίας στην εξωτερική της πολιτική.

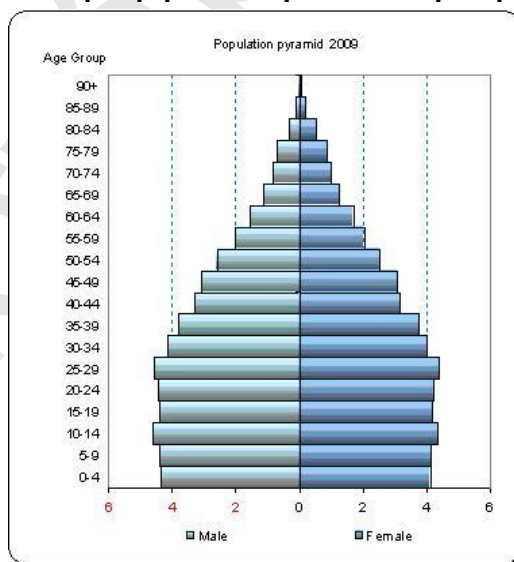
³³ www.berlin-institut.org/online-handbookdemography/turkey.html

		2,5
		2,07
		2,35
		1,32

Η μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού πραγματοποιήθηκε μεταξύ 1945 και 1980 όταν ο πληθυσμός αυξήθηκε 2,5 φορές. Στις μέρες μας ο πληθυσμός της Τουρκίας έφτασε το 2010 στα 73.722.988 κατοίκους, σημειώνοντας αύξηση κατά 15,88%, σε σχέση με το 2009. Σύμφωνα με στοιχεία της Τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας, το 18% του συνολικού πληθυσμού της Τουρκίας κατοικεί στην Κωνσταντινούπολη και την ακολουθούν με το 6,5% η Άγκυρα, με το 5,4% η Σμύρνη, με το 3,5% η Προύσα και με το 2,8% τα Άδανα³⁴.

Επίσης με βάση τα στατιστικά στοιχεία της Τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ο τουρκικός πληθυσμός θα συνεχίσει να αυξάνεται έως το 2050 χάρη στην ηλικιακή δομή του (διάγραμμα του οποίου φαίνεται παρακάτω), υπολογίζεται ότι η Τουρκία θα έχει πληθυσμό των 95.000.000 κατοίκων για το έτος 2050, ενώ τα Ηνωμένα Έθνη προέβλεψαν ακόμη και 97.300.000.

Ηλικιακή δομή του τουρκικού πληθυσμού³³



³⁴ <http://www.turkstat.gov.tr>

Σύμφωνα με δημογραφικά στοιχεία του 2008³⁵ ο πληθυσμός της Τουρκίας αποτελείται σε ποσοστό 70-75% από Τούρκους, 18% από Κούρδους, και 7-12% από άλλες μειονότητες. Ο κουρδικός πληθυσμός παραμένει υψηλότερος στις παραδοσιακά κουρδικές περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας, που αντιστοιχεί με το τουρκικού Κουρδιστάν. Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, μετανάστεψαν και σε πιο αναπτυγμένες και βιομηχανικές επαρχίες. Σήμερα οι Κούρδοι στην κεντρική περιοχή της Ανατολίας, συγκεντρώνεται στα δυτικά της λίμνης Τουζ καθώς και διάσπαρτα σε περιοχές όπως το Alaca , Çiçekdağı , Yerköy κ.α.

Ένα άλλο στοιχείο που θα πρέπει να υπογραμμιστεί είναι η δημογραφική δυναμική των μειονοτήτων, που είναι πολύ μεγαλύτερη σε σχέση μ' εκείνη των καθεαυτο «Τούρκων». Για παράδειγμα, ο ετήσιος ρυθμός δημογραφικής αύξησης των Κούρδων είναι 3,6%, υπερδιπλάσιος σε σύγκριση με των υπόλοιπων «Τούρκων» (1,6%). Με βάση το ρυθμό αυτό, τα σημερινά 20.000.000. των Κούρδων της Τουρκίας θα γίνουν 32.300.000 το 2020 και θα αντιστοιχούν στο 37% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Το 2050 ο πληθυσμός της Τουρκίας προβλέπεται να είναι 95.000.000, από τα οποία τα 42.000.000 (44,5%) θα είναι Κούρδοι! Αυτό σημαίνει ότι αν οι σημερινοί διαφορετικοί ρυθμοί δημογραφικής αύξησης μεταξύ Τούρκων και Κούρδων διατηρηθούν, τότε μέσα σε μισό αιώνα οι Κούρδοι θα είναι η πολυπληθέστερη εθνική ομάδα στην Τουρκία!

Η Τουρκία ως κράτος είναι ένα πολύ-εθνικό, πολύ-θρησκευτικό και πολύ-πολιτισμικό κράτος. Ένα από σοβαρότερα – σημαντικότερα προβλήματα της Τουρκίας είναι το ζήτημα της «εθνικής συνείδησης» των σημερινών Τούρκων. Το επίσημο κράτος θεωρεί ότι οποίος μένει μέσα στα πλαίσια της Τουρκικής επικράτειας είναι «Τούρκος». Στην πραγματικότητα όμως ένα από τα χαρακτηριστικά της Τουρκικής Δημοκρατίας είναι η ετερότητα. Η προσπάθεια εθνοποίησης των τουρκόφωνων μουσουλμάνων ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα και κατάφερε να επιβάλει τον τούρκικο εθνικισμό στους μη Χριστιανικούς πληθυσμούς της αυτοκρατορίας. Η τουρκική εθνική ταυτότητα δομήθηκε πάνω στις αρχές του Κεμαλισμού και του εθνικισμού. Για την ανάπτυξη της εθνικής ταυτότητα εφαρμόστηκαν βίαιες μέθοδοι, όπως διωγμοί και γενοκτονίες. Φυσιολογικά οι σημερινοί Τούρκοι έχουν χαρακτηριστικά που ανήκουν σε όλες τις εθνότητες, που κατοικούσαν στη Μικρά Ασία και γενικότερα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η τουρκοποίηση των

³⁵ CIA FACTBOOK

μικρασιατικών λαών δεν προχώρησε στο βαθμό που θα ήθελαν οι Τούρκοι εθνικιστές, με αποτέλεσμα πολλές καταπιεσμένες ταυτότητες αναδύθηκαν αργότερα πιο δυνατές. Επίσης η ισλαμική ταυτότητα, που θεωρούνταν οπισθοδρομική και αντίθετη προς τον εκσυγχρονισμό, επέστρεψε ισχυρότερη και μάλιστα στον πολιτικό στίβο. Η κουρδική εθνότητα συμβολίζει τον αγώνα των αυτοχθόνων λαών της περιοχής για εθνική ανεξαρτησία. Σήμερα στην Τουρκία αρχίζει μια αναζήτηση των ριζών και των ταυτοτήτων των λαών. Το επίσημο κράτος προσπαθώντας να αμβλύνει τις εντυπώσεις επικαλούνται την έννοια της δημοκρατίας, ως τρόπο αρμονικής συνύπαρξης των διαφορετικών ταυτοτήτων³⁶.

Η γλώσσα είναι το βασικό στοιχείο που συνδέει αυτή τη τουρκική ετερότητα. Ωστόσο, σύμφωνα με την εγκυκλοπαίδεια Ethnologue: Language of the world, στο χώρο της σημερινής Τουρκίας μιλιούνται άλλες 34 γλώσσες, εκτός από τα τουρκικά της Ανατολίας. Μερικές από αυτές είναι³⁶:

- Η Κουρδική διάλεκτος, μιλιέται από περίπου 5.000.000 ανθρώπους
- Η Hirtevin, μιλιέται από 250-300 Συρο-Χαλδαίους
- Η Αραβική από 1.500.000 άτομα.
- Η Κιρκασική, από περίπου 1.000.000 άτομα.
- Η Περσική από 700.000 άτομα
- Η Αζερική από 600.000 άτομα
- Η Γκαγκαούζικη από 330.000 άτομα
- Η Πομακική από 300.000 άτομα
- Η Καμπαρντιάνικη από 210.000 άτομα
- Η Λαζική από 100.000 άτομα
- Η Μιγκρέλικη από 100.000 άτομα
- Η Αρμενική από 70.000 άτομα
- Η Σερβοκροάτικη από 100.000 άτομα
- Η Αλβανοτοσκική από 70.000 άτομα
- Η Ελληνική από 4.000 στην Κωνσταντινούπολη ενώ υπάρχουν και 300.000 ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι.

³⁶ Γιώργος Στάμκος (2006), Εθνική συνείδηση και μειονότητες στην Τουρκία, e-telscope.gr, ημερομηνία προσπέλασης 1/9/11

Συμπερασματικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το 1/3 του πληθυσμού της σημερινής Τουρκίας (πάνω από 20.000.000 άνθρωποι) μιλά και μια άλλη γλώσσα εκτός από τα επίσημα τουρκικά. Αυτό είναι σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς ότι η εκμάθηση της τουρκικής είναι εδώ και τρεις γενιές υποχρεωτική στην εκπαίδευση, στο στρατό, στη δημόσια διοίκηση και στα ΜΜΕ, ενώ απαγορεύεται η δημόσια χρήση κάθε άλλης γλώσσα³⁶.

δ. Τουρκία και Θρησκεία

Ακριβή στοιχεία για τα ποσοστά των θρησκευτικών κοινοτήτων δεν υπάρχουν. Η κυρίαρχη θρησκεία στην Τουρκία είναι το Ισλάμ. Το Τουρκικό σύνταγμα στο άρθρο 14 καθορίζει την κοσμικότητα του κράτους και την θρησκευτική ελευθερία των πολιτών και την ελευθερία της συνείδησης.

Το ποσοστό των Μουσουλμάνων φτάνει στο 90% του πληθυσμού, από τους οποίους το 70%-80% περίπου είναι Σουνίτες. Το υπόλοιπο 20% - 30% ανήκει στον Αλεβισμό (Σίίτες). Η κύρια σχολή (τάση) στο χώρο των Σουνιτών, είναι αυτή της Χαναφί (Hanafi). Άλλες θρησκείες που συναντά κανείς στη Τουρκία, είναι ο Χριστιανισμός, ο Ιουδαϊσμός και η Μπαχάι.³⁷

Η άνοδος των ισλαμιστών και η θεαματική εδραίωσή τους στην πολιτική σκηνή της Τουρκίας ήταν από τις πιο απροσδόκητες αλλαγές που έφερε ο 21ος αιώνας. Για τη Δυτικό κόσμο μέχρι το 2002 η Τουρκία ήταν ένα παράδειγμα μουσουλμανικής χώρας με σαφή διαχωρισμό κράτους και θρησκείας, γεγονός αδιαμφισβήτητο μέχρι την άνοδο του ΑΚΡ (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) του Ταγίπ Ερντογάν. Μετά το 2007 και τη δεύτερη νίκη του Ερντογάν καθώς και την εκλογή του συντηρητικού ισλαμιστή Αμπντουλάχ Γκιουλ στην προεδρία της Τουρκίας, μπήκε σε εφαρμογή μια επιθετική στρατηγική εναντίον του κοσμικού κράτους. Το 2008, ήταν η δική για την οργάνωση Εργκένεκον, στην οποία οι ισλαμιστές κατηγορήσαν διανοούμενους, δημοσιογράφους, πολιτικούς και στρατιωτικούς ότι συνωμοτούσαν εναντίον του ΑΚΡ. Πολλές προσπάθειες για την ανέλκυση στην εξουσία των ισλαμιστών είχαν αποτύχει. Μόνο το ΑΚΡ αφού εκσυγχρόνισε την εικόνα των ισλαμιστών, παίρνοντας στην αρχή ψήφους και από δυσαρεστημένους κεμαλικούς. Και

³⁷ CIA FACTBOOK

να ανέλθει στην εξουσία. Στο γεγονός αυτό βοήθησε ο εφησυχασμός ότι ο διαχωρισμός του κοσμικού κράτους από τη θρησκεία είχε ένα παρελθόν 80 χρόνων και δεν διακυβευόταν με τίποτα. Το AKP ως κυβέρνηση είχε άριστες σχέσεις με τη δύση γιατί ενστερνίστηκε το μοντέλο της ελεύθερης αγοράς. Για το λόγο αυτό όταν το AKP εφάρμοσε μια στρατηγική βαθύτερου εξισλαμισμού των δημοκρατικών θεσμών της Τουρκίας, η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ δεν προέβησαν αντιρρήσεις.³⁸

Σήμερα ο Ερντογάν έχει βλέψεις για τον ισλαμικό κόσμο και θα ήθελε να είναι ο εκφραστής και διαμεσολαβητής του με τη Δύση. Έχει την προτίμηση της Δύσης και –μέχρι τώρα– τη στήριξή της. Η Τουρκία χρησιμοποιεί τη νέο-οθωμανική διπλωματία της για να καταστεί ένας περιφερικός παίκτης. Το κόμμα του AKP και του ηγέτη του Ταγίπ Ερντογάν έχει εθνικιστικό προσανατολισμό και επεκτατισμό. Ο Ερντογάν εκπροσωπεί αυτό που θα αποκαλούσαμε τουρκο-ισλαμισμό, μια σκληρής μορφής τουρκο-ισλαμική σύνθεση. Η Άγκυρα εργάζεται εντατικά στους κόλπους της Ισλαμικής Διάσκεψης προς αναγνώριση του τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους, προς το οποίο εξέφρασε πρόσφατα τη στήριξη του ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού Ισλαμικής Διάσκεψης Εκμελεντίν Ιχσάνογλου, κατά τη συνάντηση που είχε με τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ντερβίς Έρογλου, στη Νέα Υόρκη. Για την Τουρκία το Ισλάμ είναι το όπλο για να κυριαρχήσουν στην Ανατολή και στα Βαλκάνια³⁹

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι ορισμένα από τα μυστικά ή μη ισλαμικά κινήματα έχουν φανερό ή σκιάδη πολιτική και οικονομική εξουσία, με συνέπεια να αναδεικνύονται σε διαμορφωτές της τουρκικής κοινής γνώμης. Αποτέλεσμα αυτού είναι να έχουν επιρροή στο πολιτικοοικονομικό στερέωμα της Τουρκίας. Ένα από αυτά που διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάδυση του ισλαμικού κεφαλαίου στην Τουρκία είναι και το κίνημα – αδελφότητα – κοινότητα του Φετχουλλάχ Γκιουλέν, ο οποίος αποτελεί έναν ιδιόμορφο θρησκευτικό ηγέτη, με πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες στο ενεργητικό του, εντός και εκτός της Τουρκίας. Ο Φετχουλλάχ Γκιουλέν στην αρχή ήταν επιφυλακτικός με τον Ταγίπ Ερντογάν και τη διακυβέρνησή του, ωστόσο μετά τον υποστήριξε τόσο πολύ, ώστε σήμερα να θεωρείται ο πνευματικός μέντοράς του. Κύριο σύνθημα του είναι «Είμαστε όλοι μουσουλμάνοι, είμαστε όλοι αδέρφια». Ο Γκιουλέν διακρίνεται για τις

³⁸ Κατερίνα Μυστακίδου: (2011), Η άνοδος του Ισλάμ στην Τουρκία, <http://www.citypress.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 7/12/11

³⁹ Αραβική Άνοιξη Ή Ισλαμική Νεο-Οθωμανική Θύελλα, www.hellasontheweb.org, ημερομηνία προσπέλασης 7/12/11

φιλοδυτικές, προοδευτικές και ανανεωτικές του απόψεις. Επίσης είναι υποστηρικτής των δημοκρατικών αρχών, του γόνιμου διαλόγου, της επιστήμη και της ελεύθερης - ανοικτή οικονομία. Η οικονομική δύναμη που διαθέτει το κίνημα του Γκιουλέν έγκειται σε συσσωρευμένο ισλαμικό κεφάλαιο, η αξία του οποίου εκτιμάται στα 25 δισεκατομμύρια δολάρια. Σημαντική είναι η οικονομική διασύνδεσή του με εκπροσώπους – επιχειρηματίες της νέας οικονομικής – επιχειρηματικής τάξης που εμφανίστηκε στην Ανατολία η οποία αναπτύσσεται ταχύτατα και συνδράμει στη διαμόρφωση του σκληρού πυρήνα του τουρκικού ισλαμικού κεφαλαίου. Ο μακροπρόθεσμος στόχος του κινήματος του Φετχουλλάχ Γκιουλέν είναι η δημιουργία ενός κοινού, ισχυρού ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο θα συγκεντρώνει όλα τα ισλαμικά κεφαλαία από την πλειοψηφία των μουσουλμανικών χωρών, με προεξέχουσα θέση να κατέχει το κεφαλαιακά τουρκικό τραπεζικό σύστημα και γενικά η προσοδοφόρος και ολοένα πιο διευρυμένη τουρκική αγορά.⁴⁰

⁴⁰ Το Αναδυόμενο Ισλαμικό Κεφάλαιο Στην Τουρκία – Ο Ρόλος Του Κινήματος του Φ. Γκιουλέν. <http://www.anixneuseis.gr/>, ημερομηνία προσπέλασης 7/12/11

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Σήμερα η Τουρκία είναι μια ταχέως ανεμισσόμενη οικονομική δύναμη. Το τρέχον έτος έχει καταγράψει μια ανάπτυξη της τάξης του 11,4% στο πρώτο τρίμηνο και είναι η δεύτερη σε παγκόσμιο επίπεδο μετά την Κίνα. Πριν 10 χρόνια η Τουρκία είχε δημόσιο έλλειμμα της τάξης του 16% του ΑΕΠ και πληθωρισμό 72%. Σήμερα το δημόσιο χρέος της Τουρκίας είναι 49% του ΑΕΠ., δηλαδή κάτω από το ανώτατο επιτρεπόμενο κατώφλι 60% της ΕΕ. Η ανάπτυξη της οικονομίας είναι στο βιομηχανικό τομέα ώστε σήμερα να χαρακτηρίζεται ως μια από τις αναδυόμενες αγορές για τις επόμενες δεκαετίες. Σημαντική είναι η αναφορά της Goldman Sachs η οποία αναφέρει ότι η Τουρκία θα αναδειχθεί στην 9η μεγαλύτερη οικονομία διεθνώς έως το 2050. Επισημάνεται επιπλέον ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης των Ε7 (Τουρκία, Κίνα, Ινδία, Βραζιλία, Ρωσία, Ινδονησία και Μεξικό), θα υπερβούν τους ρυθμούς ανάπτυξης των Η.Π.Α., της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των χωρών – μελών του G7 και του Ο.Ο.Σ.Α. μέχρι το 2050.⁴¹

Οι εξαγωγές της χώρας τον Ιούνιο εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 13 τοις εκατό σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, με ένα μεγάλο μέρος της ζήτησης προέρχεται από τις πλούσιες χώρες στα σύνορα της Τουρκίας ή κοντά σε αυτή όπως το Ιράκ, το Ιράν και τη Ρωσία. Στο Ιράκ τουρκικές κατασκευαστικές εταιρείες έχουν αναλάβει έργα άνω των 30 δις δολαρίων, ερχόμενες δεύτερες μετά τις κινεζικές. Από την άλλη πλευρά, η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν έχει στην Τουρκία μεγάλες πετροχημικές εταιρείες, ενώ η Σαουδική Αραβία αποτελεί το μεγάλο επενδυτή στον αναπτυσσόμενο ισλαμικό χρηματοπιστωτικό τομέα της Τουρκίας.

Σημαντικό ρόλο στην οικονομική της ανάπτυξη έχει η ενεργειακή της πολιτική που ασκεί και η οποία προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν διεθνώς για το συγκεκριμένο ζήτημα. Η Τουρκία διαχειρίζεται επιτυχώς τη κατάσταση στην περιοχή της Υπερκαυκασίας, της Μέσης Ανατολής και στην ευρωπαϊκή ήπειρο (αγωγός South Stream, Nabucco κ.ά.) με τα ποικίλα αντικρουόμενα συμφέροντα.

⁴¹ Κωνσταντινίδης Γιώργος (2010), Η ισχύς της τουρκικής οικονομίας, <http://blogs.eliamep.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11/

Η Τουρκία καταβάλλει σοβαρές και στρατηγικά σχεδιασμένες προσπάθειες για να αναδειχθεί στο επίκεντρο των οικονομικών εξελίξεων και αποσκοπεί στη γιγάντωση της εγχώριας οικονομίας της, μέσω οικονομικών και επιχειρηματικών συνεργασιών, συμπράξεων και στρατηγικών συμμαχιών, με τις Η.Π.Α., την Ιαπωνία, την Αγγλία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ολλανδία, τη Ρωσία, τα νεοσύστατα κράτη της Υπερκαυκασίας, τις γειτονικές της χώρες στη Μέση Ανατολή.

Σήμερα, έχει επιτύχει να διαπραγματεύεται με ίσους όρους με τα υπόλοιπα κράτη της ομάδα των G-20, αυξάνοντας σημαντικά την οικονομική ισχύ της και διαμορφώνοντας την οικονομική της υπεροχή. Επιπλέον, η οικονομική της ανάπτυξη, η ισχυρή βιομηχανική της βάση και η υψηλή παραγωγική της ικανότητα αξιοποιούνται διπλωματικά από την Τουρκία ως εχέγγυα της υποψηφιότητάς της για την είσοδό της στην Ε.Ε.

Επιρόσθετα, φαίνεται ότι η Τουρκία έχει επιτύχει να διαμορφώνει την εικόνα της περιφερειακής οικονομικής υπερδύναμης. Ο γεωπολιτικός και οικονομικός ρόλος της χώρας αναβαθμίζεται, αφενός με τη επιτυχημένη και αποδοτική διπλωματία της ενεργητικής ουδετεροφιλίας που εφαρμόζει και αφετέρου με την οικονομική της μεγέθυνση.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτές οι ισχυρές αναπτυξιακές τάσεις δίνουν στον Ερντογάν την απαιτούμενη νομιμοποίηση – μέσα κι έξω από την Τουρκία – να τα βάζει με το Ισραήλ, αλλά και να προχωρά σε συμφωνίες με το Ιράν για το πρόγραμμα της πυρηνικής του ενεργείας, κινήσεις που έχουν ενοχλήσει τον μείζονα σύμμαχο και υποστηρικτή της Τουρκίας, τις ΗΠΑ.⁴²

⁴² Η έκρηξη της οικονομικής ισχύος της Τουρκίας, www.sofokleous10.gr, ημερομηνία προσπέλασης 30/3/11

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Βασικό όργανο σχεδιασμού του υπόψη τομέα είναι το υπουργείο Εξωτερικών, με την Υπηρεσία Σχεδιασμού Πολιτικής, η οποία συνεργάζεται με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας⁴³. Η όλη πολιτική εθνικής ασφαλείας της Τουρκίας είναι καταχωρημένη σε απόρρητο κείμενο γνωστό ως Κόκκινη Βίβλος το οποίο αναθεωρήθηκε το 2006 και τα βασικότερα σημεία του είναι:⁴⁴

- Θεμελιώδης πολιτική αρχή: «ειρήνη στην πατρίδα, ειρήνη στον κόσμο».
- Η ακεραιότητα - ενότητα της Τουρκίας διαφυλάσσονται από τον εθνικισμό του Ατατούρκ, συστατικά της Τουρκικής Δημοκρατίας είναι: «ένα κράτος ένα έθνος-μία σημαία-μία γλώσσα».
- Η Τουρκία απειλείται από τη θρησκευτική οπισθοδρόμηση, τις διασπαστικές ενέργειες και τα ρεύματα της άκρας αριστεράς.
- Οι σχέσεις της Τουρκίας – ΗΠΑ αφορούν στους τομείς πολιτική, οικονομία και ασφάλεια, ενώ ο ρόλος της Τουρκίας για τις ΗΠΑ για τις περιοχές στην Κεντρική Ασία, στα Βαλκάνια, στο Νότιο Καύκασο και στη Μέση Ανατολή είναι στρατηγικής σημασίας.
- Διαφύλαξη του ρόλου της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ.
- Η διαχείριση των υδάτων της Μέσης Ανατολής δημιουργεί πρόβλημα ασφαλείας.
- Η διεθνής τρομοκρατία, το εμπόριο ναρκωτικών, η λαθρομετανάστευση και η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής αποτελούν ασύμμετρες απειλές.
- Ειρήνη στην Κύπρο χωρίς αποχώρηση τουρκικών στρατευμάτων, λύση του κυπριακού προβλήματος στα πλαίσια του ΟΗΕ και πληθυσμιακή ενίσχυση των Τουρκοκυπρίων, ώστε να ενισχυθεί το ηθικό του τουρκικού πληθυσμού στο νησί.
- Στο θαλάσσιο χώρο που περιβάλλει την Κύπρο, η Τουρκία και η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» (σ.σ. εννοεί το ψευδοκράτος) έχουν νόμιμα δικαιώματα.
- Ενδυνάμωση των σχέσεων με την Ελλάδα εντός ενός ειρηνικού πλαισίου. Μη μεταφορά των προβλημάτων με την Ελλάδα στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να θεωρηθούν ως προβλήματα Τουρκίας-Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁴³ σελ 44, Θάνος Ντόκος, 2001, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη,
⁴⁴ σελ 87-88, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

α. Τουρκία και ΕΕ

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ μετρούν ήδη μια πορεία σαράντα ετών και θα πρέπει να εκληφθούν ως προέκταση των τουρκο-ευρωπαϊκών σχέσεων. Η θέση της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, οι σχέσεις της με την ΕΕ συνολικά αλλά και οι ιδιαίτερες σχέσεις της με κάθε χώρα χωριστά, διαμορφώνουν ένα πολύπλοκο σκηνικό υπό το πρίσμα του οποίου είναι ευκολότερο να κατανοηθούν και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Τουρκία στην ένταξη της στην ΕΕ. Τόσο η ΕΕ όσο και η Τουρκία βιώνουν μια δυναμική διαδικασία, έτσι δεν είναι δυνατό να μελετηθούν έχοντας υπόψη μια στατική εικόνα. Από την άλλη οι σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας δεν αναπτύσσονται σε κενό πεδίο αλλά σε περιβάλλον με πολλά υποκείμενα, οι σχέσεις Τουρκίας – Γερμανίας, Τουρκίας – Γαλλίας, Τουρκίας – Μ. Βρετανίας αλλά και οι ακανθώδεις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας έχουν ευδιάκριτη επίδραση. Η κατάσταση καθιστά ανεπαρκείς τις μονοεπίπεδες αναλύσεις και επιβάλλει την εφαρμογή πολυεπίπεδης μεθόδου ανάλυσης. Πολλές φορές οι σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ χαρακτηρίζονται από έλλειψη ψυχραιμίας από τη μια γιατί πολλοί Ευρωπαίοι πολιτικοί τη θεωρούν Χριστιανική λέσχη και από την άλλη γιατί οι Τούρκοι ταλαντεύονται κατά καιρούς μεταξύ της άποψης πως η ένταξη στην ΕΕ είναι η πραγματοποίηση ενός αιώνιου ονείρου και της άποψης πως η ένταξη είναι μια νέα εκδοχή της ταπεινωτικής γι' αυτούς συνθήκης των Σεβρών⁴⁵.

Το 1959 οι Τούρκοι έλαβαν την απόφαση για είσοδο στην ΕΕ βασιζόμενοι κυρίως στο διπλωματικό ανταγωνισμό με την Ελλάδα. Τις δεκαετίες του εξήντα και του εβδομήντα η υπόθεση παρέμεινε σε εκκρεμότητα από την πλευρά των Τούρκων λόγω των αντιρρήσεων των βιομηχάνων και από την πλευρά της ΕΕ (ΕΟΚ) λόγω των επιφυλάξεων σχετικά με το μεταναστευτικό κύμα που θα προκαλούσε το δικαίωμα ελεύθερης διακίνησης των πολιτών. Μόλις το 1987 έγινε η αίτηση πλήρους ένταξης και σύντομα δημιουργηθήκαν εκ μέρους της Τουρκίας υπερβολικές προσδοκίες. Με τη λήξη του ψυχρού πολέμου η προσοχή της διεύρυνσης στράφηκε από τον νότο στην ανατολή. Στις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα την αισιοδοξία διαδέχθηκε η απογοήτευση εξαιτίας της συμπάθειας των Ευρωπαίων για το Κουρδικό ζήτημα. Στα πλαίσια του εξευμενισμού των «θυμωμένων» Τούρκων ξεκίνησε η τελωνειακή ένωση για να τους ανεβάσει το «πεσμένο» ηθικό. Η Σύνοδος Κορυφής του

⁴⁵ σελ. 745-749, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

Λουξεμβούργου, η οποία δεν συμπεριέλαβε τους Τούρκους στις επίσημα υποψήφιες χώρες, αλλά τους ενέταξε σε ένα ιδιότυπο καθεστώς αναμονής τους εξόργισε και πάλι. Το 1999 με τον σεισμό της 17^{ης} Αυγούστου το κλίμα για τους Τούρκους έγινε και πάλι αισιόδοξο και αντικατοπτρίστηκε στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι, η οποία όρισε για πρώτη φορά χρονικό ορίζοντα το 2004 εναρμόνισης της με τα κριτήρια ένταξης. Ήττα για την Τουρκική διπλωματία και σημαντικό εμπόδιο στην ενταξιακή της πορεία, αποτελεί η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή ένωση το 2004, κάνοντας το Κυπριακό ζήτημα πλέον ένα επισήμως Ευρωπαϊκό ζήτημα.⁴⁶

Πέρα από το Κυπριακό ζήτημα τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η Τουρκία στα πλαίσια των σχέσεών της με την ΕΕ θα είναι της ίδιας φύσης. Δηλαδή η εναρμόνιση μεταξύ των περιφερειακών επιλογών στην άσκηση κοινής Εξωτερικής Πολιτικής της ΕΕ και των περιφερειακών πολιτικών που ακολουθεί η Τουρκία όσον αφορά τη Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια, τον Καύκασο και αλλού. Η στάση που θα τηρήσει η Τουρκία, της οποίας οι διπλωματικές επιλογές σε παγκόσμιο, ηπειρωτικό και περιφερειακό επίπεδο συμβαδίζουν ως επί το πλείστον με αυτές των ΗΠΑ και η εναρμόνιση της εν λόγω στάσης με τις πολιτικές της ΕΕ, αποτελεί ένα από τα κρισιμότερα πεδία αναφορικά με το μέλλον αυτών των σχέσεων⁴⁷.

Οι σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας ακολούθησαν μια εξαιρετικά ευαίσθητη πορεία δεδομένου ότι αφορούν δύο μέρη που η παγκόσμια θέση τους άλλαξε σημαντικά οδηγώντας τα στη σύναψη νέων στρατηγικών συνδέσεων με σκοπό την αύξηση της εκατέρωθεν επιρροής τους. Κάθε ένταση στις σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας μειώνει τη στρατηγική ευελιξία της Τουρκίας καθιστώντας τη σε ότι αφορά τις διεθνείς σχέσεις δέσμια των ΗΠΑ. Η ένταση στις εν λόγω σχέσεις με επίκεντρο την Ευρώπη καθιστά αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων με τα υπόλοιπα παγκόσμια υποκείμενα και πρώτα με τις ΗΠΑ. Οι σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας σε επίπεδο παγκόσμιων ισορροπιών δεν κινούνται σε κενό αλλά εξαρτώνται από τις λεπτές ισορροπίες στο τρίγωνο ΕΕ – ΗΠΑ – Ρωσία αναγκάζοντας την Τουρκία να συνάψει σχέσεις με όλα τα παραπάνω υποκείμενα.⁴⁸

⁴⁶ Σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_el.htm, ημερομηνία προσπέλασης 15/5/11

⁴⁷ σελ. 755-756, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

⁴⁸ Ευρωπαϊκή Ένωση Πηγή: (ΗΠΑ, Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου), <http://countrystudies.us/turkey/89.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 12/4/11.

Σήμερα η Τουρκία διαφαίνεται να έχει χάσει τον ενθουσιασμό για την ιδέα της ένταξης στη ΕΕ. Με την Ευρώπη να συγκλονίζεται από την οικονομική κρίση χρέους και τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης να δημιουργούν ευκαιρίες για να αποκτήσει η Τουρκία νέο κύρος ως περιφερειακή δύναμη, ο κόσμος αρχίζει να σκέφτεται κάτι που θα ήταν αδιανόητο πριν από μόλις λίγα χρόνια: να γυρίσει εντελώς την πλάτη στην ΕΕ. Ίσως η ενταξιακή της πορεία δεν κινδυνεύει να εκτροχιαστεί μόνο από την αρνητική στάση της ευρωπαϊκής γνώμης και των Γαλλογερμανοαυστριακών. Ίσως η ίδια η Τουρκία να χρησιμοποιήσει την ΕΕ ως εργαλείο άσκησης ήπιας διπλωματίας, επιλέγοντας να μην δεσμεύεται από το κανονιστικό της δίκαιο.⁴⁹

β. Τουρκία και ΗΠΑ

Το βασικό στοιχείο που μετέτρεψε τις ΗΠΑ σε ηγεμονική δύναμη στο διεθνές σύστημα, που προέκυψε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είναι η εξαιρετικά δραστήρια χρήση του διεθνούς δικαίου και των διεθνών οργανισμών όπως ο ΟΗΕ και το ΔΝΤ. Οι ΗΠΑ πέτυχαν να μεταφερθεί το κέντρο εξουσίας από την Ευρώπη στον Ατλαντικό και να αναδειχθούν στο καθοριστικότερο υποκείμενο του διεθνούς συστήματος, θέτοντας στο περιθώριο τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Το ΝΑΤΟ συστάθηκε ως ο Ευρωπαϊκός βραχίονας της πολιτικής των ΗΠΑ, σε μια προσπάθεια να θέσουν υπό έλεγχο την ΕΣΣΔ⁵⁰.

Διαρκώντας του ψυχρού πολέμου η Τουρκία λειτούργησε ως νατοϊκό προπύργιο έναντι του Σοβιετικού επεκτατισμού. Ο δυτικόστροφος αυτός προσανατολισμός ο οποίος ανταποκρινόταν, όχι μόνο στις ανάγκες της εθνικής ασφάλειας αλλά και στην κεμαλική επιταγή για του εκσυγχρονισμού της χώρας, συνοδεύτηκε από την τήρηση αποστάσεων έναντι του αραβομουσουλμανικού κόσμου. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου οι σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ κατά βάση θεωρούνταν ένα σημαντικό μέρος των σχέσεων Τουρκίας – ΝΑΤΟ, ενώ οι διμερείς σχέσεις εκτός του ΝΑΤΟ παρέμεναν στάσιμες. Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο οι σχέσεις Τουρκίας – ΝΑΤΟ άρχισαν να αντιμετωπίζονται ως φυσική προέκταση των σχέσεων Τουρκίας – ΗΠΑ. Η Τουρκία ως εναλλακτική λύση προς τα εμπόδια που

⁴⁹ Μήπως η Τουρκία απορρίψει πρώτη την ΕΕ; <http://www.tovima.gr/opinions/article>, ημερομηνία προσπέλασης 6/12/11

⁵⁰ σελ. 348, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

εμφανίζονται στις σχέσεις Τουρκίας – ΕΕ, προσπαθεί να προωθήσει τις σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ και να βασίσει σε αυτές τις σχέσεις της με το ΝΑΤΟ. Από την άλλη οι ΗΠΑ επιδιώκουν να ξεπεράσουν τις αντιθέσεις τους με ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες στα Βαλκάνια, στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή μέσω της Τουρκίας και αντιλαμβάνονται τις σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ, αφενός ως όχημα των παγκόσμιων περιφερειακών αποστολών του ΝΑΤΟ και αφετέρου, ως συμπληρωματικό στοιχείο των αμερικανικών στρατηγικών συμφερόντων εκτός πεδίου ΝΑΤΟ. Κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο η πετρελαιοφόρος περιοχή της Κασπίας και οι σχέσεις με την Κεντρική Ασία, οι οποίες άρχισαν να εμφανίζονται στην ημερήσια διάταξη των σχέσεων Τουρκίας – ΗΠΑ, αποτελούν άλλο ένα περιφερειακό στοιχείο που υπεισέρχεται στο πεδίο αλληλεπίδρασης των διμερών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Άλλο ένα σημείο σύγκλισης πεδίων συμφερόντων αποτέλεσαν τα Βαλκάνια μετά τη νατοϊκή επέμβαση, οι ΗΠΑ ασχολήθηκαν με το μέλλον των βοσνιακών και αλβανικών στοιχείων, κάτι που εκφράστηκε και στην περιφερειακή πολιτική της Τουρκίας. Οι ασυνέπειες στις βαλκανικές πολιτικές των χωρών μελών της ΕΕ έχουν ως αποτέλεσμα σε περιόδους κρίσεων να έρχονται στο προσκήνιο οι σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ.⁵¹

Μείζονα χειρονομία αλληλεγγύης της Τουρκίας προς τις ΗΠΑ και τη Δύση γενικότερα ήταν η ενεργός σύμπραξη της Αγκύρας, επί εποχής Οζάλ, στον πόλεμο του 1990 - 1991 κατά του Ιράκ. Το γεγονός αυτό όμως αποδείχτηκε επιζήμιο για την Τουρκία, όχι μόνο γιατί επηρέασε αρνητικά στα τουρκικά οικονομικά συμφέροντα αλλά γιατί συνέτεινε στην αναζωπύρωση του Κουρδικού ζητήματος. Ο δεύτερος πόλεμος στον Περσικό Κόλπο συμπληρώνοντας το έργο του πρώτου οδήγησε στη δημιουργία επί των τουρκικών συνόρων ενός ημιανεξάρτητου Κουρδιστάν, που τείνει να μετατραπεί σε ορμητήριο του ΡΚΚ για τις επιθέσεις κατά της Τουρκικής επικράτειας και συνεπώς σε αγκάθι για τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Η άρνηση των Τούρκων το 2003 να επιτρέψουν τη διέλευση αμερικανικών δυνάμεων εισβολής από το έδαφος τους, επί πρωθυπουργίας Ερντογάν, δεν ματαίωσε την επιχείρηση κατά του Σανταμικού Ιράκ, συνέτεινε όμως στην αποψίλωση των σχέσεων με την Ουάσιγκτον από το στοιχείο της εγκαρδιότητας που άλλοτε τις χαρακτήριζε⁵².

⁵¹ σελ. 360-361, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

⁵² Γ. Σέκερης (2009), Οζάλ Ερντογάν, η Νέα Τουρκική Πολιτική, www.diplomatikoperiskorio.com, ημερομηνία προσπέλασης 11/5/11

Άλλο ένα εμπόδιο στις σχέσεις Τουρκίας – ΗΠΑ είναι η αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων, που αποτέλεσε και προεκλογική υπόσχεση του προέδρου Ομπάμα. Επιτροπή του Κογκρέσου των ΗΠΑ το 2010 υπερψήφισε οριακά την απόφαση να αναγνωρισθεί η γενοκτονία κάτι που έκανε έξαλλους τους Τούρκους και ανάγκασε την Τουρκία να ανακαλέσει τον πρεσβευτή στην Ουάσιγκτον «για διαβουλεύσεις». Το ψήφισμα είναι μη δεσμευτικό, ενώ μέχρι σήμερα εκκρεμεί η ψήφιση του από το Κογκρέσο και αυτό γιατί οι ΗΠΑ βλέπουν να μην εξυπηρετείται το εθνικό τους συμφέρον στην παρούσα στιγμή αφού έχουν ανάγκη την υποστήριξη της Τουρκίας στην Μέση Ανατολή και αποφεύγουν να έρθουν σε ρήξη με αυτήν.

Τελευταίο επεισόδιο της Τουρκικής αποστασιοποίησης είναι η στάση της γείτονος στα γεγονότα της Λιβύης. Ενώ στην περίπτωση της Αιγύπτου η Τουρκία αποτέλεσε την πρώτη χώρα που ζήτησε την παραίτηση του Αιγύπτιου ηγέτη Χόσνι Μουμπάρακ, στην περίπτωση της Λιβύης δίσταζε να μιλήσει ξεκάθαρα εναντίον του Καντάφι και θεωρεί πως οι κυρώσεις και οι επεμβάσεις που ισοδυναμούν σε τιμωρία του λαού της Λιβύης ενδέχεται να πυροδοτήσουν μεγαλύτερα προβλήματα. Ο λόγος του Τουρκικού σκεπτικισμού δεν είναι άλλος από τα μεγάλα επιχειρηματικά συμφέροντα. Τα Τουρκικά έργα στη Λιβύη εκτιμούνται σε 15,3 δισ. δολάρια ενώ το μεταξύ τους εμπόριο ανήλθε το 2010 σε 2,4 δισ. δολάρια, ενώ χιλιάδες είναι και οι Τούρκοι που εργάζονται εκεί⁵³.

Στο κλίμα αυτό είναι φυσικό η Άγκυρα να μη μεριμνά στο βαθμό που το έπραττε στο παρελθόν, για τη συμβατότητα των περιφερειακών πρωτοβουλιών της με τις αμερικανικές διεθνοπολιτικές ευαισθησίες. Ο Ερντογάν στοχεύει από τη μια στη διεύρυνση του διεθνούς πεδίου επιρροής της Τουρκίας μέσω μια πολυδιάστατης διπλωματικής κινητικότητας στηριγμένης στη διττή, δυτική και ισλαμική – ασιατική, ταυτότητα της χώρας του, από την άλλη όμως υπό την πίεση των νέων γεωπολιτικών συνθηκών, έχει οδηγηθεί σε μερική αποστασιοποίηση από τον δυτικό – αμερικανικό παράγοντα.

γ. Τουρκία και NATO

⁵³ Αλίνα Λεχτινεν (2011), Η Τουρκία διστάζει να εκφράσει στήριξη προς τους αντάρτες της Λιβύης, www.stimes.com, ημερομηνία πρόσδελασης 12/5/11

Η ίδρυση του NATO γίνεται στην αρχή του ψυχρού πολέμου και συμπίπτει χρονικά με τον αποκλεισμό του Βερολίνου από τους Σοβιετικούς. Αποτελεί στην πράξη υλοποίηση της συμφωνίας της Γιάλτας για την περιχαράκωση του δυτικού μπλοκ. Στην Ουάσιγκτον 4/4/49 12 χώρες υπογράφουν αρχικά το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο, οι ΗΠΑ, Βρετανία, Βέλγιο, Καναδάς, Δανία, Γαλλία, Ισλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία. Επί της ουσίας το NATO είναι η επικύρωση της στρατιωτικής κυριαρχίας των ΗΠΑ πάνω στις δυτικές χώρες, που έτσι θέτουν τις ένοπλες δυνάμεις τους κάτω από τον έλεγχο του αμερικανικού Πενταγώνου. Από νωρίς οι ΗΠΑ έθεσαν θέμα εισόδου στο NATO της Ελλάδας και της Τουρκίας κάτι που συνέβη τρία χρόνια μετά την ίδρυσή του, το 1952. Η καθυστέρηση οφείλεται στις αντιρρήσεις Βρετανίας και Γαλλίας που διέβλεπαν πως οι ΗΠΑ θα χρησιμοποιούσαν τις δύο χώρες μέσα στο NATO για την προώθηση των συμφερόντων τους στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε μεγάλη διπλωματική νίκη της Τουρκίας αφού η οι σύμμαχοι της Ελλάδας σε δύο παγκόσμιους πολέμους την έβαζαν στην ίδια τύχη με τον ιστορικό εχθρό της. Θα ήταν πολύ διαφορετική η θέση και η τύχη της Τουρκίας αν η Ελλάδα έμπαινε πρώτη στο NATO και εκμεταλλευόταν το υποθετικό αυτό πλεονέκτημα. Η Τουρκία έπαιξε το χαρτί της στρατηγικής της θέσης και της γειννίας της, με την τότε Σοβιετική Ένωση και φυσικά κέρδισε. Μια από τις επιτυχίες της Τουρκίας στα πλαίσια του NATO αμέσως μετά την είσοδο της σε αυτό, αφορούσε το θέμα των Πομάκων της Θράκης. Επειδή τα πομακοχώρια της ορεινής Θράκης συνορεύουν με την περιοχή της Βουλγαρίας που υπάρχουν τετραπλάσιοι σε αριθμό ομόφυλοι τους, το NATO θεώρησε σαν απειλή την πιθανή διεκδίκηση των Πομάκων της Ελλάδας από τη Βουλγαρία, τότε πειθήνιο όργανο της Σοβιετικής Ένωσης. Ζητήθηκε από την Ελλάδα να ονομάσει Τουρκική τη μειονότητα για να προλάβει οποιαδήποτε Βουλγαρική απαίτηση. Κόντρα σε κάθε λογική η Ελλάδα υπακούει καταστρατηγώντας σε βάρος της, την κυριότερη Συνθήκη που διέπει την επικράτειά της, αυτήν της Λωζάνης. Το 1974 η Ελλάδα αντιδρώντας σπασμωδικά στην Τουρκική εισβολή στην Κύπρο, βγήκε από το NATO την ίδια στιγμή που η Τουρκία ολοκληρώνει την αποστολή της με τον Ατίλα ΙΙ. Διπλωματικά η πράξη αυτή, που έγινε για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης, υπήρξε καταστροφική αφού επέτρεψε στην Τουρκία να περάσει τις θέσεις της, η δε επάνοδος της Ελλάδας στο NATO υπήρξε κωμικοτραγική. Όταν το «κακό» παιδί επέστρεψε απολογούμενο βρέθηκε με μειωμένα δικαιώματα και το πιο σημαντικό, καθορίστηκαν όρια δικαιοδοσίας στο Αιγαίο και έτσι

18 Ελληνικά νησιά επαλειφθήκαν από τους νατοϊκούς χάρτες και έκτοτε δεν συμπεριλαμβάνονται στις νατοϊκές ασκήσεις.⁵⁴

Η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο δημιούργησε πρόβλημα ταυτότητας και προσδιορισμού αποστολής στο NATO. Η νέα στρατηγική του NATO προέκυψε με τη Σύνοδο της Ρώμης το 1991. Το αντίπαλο δέος στα πλαίσια της ΕΕ, έδειξε με την αδυναμία και την έλλειψη βούλησης στην διάρκεια της Βοσνιακής κρίσης την κυριαρχία του NATO και την ανάδειξή του στη μοναδική οργανωμένη δύναμη της μεταψυχροπολεμικής περιόδου. Η κεντρική γεωπολιτική θέση που κατέχει η Τουρκία στην Αφροευρασία της προσδίδει μια ιδιαίτερη θέση στο πλαίσιο των παγκόσμιων ισορροπιών. Η Τουρκία κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στον προσδιορισμό της νέας παγκόσμιας αποστολής του NATO εξαιτίας της θέσης της είτε επί του άξονα της περιφερειακής ζώνης που περιβάλλει την Ευρασία στην κατεύθυνση Ανατολής – Δύσης, είτε τέμνοντας την στην κατεύθυνση Βορρά – Νότου, επί των διπελαγικών και διηπειρωτικών ζωνών αλληλεπίδρασης, οι οποίες μπορούν να επέμβουν στους στρατηγικούς άξονες των Βαλκανίων, του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας.⁵⁵

Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας ενισχύθηκε από τη δομή πολλαπλών υποκειμένων – πολυπολικότητα, κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, ενώ αποτελεί προτεραιότητα της η εγκαθίδρυση μιας νέας τάξης πραγμάτων όσον αφορά τα γεωπολιτικά πεδία κενού που εμφανίστηκαν. Είναι σημαντικό στα πλαίσια αυτά για την Τουρκία, η καίρια γεωπολιτική της θέση να μετουσιωθεί σε αποτελεσματική εξωτερική πολιτική, σημαντικότερο πρόβλημα σε αυτό το σημείο είναι η επίτευξη αρμονίας μεταξύ των περιφερειακών επιλογών της Τουρκίας και της Παγκόσμιας αποστολής του NATO. Η έλλειψη αυτής της αρμονίας μπορεί είτε να αποξενώσει την Τουρκία από την ίδια της την περιοχή είτε να δημιουργήσει μια περίοδο τεταμένων σχέσεων με το NATO.

Στα πλαίσια της αναδιάρθρωσης του NATO, η Τουρκία αναζητά να αποκτήσει μια ειδική θέση στον χώρο της Ανατολικής Ευρώπης. Η διεύρυνση του NATO προς την Ανατολική Ευρώπη επιδρά τόσο με θετικό όσο και με αρνητικό τρόπο στους Τουρκικούς στόχους. Από τη μια μπορεί επιδράσει στην απόκτηση στενότερων

⁵⁴ www.wikipedia.com, NATO, Ημερομηνία προσπέλασης 11/5/11

⁵⁵ σελ. 353-366, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

επαφών με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, από την άλλη όμως η αύξηση χωρών που γειτονεύουν γεωγραφικά στη συμμαχία μπορεί μειώσει την ικανότητα της Τουρκίας να αξιοποιήσει την γεωπολιτική της αξία. Ένας άλλος κίνδυνος για την Τουρκία είναι η αύξηση των βαλκανικών χωρών στους κόλπους του NATO που μπορεί να έχει ως συνέπεια τη μείωση της διπλωματικής βαρύτητας της Τουρκίας στα πλαίσια της Ανατολικής Ευρώπης, κάτι που οδηγεί τους Τούρκους στην ανάπτυξη καλών σχέσεων με Ρουμανία και Βουλγαρία υπό τον φόβο Σερβοελληνικού συνασπισμού.

Η Τουρκία επιθυμώντας να αποκτήσει επιρροή στα πλαίσια του NATO θέλει να προσφέρει τη συμμετοχή της και τη συνεισφορά της όχι τόσο στη Μέση Ανατολή αλλά στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, σε μια προσπάθεια να εξασφαλίσει από τη μια τη συμμετοχή της στα θέματα των Βαλκανίων και από την άλλη να περιορίσει έστω μερικώς τα μειονεκτήματα που μπορεί να προκύψουν από το γεγονός πως δεν είναι μέλος της ΕΕ. Αντίθετα κάθε ανάληψη πιθανών αποστολών στη Μέση Ανατολή όχι μόνο θα αυξήσει του περιφερειακούς κινδύνους αλλά θα επηρεάσει αρνητικά και τις εσωτερικές ισορροπίες της Τουρκίας.

δ. Τουρκία και Βαλκάνια

Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο το ψηφιδωτό των Βαλκανίων με τις εθνικές και θρησκευτικές διαφοροποιήσεις παρήγαγε μια πολύπλοκη γεωπολιτισμική συγκρότηση και μετατράπηκε σε πεδίο συμβατικών και παραστρατιωτικών συγκρούσεων. Η Τουρκία, από τους κερδισμένους των τελευταίων εξελίξεων στα Βαλκάνια, από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας έχει αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο την περιοχή, συγκροτώντας μια σφαίρα πολιτικής, οικονομικής και στρατιωτικής επιρροής σε εδάφη που κατείχε η πάλαι ποτέ Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας και της Αλβανίας αποτελούν γι' αυτούς κοινότητες ύψιστου ενδιαφέροντος και παράλληλα «οχήματα» της πολιτικής διείσδυσης τους στα Βαλκάνια. Η Βαλκανική πολιτική της Τουρκίας διέπεται από κάποιες βασικές αρχές. Έτσι λοιπόν οι Τούρκοι θεωρούν πως ο διεθνής ανταγωνισμός διαθλάται στις περιφερειακές ζώνες όπως τα Βαλκάνια κάτι που καθιστά αναγκαία την εγκαθίδρυση μιας ελαστικής σχέσης με τα εμπλεκόμενα υποκείμενα έτσι ώστε αυτή να επαναπροσδιορίζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα ανάλογα με τις κρατούσες συνθήκες. Από την άλλη οι δυναμικές διεθνείς συνθήκες απαιτούν έναν πλουραλισμό στις επαφές, μηδενός εξαιρούμενου υποκειμένου έστω και μόνο για την διερεύνηση των προθέσεων καθενός

εμπλεκόμενου. Οι Τούρκοι θεωρούν πως ο λεγόμενος οθωμανικός άξονας υποχωρεί στα Βαλκάνια σε σχέση με αυτούς που πρόσκεινται στην Γερμανία – Ουγγαρία, Κροατία, Σλοβενία και με αυτούς που πρόσκεινται στη Ρωσία – Σερβία, έτσι ταυτίζουν την πολιτική τους στην περιοχή με αυτήν των ΗΠΑ που βλέπουν τους Αλβανούς και τους Βόσνιους μουσουλμάνους ως εξισορροπητικό υποκείμενο της περιοχής, χωρίς όμως να έρχονται σε αντιπαράθεση με τη Γερμανία και τη Ρωσία⁵⁶.

Ένα άλλο στοιχείο της Τουρκικής πολιτικής στα Βαλκάνια είναι η διαμόρφωση των διπλωματικών μέσων που θα εξασφαλίζουν την παρέμβασή της στην περιοχή. Η Βοσνία Ερζεγοβίνη για την Τουρκία εξακολουθεί να κατέχει τη θέση ενός πολιτικού, οικονομικού και πολιτισμικού «προκεχωρημένου φυλακίου», το οποίο εκτείνεται στα ενδότερα της Κεντρικής Ευρώπης και η Αλβανία συνιστά το βαρόμετρο για τη βαλκανική πολιτική της Τουρκίας. Η Τουρκία πιστεύει πως όταν αδυνατεί να παρέχει στήριξη στη σταθερότητα και στην ασφάλεια της Αλβανίας στα Βαλκάνια είναι αδύνατο να ασκήσει μια μόνιμη επιρροή στην περιοχή ενώ έχει βαρύνουσα θέση στην πολιτική της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και την Αδριατική. Οι εν λόγω κοινότητες αποτελούν για τους Τούρκους οθωμανικά κατάλοιπα και το ζήτημα της παραμονής τους στον τόπο διαβίωσης και η κατοχύρωση της ασφάλειάς τους αποτελεί εχέγγυο για τη διατήρηση της περιφερειακής ισχύος και βαρύτητας της Τουρκίας. Για τους Τούρκους οπουδήποτε ολιγωρία στην στήριξη της Αλβανίας θα έχει ως συνέπεια την αύξηση της επιρροής της Ελλάδας και της Ιταλίας επί της Αλβανίας σε βάρος τους. Ήδη από το 1992 υπογράφηκε σύμφωνο φιλίας και συνεργασίας από τον τότε Τούρκο πρωθυπουργό Ντεμιρέλ με την Αλβανία που προέβλεπε σειρά επενδύσεων αλλά και υποτροφίες αλβανών σε τουρκικές στρατιωτικές σχολές. Ενώ με τη συμβολή της Τουρκίας η Αλβανία είναι από το 1994 πλήρες μέλος της Ισλαμικής Διάσκεψης. Το 1997 εγκαινιάσθηκε τουρκικό ισλαμικό κολλέγιο στα Τίρανα όπου διδάσκεται η τουρκική γλώσσα, ενώ το 2000 με την οικονομική και τεχνική βοήθεια της Τουρκίας κατασκευάστηκε ναυτική βάση στην Αυλώνα. Το 2006 οι εμπορικές συναλλαγές της Τουρκίας με την Αλβανία έφτασαν τα 226 εκ \$ ενώ κάθε χρόνο υπολογίζεται πως οι τουρκικές επενδύσεις ανέρχονται σε 115 εκ \$⁵⁷.

Ένα άλλο κράτος που έχει τραβήξει το ενδιαφέρον των τούρκων, η προσέγγιση του οποίου είναι ευκολότερη ιδιαίτερα λόγω και των γνωστών

⁵⁶ σελ. 441-477, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

⁵⁷ Γ. Ροκκάς (2008), Τουρκία και Βαλκάνια, www.ardin.gr, ημερομηνία προσπέλασης 13/5/11

προβλημάτων με την Ελλάδα είναι τα Σκόπια. Θεωρούν πως μπορούν να έχουν το ρόλο του μεσολαβητή στις σχέσεις Σκοπίων – Αλβανίας με στόχο τη διασφάλιση της σταθερότητας της χώρας των Σκοπίων. Απτά παραδείγματα του πόσο σοβαρά αντιμετωπίζουν το θέμα, είναι το γεγονός πως το Δεκέμβριο του 2010 συμφωνήθηκε η παροχή στο κράτος των Σκοπίων 1 εκατομμυρίου δολαρίων ως ένα είδος στρατιωτικής βοήθειας, το δε αεροδρόμιο των Σκοπίων αγοράστηκε από τουρκική εταιρία. Επίσης, η Άγκυρα επιδιώκει ανάπτυξη των σχέσεων τόσο σε διμερές όσο και σε πολυμερές επίπεδο και με τη Βουλγαρία όπου και εκεί διαβιούν μουσουλμάνοι⁵⁸.

Στο Κόσσοβο διαβιούν 10.000 τουρκόφωνοι και αποτελούν ένα ακόμη κίνητρο για την τουρκική διείσδυση στην περιοχή. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι σχέσεις των τούρκων με τους Αλβανούς Κοσσοβάρους ήταν εξαιρετες, το 1999 με τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς η Τουρκία υποδέχτηκε και περιέθαλψε 20.000 πρόσφυγες. Η οικονομική διείσδυση είναι σημαντική, στην περιοχή υπολογίζεται πως το 90% των προϊόντων είναι τουρκικής προέλευσης, ενώ εκμεταλλευόμενη και το θρησκευτικό στοιχείο από 1999 κατασκευάστηκαν και ανακαινίστηκαν με τουρκική βοήθεια πολλά τζαμιά⁵⁹.

Όλες οι κινήσεις των Τούρκων στα Βαλκάνια εντάσσονται στην προσπάθειά τους να συγκροτήσουν ένα φιλικό προς αυτούς μουσουλμανικό τόξο, το οποίο θα ξεκινάει από την Βουλγαρία, θα διέρχεται από τα Σκόπια και το Κόσσοβο και θα καταλήγει στην Αλβανία. Επιθυμία των Τούρκων είναι τα θέματα που προκύπτουν να επιλύονται στα πλαίσια του ΝΑΤΟ και όχι στα πλαίσια του ΟΗΕ ή της ΕΕ κάτι που θα περιορίζει το πεδίο επιρροής τους. Οι αμερικάνοι από την άλλη ευνοούν την Τουρκική παρουσία στην περιοχή κατ' αρχήν ως αντάλλαγμα για τη στενή συνεργασία Κούρδων και Αμερικανών στο Ιράκ, η οποία έχει ενοχλήσει ιδιαίτερα την Άγκυρα. Επίσης ο βαλκανικός προσανατολισμός της Τουρκίας αποτελεί αναγκαίο βήμα στην ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, την οποία διακαώς επιθυμεί η Ουάσιγκτον. Από την άλλη η «light» τουρκική εκδοχή του Ισλάμ που προωθεί η Τουρκία μπορεί να λειτουργήσει ανταγωνιστικά στην εξάπλωση του ριζοσπαστικού Ισλάμ. Τέλος οι αμερικανοί επιθυμούν έναν ισχυρό συνεργάτη στα Βαλκάνια που να συμβάλει στην αναδιάρθρωση αλλά και να εγγυάται τη σταθερότητα των νεότευκτων προτεκτοράτων.

⁵⁸ Στεφ. Κουκλάρης (2001), Απλώνει τα «Πλοκάμια της η Τουρκία στα Βαλκάνια»(2011), www.foniodoripis.gr, ημερομηνία προσπέλασης 13/5/11

⁵⁹ Γ. Ροκκάς(2001), Τουρκία και Βαλκάνια, www.ardin.gr, ημερομηνία προσπέλασης 13/5/2011

Τα Βαλκάνια της νέας τάξης πραγμάτων έχουν κοινό παρονομαστή Αμερικανούς και Τούρκους⁶⁰.

ε. Τουρκία και Μέση Ανατολή

Ο όρος Μέση Ανατολή έχει το χαρακτηριστικό να είναι περισσότερο από ένας αντικειμενικός γεωγραφικός ορισμός, διακρινόμενος για τα έντονα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του. Ως Μέση Ανατολή εννοούμε υπό τη στενή έννοια τον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ των περιοχών του Νείλου και της Μεσοποταμίας, εκτεινόμενο από την Αίγυπτο ως το Ιράν και υπό την ευρύτερη έννοια από το Μαρόκο ως το Πακιστάν. Ιστορικό-θρησκευτικά η περιοχή ταυτίζεται με την Εβραϊκή παράδοση, την Ισλαμική ταυτότητα αποτελεί όμως και την κοιτίδα του Χριστιανισμού, αποτελεί δηλαδή την περιοχή όπου γεννηθήκαν τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες. Γεωπολιτικά συνιστά το σημείο τομής Αφροερασιατικής παγκόσμιας ηπείρου. Τα διάφορα θρησκευτικά δόγματα και οι φυλετικές διαφορές συνέβαλαν στο γεωπολιτικό κατακερματισμό της περιοχής. Η γεωοικονομία της περιοχής ταυτίζεται με το πετρέλαιο αλλά αποτελεί και μια ζώνη γεωργική, διαμετακομιστική και εμπορική ενώ μεγάλη σημασία αποδίδεται και στους σημαντικούς υδάτινους πόρους της περιοχής. Η εγκαθίδρυση της ποθητής ειρήνης στην περιοχή εξαρτάται πρωτίστως από τη μείωση των πολιτικών κινδύνων που είναι δυνατόν να προκύψουν από τον εν λόγω γεωπολιτικό κατακερματισμό.⁶¹

Η Τουρκία από τη μεριά της, έχοντας ως επιχείρημα την επί πέντε αιώνες κυριαρχία της στην περιοχή στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προσπαθεί να αναπτύξει μια δυναμική στρατηγική στην περιοχή. Πρόθεση της Τουρκίας είναι να μην συμπεριφέρεται ως μέρος του γεωπολιτισμικού κατακερματισμού της περιοχής αλλά ούτε και παθητικά να άγεται και να φέρεται από τη συμπεριφορά των παγκόσμιων υποκειμένων. Τα τελευταία χρόνια η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας βασίστηκε στο δόγμα Στρατηγικού Βάθους του Νταβούτογλου και στα «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες». Στόχος είναι να καταστεί η Τουρκία ισχυρή δύναμη στην περιοχή της Μέσης Ανατολής αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Προκειμένου να το

⁶⁰ σελ. 483, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

⁶¹ σελ. 488-489, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

πετύχει προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τους ιστορικούς, πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς με τις γείτονες χώρες, ενώ παράλληλα προσπάθησε να διατηρήσει δεσμούς με τη Δύση και ειδικότερα με την ΕΕ πάντα υπό την «ομπρέλα» του ΝΑΤΟ⁶².

Στη διαμόρφωση της πολιτικής της, η Τουρκία στην μεταψυχροπολεμική περίοδο έλαβε σοβαρά υπόψη τη δυναμική σχέση μεταξύ των εξωπεριφερειακών μεγάλων δυνάμεων και των ενδοπεριφερειακών ισορροπιών. Σημαντικές παράμετροι στις περιφερειακές πολιτικές της Τουρκίας αποτελούν το αποικιακό παρελθόν της Γαλλίας στη Συρία και της Αγγλίας στο Ιράκ, περιφερειακή πολιτική της Γερμανίας έως του σχεδίου σιδηροδρομικής γραμμής Βερολίνο – Βαγδάτη, η ευρασιατική πολιτική της Ρωσίας αλλά και η βούληση των ΗΠΑ να αποτελούν την μοναδική ηγεμονική δύναμη του διεθνούς συστήματος. Άλλα σημαντικά θέματα, ικανά να επηρεάσουν την περιφερειακή βαρύτητα της Τουρκίας είναι η κρίση στις σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας αλλά η στάση των ΗΠΑ στο θέμα του Ιράκ και των Κούρδων.

Στην περιοχή της **Βόρειας Μέσης Ανατολής** ενδιαφέρον για την Τουρκία παρουσιάζει η Συρία, η οποία παρότι είναι φτωχή από τη σκοπιά πετρελαϊκών πηγών, είναι σημαντική εξαιτίας του χαρακτήρα της, ως περιοχή διέλευσης αλλά και της στρατηγικής θέσης της στην Ανατολική Μεσόγειο. Τόσο ψυχροπολεμικά όσο και μεταψυχροπολεμικά οι Τουρκο-συριακές σχέσεις χαρακτηρίζονται από αδράνεια και έλλειψη πρωτοβουλίας παρόλο που και για τις δύο χώρες τα μεταξύ τους χερσαία σύνορα είναι τα μεγαλύτερα σε μήκος. Οι κοινές περιοχές υδάτινων πόρων θεωρούνται πεδίο σύγκρουσης ενώ θα μπορούσαν να αποτελέσουν τομέα συνεργασίας σε γεωργία, εμπόριο και μεταφορές. Στις τεταμένες πολιτικές σχέσεις η Τουρκία αντιδρά κατά τη συνήθη πρακτική της με τη δημιουργία κοινού πεδίου οικονομικών συμφερόντων, οι εμπορικές συναλλαγές με τη Συρία τα τελευταία χρόνια ανέρχονται στα 4δισ. δολάρια. Η τωρινή κατάσταση στη Συρία με τις διαδηλώσεις και τη βίαιη καταστολή τους από το καθεστώς Άσαντ έχει φέρει σε δυσμενή θέση την Τουρκία που δεν γνωρίζει ποιον να στηρίξει. Στην προσπάθειά της να μεσολαβήσει φαίνεται η αδυναμία της να επηρεάσει τον Άσαντ, ενώ μεγάλος της φόβος είναι το ξέσπασμα αναταραχών με Κούρδους στην βόρεια Συρία. Επιπρόσθετα η Τουρκία αντιμετωπίζει προσφυγικό πρόβλημα, αφού μέχρι τα μέσα Ιουνίου 2011 περίπου 8.000 Σύριοι

⁶² σελ. 498-599, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

πρόσφυγες διέφυγαν στην Τουρκία για να αποφύγουν τις επιχειρήσεις των δυνάμεων ασφαλείας της Συρίας⁶³.

Η συμμετοχή της Τουρκίας στην ομάδα των κρατών που πρώτα αναγνώρισαν **το Ισραήλ**, κυρίως λόγω αντανακλαστικών που κινούνταν στον άξονα των συνασπισμών, παρά ενός περιφερειακού σχεδιασμού στρατηγικού χαρακτήρα, την έφεραν αντιμέτωπη με τον αραβικό κόσμο. Οι τουρκο-αραβικές σχέσεις εισήλθαν σε τροχιά βελτίωσης τη δεκαετία του εβδομήντα όταν προέκυψε ανάγκη αμοιβαίας διπλωματικής στήριξης, ενώ τη δεκαετία του ογδόντα με πυκνές οικονομικές σχέσεις άρχισε να εδραιώνεται κοινό πεδίο οικονομικών συμφερόντων με σχέδια όπως ο πετρελαιοαγωγός Κιρκούκ – Γιουμουρταλίκ. Η προσφορά της βάσης του Ιντζιρλίκ εκ μέρους της Τουρκίας στους αμερικανούς στον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου επανέφερε στη μνήμη του αραβικού κόσμου την παλιά εικόνα της Τουρκίας και ενόχλησε ακόμη και τις αραβικές χώρες που απειλούνταν από το Ιράκ. Η Τουρκία υπέστη οικονομικές απώλειες, η μη συμμετοχή της στην ειρηνευτική διαδικασία αποδυνάμωσαν την επιρροή της στην περιοχή και η στροφή της προς το Ισραήλ έφεραν στην επιφάνεια τον ακήρυχτο πόλεμο στις τουρκο-αραβικές σχέσεις. Στόχος της σημερινής κυβέρνησης της Τουρκίας είναι η επαναπροσέγγιση με τον αραβικό κόσμο και η υπέρβαση των αμοιβαίων ψυχολογικών επιφυλάξεων προς όφελος των κοινών οικονομικών συμφερόντων και της περιφερειακής ειρήνη, εξού και οι τεταμένες σχέσεις με το Ισραήλ με κορύφωση την επίθεση Ισραηλινών στο τουρκικό πλοίο *Mavi Marmara* που συμμετείχε σε ευρύτερη ειρηνευτική αποστολή στη Γάζα τον Μάιο του 2010 με αποτέλεσμα εννέα νεκρούς τούρκους υπηκόους. Η σχέσεις τους έχουν ενταθεί ακόμη περισσότερο μετά ενεργειακή συμφωνία του Ισραήλ με την Κυπριακή Δημοκρατία η οποία έφερε εντάσεις και σε στρατιωτικό επίπεδο. Επίσης η φραστική επίθεση του τούρκου πρωθυπουργού κατά το Ισραήλ στο Νταβός εξισορρόπησε η/και ανέτρεψε τη δυσαρέσκεια του μουσουλμανικού στοιχείου της Μέσης Ανατολής έναντι του προκλητικού γι' αυτόν εβραίο-μουσουλμανικού δεσμού.⁶⁴

Η Τουρκία έχει κρυμμένο άσσο στο μανίκι της τις σχέσεις με **το Ιράν**, ως αντίβαρο αν οι τουρκο-αραβικές σχέσεις βρεθούν σε αδιέξοδο. Ήδη οι εμπορικές της συναλλαγές με το Ιράν αγγίζουν τα 10δισ δολάρια. Εμφανής ήταν και η στήριξη

⁶³ σελ. 599-616, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

⁶⁴ Στρατηγός ε.α Δ. Σκαρβέλης, Τουρκία το Δόγμα της «Στρατηγικής Βάθους», www.elesme.ge, ημερομηνία προσπέλασης 10/12/11

Ερντογάν στον Ιρανό πρόεδρο Αχμανινετζάντ στις εκλογές του 2009 αλλά και η σιωπή του στα γεγονότα που ακολούθησαν. Αυτή η συμπεριφορά έφερε την Τουρκία σε δύσκολη θέση στα μάτια της Δύσης κάτι που συνέβη και στο θέμα των πυρηνικών όπου η Τουρκία με τη Βραζιλία προσπάθησαν να μεσολαβήσουν και να βοηθήσουν το Ιράν. Γενικά παρατηρείται μια ακροβασία της Τουρκικής διπλωματίας προσπαθώντας σε πολλές περιπτώσεις να «πατά σε δύο βάρκες», ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να πλασαριστεί στο διεθνές γίγνεσθαι ως αυτόνομο και ισχυρό υποκείμενο μη υποταγμένο στους μεγάλους παίκτες⁶⁵. Γεγονός είναι ότι τελευταία παρατηρείται μια ενδυνάμωση των σχέσεων των σχέσεων της με το Ιράν με υπογραφή σειράς συμφωνιών σε θέματα οικονομίας, ασφάλειας η οποίες είχαν και σαν αποτέλεσμα την ευνοϊκή στάση του Ιράν στο θέμα του κουρδικού ζητήματος⁴⁹. Πρόσφατα ωστόσο οι σχέσεις των δυο χωρών διαταράχθηκαν μετά την υποστήριξη της Τουρκίας στην καταστολή των Σιιτών του Μπαχρέιν καθώς και την εγκατάσταση της αμερικανικής αντιπυραυλικής ασπίδας στο έδαφος της για την αντιμετώπιση των βαλλιστικών πυραύλων της Βόρειας Κορέας και του Ιράν⁶⁶.

Ένα ζήτημα αιχμής για τους Τούρκους και πηγή κραδασμών στην Μέση Ανατολή είναι **το Κουρδικό ζήτημα**. Κάθε σκέψη για αυτόνομο Κουρδικό κράτος όπως είναι ευνόητο, βρίσκει την Τουρκία κάθετα αντίθετη. Η χρησιμοποίηση από τους αμερικανούς των Κούρδων του Βορείου Ιράκ, εναντίον του καθεστώτος Σαντάμ, με αντάλλαγμα την ελπίδα για αυτονομία εξαγρίωσε τους Τούρκους και τους έκανε να αρνηθούν να βοηθήσουν στο δεύτερο Πόλεμο του Κόλπου σε μια προσπάθεια να αμβλύνουν ταυτόχρονα και τις διαφορές τους με τους Άραβες. Το Κουρδικό δημιουργεί επιπλέον προβλήματα στους Τούρκους με την ΕΕ, η οποία αντιμετωπίζει το ζήτημα με συμπάθεια και το θέτει ως βασικό πρόβλημα για την προσέγγιση ΕΕ - Τουρκίας. Η Τουρκία είναι αδύνατο να παραμείνει απλώς θεατής σε κάθε είδους προσπάθειας αυτονομίας και παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει με το ΡΚΚ θεωρεί πως αφού Τούρκοι και Κούρδοι συμβίωσαν αρμονικά επί μια χιλιετία υπό το καθεστώς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μάλιστα συνεργάστηκαν εναντίον Αρμενίων και Ελλήνων, μπορούν να συνεχίσουν να το κάνουν. Συνεπώς για τους Τούρκους οι πολιτισμικές, οικονομικές και πολιτικές προτάσεις επίλυσης πρέπει να έχουν δύο βασικές αρχές στις οποίες να στηρίζονται, τη συνολική ενίσχυση της αίσθησης «ανήκειν» και των

⁶⁵ σελ. 623-625, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

⁶⁶ Γιαννόπουλος Βασίλειος (2011), Τουρκική Πολιτική Πολλαπλών Προβλημάτων, www.geostrategy.gr, ημερομηνία προσπέλασης 5/12/11

ιστορικών, πολιτισμικών και γεωγραφικών στοιχείων που θα σφυρηλατήσουν την εν λόγω αίσθηση και την εξασφάλιση της συνείδησης της ισοπολιτείας. Το τελευταίο αποδεικνύεται περίτρανα στις εκλογές του Ιουνίου 2011, όπου οι Κούρδοι εξέλεξαν 35 βουλευτές αυξάνοντας τη δύναμη τους. Ευσεβής πόθος των Τούρκων είναι η αφομοίωση του Κουρδικού στοιχείου⁶⁷.

Στόχος της μεσανατολικής πολιτικής της Τουρκίας είναι να μην αποτελεί το βραχυπρόθεσμο τμήμα τακτικής εθνικών εντάσεων στη περιοχή αλλά με έναν ευρύτερο γεωπολιτισμικό προσδιορισμό να αποκτήσει τη θέση του μακροπρόθεσμου κέντρου επίλυσης αυτών των εντάσεων. Να προσλάβει έναν ενωτικό χαρακτήρα και να υιοθετήσει τον ειρηνευτικό περιφερειακό της ρόλο στη Μέση Ανατολή. Πιο αναλυτικά για κατορθώσει το στόχο της η Τουρκία θεωρεί πως πρέπει να γίνει υπέρβαση των ψυχολογικών εμποδίων που επηρεάζουν αρνητικά τα διπλωματικά ανοίγματα. Ακόμη να συσταθούν θεσμικές δομές όπως ειρηνευτικά κέντρα και πανεπιστημιακά ιδρύματα που να παρακολουθούν και να αξιολογούν τις εξελίξεις. Να κρατηθούν ίσες αποστάσεις μεταξύ παγκόσμιων ισορροπιών και περιφερειακής πολιτικής. Να διαμορφωθούν κοινά πεδία συμφερόντων που θα ενδυναμώσουν την περιφερειακή ειρήνη. Να παρεμποδιστεί ο σχηματισμός εχθρικών εθνικιστικών συνασπισμών. Τέλος, η ανάληψη πρωτοβουλιών κυρίως σε ότι αφορά την ειρηνευτική διαδικασία. Η Τουρκία μη μπορώντας να εγκαταλείψει το Οθωμανικό παρελθόν της στην περιοχή επιχειρεί να υιοθετήσει για τον εαυτό της τον ρόλο του σωτήρα μέσω διπλωματίας και δημιουργίας κοινών οικονομικών συμφερόντων.

στ. Τουρκία και Ανατολική Μεσόγειος

Από τους αρχαιότατους χρόνους ήταν αντιληπτή η μεγάλη στρατηγική αξία την οποία κατέχει η Μεσόγειος Θάλασσα σε παγκόσμιο επίπεδο, επειδή βρίσκεται στο μέσον των τριών ηπείρων, της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, με εξόδους προς τον Ατλαντικό και Ινδικό Ωκεανό και Μαύρη Θάλασσα αντίστοιχα. Γενικά, η στρατηγική της αξία οφείλεται κυρίως στην ως άνω κεντρική θέση της, αλλά και στην πλούσια γεωγραφική διαμόρφωση του χώρου, με τα πολυάριθμα νησιά της, τα στενά εξόδου αυτής, ως επίσης τα λιμάνια και τα αεροδρόμια των χωρών που την

⁶⁷ σελ. 665-677, Αχμετ Νταβούτογλου (2010), Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.

περιβάλλον, τα οποία δύνανται να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τις κατά αμφίδρομη πορεία συγκοινωνίες μεταξύ Βορρά-Νότου και Ανατολής-Δύσης⁶⁸.

Ενισχυτικό της υψηλής αξίας της Ανατολικής Μεσογείου είναι τα ενεργειακά κοιτάσματα που βρίσκονται στο βυθό της. Έτσι, ο συνδυασμός των διακρατικών διενέξεων, των μη οριοθετημένων συνόρων και των οικονομικών ζωνών με τα πλούσια αποθέματα υδρογονανθράκων δημιουργεί ένα εκρηκτικό μείγμα. Η πρόθεση της Κύπρου να προβεί σε εξόρυξη φυσικού αερίου στο οικόπεδο 12 έχει ανεβάσει το θερμότερο στην περιοχή. Η Τουρκία αν και χαμήλωσε τους αρχικούς τόνους συνεχίζει την πολιτική «των κανιοφόρων»⁶⁹.

Ο στόχος της Τουρκίας είναι να ανακτήσει το χαμένο έδαφος από τις αρχικές επιλογές της στις εξεγέρσεις σε Λιβύη και Συρία και εκμεταλλευόμενη την πολιτική της Αραβικής άνοιξης να εδραιώσει μια ακόμη ζώνη επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο και να αναδειχθεί σε ηγεμονικό παίκτη σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Για να πετύχει το στόχο αυτό θεωρεί αναγκαία μια σύγκρουση με το Ισραήλ. Παράλληλα προσπαθεί να αποτρέψει μια γεωπολιτική και οικονομική αναβάθμιση της Κυπριακής Δημοκρατίας καθώς επίσης να αποτρέψει τυχόν μελλοντικές σκέψεις της Ελλάδος για να θέσει ζήτημα ΑΟΖ.

Επιπλέον των παραπάνω, η ανάδειξη του Ισραήλ σε σημαντικό ενεργειακό προμηθευτή της Ευρώπης θα μειώσει σε ένα βαθμό το δικό της επιδιωκόμενο σκοπό ως ενεργειακού κόμβου. Η κατάσταση στην περιοχή περιπλέκεται ακόμα περισσότερο λόγω της προσπάθειας αναγνώρισης του Παλαιστινιακού κράτους, τις διαφαινόμενες αλλαγές στις σχέσεις Ισραήλ – Αιγύπτου, την αστάθεια στην Συρία αλλά και την ένταση μεταξύ Ιράν – Τουρκίας λόγω της εγκατάστασης νατοϊκού ραντάρ για αντιπυραυλική προστασία στον Ιράν.

Η Τουρκία μέσα στα πλαίσια ενός σχεδίου της επιδιώκει να αυξήσει την ένταση στη λεκάνη της ανατολικής μεσογείου επιδιώκοντας να τη μετατρέψει μαζί με το Αιγαίο σε περιβάλλον διεξαγωγής επιχειρήσεων. Τα κύρια σημεία του υπόψη σχεδίου είναι τα εξής:

⁶⁸ Υποστρατήγου ε.α. Π. Λεονάρδου (2008) «Εξελιξείς στο Γεωστρατηγικό Περιβάλλον στην Ευρύτερη Περιοχή – Οι Μειονότητες ως αίτια Σύγκρουσης των Χωρών – Προβλήματα Μειονοτήτων στην Ελλάδα και Πιθανές Επιπτώσεις στην Ασφάλεια της Χώρας»

⁶⁹ Κείμενο εργασίας Νο 23/2011/ΕΛΙΑΜΕΠ

-
- Αποτροπή της Ελλάδος να δημιουργήσει τετελεσμένα στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.
 - Συνεχής ναυτική - αεροπορική παρουσία και επίδειξη της τουρκικής σημαίας.
 - Κλιμάκωση της έντασης στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, όταν αυτό κριθεί αναγκαίο.
 - Έλεγχος των θαλασσίων περιοχών Αιγαίου και Ανατολικής Μεσογείου.
 - Περιορισμός δυνατοτήτων εκμετάλλευσης κοιτασμάτων φυσικού αερίου.

Περάν των παραπάνω έχουν ορισθεί συγκεκριμένα πρόσωπα (επιστήμονες) τα οποία αφενός παρακολουθούν τα τεκταινόμενα στην ανατολική μεσόγειο αφετέρου παρουσιάζουν τις θέσεις της Τουρκία σε σχέση με το δίκαιο της θάλασσας⁷⁰.

ζ. Τουρκία και Αφρικανική Ήπειρος

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας με την αφρικανική ήπειρο έκανε στροφή το 1998, ως συνέπεια της νέας εξωτερικής πολιτικής, η οποία ήταν συνέπεια της αποτυχίας της Τουρκίας να λάβει καθεστώς υποψήφιας στην ΕΕ χώρα κατά τη σύνοδο Κορυφής των Ηγετών Κρατών και Κυβερνήσεων ένα χρόνο ενωρίτερα στο Λουξεμβούργο. Στην προσπάθεια για προσέγγιση της Αφρικανική ηπείρου συμμετείχαν εκπρόσωποι από διάφορα Υπουργεία, διευθύνσεις και τον ιδιωτικό τομέα. Ο στόχος του σχεδίου ήταν η αναπτυξιακή πολιτική οικονομικής και διπλωματικής συνεργασίας με την Αφρική με συγκεκριμένες ενέργειες⁷¹.

Το σχέδιο αυτό δράσης περιλάμβανε:

- Στο διπλωματικό τομέα, το άνοιγμα νέων πρεσβειών καθώς και την απευθείας διαπίστευση πρεσβυτών από την Άγκυρα σε αφρικανικές χώρες, όπου το άνοιγμα μόνιμων πρεσβειών δεν ήταν δυνατόν για οικονομικούς λόγους.
- Στον οικονομικό τομέα, εμπορικές συμφωνίες και συμφωνίες προστασίας των επενδύσεων .

⁷⁰ Χρήστος Μηνάγιας (2011), Οι επόμενες κινήσεις της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο.

⁷¹ Κείμενο εργασίας Νο 19/2011/ΕΛΙΑΜΕΠ

-
- Στο τομέα του πολιτισμού, προέβλεπε υπογραφή συμφωνιών, συνεργασίας σε πανεπιστημιακό επίπεδο, αλλά την ίδρυση Ινστιτούτο Αφρικανικών Σπουδών.
 - Στο στρατιωτικό τομέα, προέβλεπε τουρκική συμμετοχή στις ειρηνευτικές δραστηριότητες του ΟΗΕ και πρόσκληση αφρικανικών αξιωματούχων για στρατιωτική εκπαίδευση στην Τουρκία.
 - Στο θρησκευτικό τομέα, καταβλήθηκαν εξίσου σημαντικές προσπάθειες κατά το 2006 με την συνάντηση θρησκευτικών ηγετών μουσουλμανικών χωρών και κοινοτήτων της αφρικανικής ηπείρου

Ειδικότερα τώρα, η Τουρκία έχει αναπτύξει στενές σχέσεις με τη Λιβύη. Εκατοντάδες τουρκικές επιχειρήσεις έκλεισαν τα τελευταία χρόνια τεράστιες κατασκευαστικές συμφωνίες, ενώ οι επενδύσεις στη Βόρεια Αφρική ξεπερνούν ετησίως τα 30δισ δολάρια. Ο Ερντογάν κέρδισε το βραβείο Μουαμάρ Καντάφι Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αποκορύφωμα της επιρροής της Τουρκίας στην περιοχή η σύσταση ελεύθερης οικονομικής ζώνης με τη Συρία, το Λίβανο, την Ιορδανία, το Ιράν και τη Λιβύη. Σ' αυτό οφείλεται και η αρχική αντίθεση των Τούρκων στην πρόσφατη επίθεση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη, αφού αλλαγή καθεστώτος θα έθιγε τα μεγάλα συμφέροντά τους στην περιοχή. Οι κάτοικοι της Βεγγάζης επιτέθηκαν κατά των Τούρκων λόγω της συνεργασίας τους με τον Καντάφι, τα δε κράτη μέλη του ΝΑΤΟ και κυρίως η Γαλλία εξοργίστηκαν. Η Γαλλία δεν προσκάλεσε την Τουρκία στη σύνοδο αλλά τη Λιβυκή αντιπολίτευση που απέρριψε την τουρκική μεσολαβητική προσπάθεια ως «μη ρεαλιστική».

Επίσης, οι δεσμοί Τουρκίας και Αιγύπτου πέρασαν από όλες τις απρόβλεπτες και προβλέψιμες μεταπτώσεις. Οι δύο λαοί είναι στην πλειονότητα τους Μουσουλμάνοι σουνίτες και γαλουχήθηκαν στους κόλπους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έως ότου οι δρόμοι τους χώρισαν. Οι χώρες αυτές είναι δημιουργήματα στρατιωτικών καθεστώτων που επέβαλαν τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους και επιβλήθηκαν στον έλεγχο της εξουσίας. Τουρκία και Αίγυπτος έφτασαν στο χείλος του πολέμου το 1957 όταν η Άγκυρα απείλησε τη Δαμασκό. Από τη δεκαετία του '90 και μετά οι επαφές ανάμεσα στις δύο χώρες έγιναν θερμές, μάλιστα το 1998 η μεσολάβηση Μουμπάρακ απέτρεψε σύρραξη Τουρκίας – Συρίας. Οι ισλαμιστές της Τουρκίας διατηρούν στενούς δεσμούς με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα της Αιγύπτου, η οποία εκτιμά πολύ τον Ερντογάν. Αυτή την απήχηση θέλει να εξαργυρώσει ο Ερντογάν στον αραβικό πληθυσμό ενισχύοντας το στρατηγικό βάθος της χώρας του, ήταν άλλωστε ο

πρώτος ηγέτης που ζήτησε την παραίτηση Μουμπάρακ στα πρόσφατα γεγονότα και πρότεινε το μοντέλο της σύγχρονης ισλαμοδουτικής Τουρκίας, όπως διαμορφώθηκε μέσα από τη δική του διακυβέρνηση. Στην περίπτωση της Αιγύπτου δεν προσδιόρισε εξ αρχής την στάση της περιμένοντας να κριθεί η τύχη του Μουμπάρακ, καθώς επίσης και στην αντίστοιχη της Λιβύης, καθόσον στόχος της ήταν να διασφαλισθεί η θεωρία της Οθωμανικής κληρονομιάς του Αχμέτ Νταβούτογλου, στις πρώην επαρχίες της «πάλαι ποτέ» Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ο τρόπος με τον οποίο η Τουρκία αντέδρασε στις εξεγέρσεις στις Αραβικές χώρες και ιδιαίτερα της Μέσης Ανατολής χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως καιροσκοπική, καθόσον η Τουρκία σε όλες αυτές τις κρίσεις έβλεπε το πώς θα εκμεταλλεύονταν τις εξελίξεις επ' ωφελεία των εθνικών στόχων της την επόμενη ημέρα. Η γενικότερη στάση της στο θέμα της Λιβύης ακολούθησε έναν αυτόνομο και διαφορετικό ρόλο. Στόχος αυτών ήταν η επίδειξη - απόδειξη του ρόλου της ως περιφερειακής δύναμης, η οποία έχει παρακαταθήκες στην περίοδο του 1911 όταν η Λιβύη άνηκε Οθωμανική Επαρχία. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, απώλεσε τη Λιβύη μετά τον Οθωμανικό - Ιταλικό πόλεμο του 1911 με μεγάλη καταστροφή του Οθωμανικού Στόλου. Ο πόλεμος αυτός απετέλεσε την αρχή της διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεγονός το οποίο δεν ξεχάστηκε από τους νέο-Οθωμανούς, οι οποίοι γνωρίζουν ότι η επίτευξη του στόχου ώστε η Τουρκία να καταστεί ισχυρή περιφερειακή δύναμη στην περιοχή Βαλκανίων-Καυκάσου-Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής, απαιτεί ισχυρή ναυτική παρουσία στον Εύξεινο Πόντο, Αιγαίο, Ανατολική Μεσόγειο. Είναι χαρακτηριστικό το παρακάτω απόσπασμα από την ομιλία του Αρχηγού του Τουρκικού Γενικού Επιτελείου Στρατηγού Hilmi Özkök στις 26-7-2005, σύμφωνα με το οποίο «Η Τουρκία κατέχει μία άκρως γεωστρατηγική θέση, δεδομένου ότι συνορεύει με τα Βαλκάνια, τη Μαύρη Θάλασσα, τη Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική. Γι' αυτό πρέπει οι Τουρκικές Ναυτικές Δυνάμεις να καταστούν ισχυρές για να στηρίζουν την παρουσία της Τουρκίας στην περιοχή.....»⁷². Έκτοτε η Τουρκία καταβάλει προσπάθειες εκσυγχρονισμού του Ναυτικού Πολέμου και έχει συγκροτήσει μόνιμη Ναυτική Δύναμη, η οποία κάνει αισθητή την παρουσία της στη Μεσόγειο, στο Αιγαίο και στο Ιόνιο.

⁷² Τουρκία – Βόρειος Αφρική, Αντιστράτηγου ε.α. Σ. Παναγόπουλου, http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2011/05/19_2011_-WORKING-PAPER-_-Pantelis-Touloumakos-2.pdf

Η αφρικανική πολιτική αυτή φανερώνει τη βούληση της Τουρκίας να επεκτείνει τη γεωστρατηγική της σφαίρα επιρροής στην ήπειρο αυτή. Στο εγχείρημα της αυτό επωφεληθήκε από 2 παράγοντες, οι οποίοι είναι:

- Η Τουρκία δεν έχει αποικιοκρατικό παρελθόν στην υπόψη ήπειρο.
- Η νέα αφρικανική πλευρά της πολιτικής της Άγκυρας βασίστηκε κατά μείζονα λόγο σε οικονομικούς τομείς άσχετους με το θέμα του πετρελαίου, το οποίο δημιουργεί αυξημένες ανησυχίες από την πλευρά των αραβικών πληθυσμών.

Πολιτικά κέρδη της Τουρκία από την πολιτική αυτή είναι:

- Η στήριξη από τη μεγάλη πλειοψηφία των αφρικανικών κρατών της υποψηφιότητας της Τουρκίας, ως μη μόνιμου μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ το 2008.
- Η άκαρπη συζήτηση της Ελλάδος με την Αιγύπτιο – Λιβύη για μεταξύ τους οριοθέτηση της ΑΟΖ.
- Η υπαναχώρηση της Αλβανίας στην υπογραφείσα συμφωνία με τη χώρα μας για το θέμα της ΑΟΖ.
- Η προσπάθει να οριοθετήσει την περιοχή ελέγχου της στην Ανατολική Μεσόγειο με δυτικό όριο τον άξονα Δυρράχιο της Αλβανίας (όπου διαθέτει Ναυτική Βάση) και την Βεγγάζη της Λιβύης.
- Τριπλασιασμός των εμπορικών συναλλαγών της Τουρκίας στην υποσαχάρια Αφρική που από το 2003 αποτελούν το 10% του συνόλου των τουρκικών εξαγωγών
- Δημιουργία πρότυπου χώρας την Τουρκία στην αφρικανική ήπειρο⁷³.

η. Τουρκία και Υπερκαυκασία και Κεντρική Ασία.

Ειδικό ρόλο στην περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας έχει η Τουρκική Οργάνωση Διεθνούς Συνεργασίας (ΤΙΚΑ) που ιδρύθηκε το 1993. Η ΤΙΚΑ αποτελεί οργανικό τμήμα του υπουργείου Εξωτερικών και ως πρόεδρος της ορίζεται ανώτερος διπλωμάτης. Αρμοδιότητες της ΤΙΚΑ είναι η βοήθεια προς αναπτυσσόμενες

⁷³ Ρένα Δούρου (2011) Τα φιλόδοξα, αλλά μετέωρα βήματα της Τουρκίας, <http://www.renadourou.gr/index.php/2011/08/athra>, ημερομηνία προσπέλασης 10/9/11

χώρες και ιδιαίτερα τις «τουρκικές» δημοκρατίες και η ενίσχυση των δεσμών με αυτές στους τομείς της οικονομίας, του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της επιστημονικής - τεχνολογικής συνεργασίας και του περιβάλλοντος μέσω κοινών προγραμμάτων. Η περιοχή δράσης της ΤΙΚΑ εκτείνεται από την Αλβανία μέχρι τη Μογγολία και έχει ανοίξει γραφεία συντονισμού προγραμμάτων σε αρκετές χώρες της Κεντρικής Ασίας. Η Τουρκία για την διείσδυση της στη περιοχή αυτή χρησιμοποίησε την οικονομική διπλωματία. Στις προσπάθειες της Τουρκία συμμετείχαν εκτός του υπουργείου οικονομικών και άλλα υπουργεία και οργανισμοί με σκοπό την αύξηση της επιρροής της για ζητήματα οικονομικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής συνεργασίας.⁷⁴

Η επεκτατική πολιτική της Τουρκίας στηρίχθηκε στην εθνική, γλωσσική, πολιτισμική και θρησκευτική συγγένεια με τους λαούς της περιοχής και επεδίωξε να παίζει το ρόλο της προστάτιδας των πρώην σοβιετικών μουσουλμανικών δημοκρατιών και μεσάζοντα των δυτικών συμφερόντων. Βασικός στόχος της Τουρκίας ήταν να κυριαρχήσει οικονομικά στον τομέα της ενέργειας και να εντάξει τα νέα κράτη σε ένα οικονομικό σύστημα υπό Τουρκική ηγεσία καθώς επίσης να αποτρέψει την επιστροφή της Ρωσίας. Ωστόσο, η ακολουθητέα πολιτική ακολουθεί ήπιους τόνους διότι δεν αγνοεί και το ενδιαφέρον της Ρωσίας για το χώρο αυτό. Στην πραγματικότητα τα στοιχεία αυτά δεν ήταν αρκετά δυνατά ώστε να επιτύχει το σκοπό της. Αντίθετα συνειδητοποίησε ότι υπάρχουν σημαντικές πολιτιστικές και γλωσσικές διαφορές με τους λαούς της Κεντρικής Ασίας και ότι παρά την εξασφάλιση ορισμένων οικονομικών ωφελημάτων οι μουσουλμανικές πρώην σοβιετικές δημοκρατίες επιθυμούσαν την πλήρη ανεξαρτησία τους. Ένας βασικός λόγος της αποτυχίας αυτής είναι και η αδυναμία της Τουρκίας να διαθέσει τα απαραίτητα κεφάλια για την ανάπτυξη και ανασυγκρότηση της περιοχής. Επιπλέον, εκφράζεται η άποψη ότι ορισμένες κεντρο-ασιάτικες χώρες επιθυμούν να παραμείνουν υπό την επιρροή της Ρωσίας. Επίσης η Τουρκία κινδυνεύει να βρεθεί αντιμέτωπη με τα συμφέροντα της Ρωσίας και Κίνας στην ευρύτερη περιοχή⁽⁷⁴⁾.

Παρά την αποτυχία της εφαρμοζόμενης τουρκικής πολιτικής, η Τουρκία έχει αναπτύξει σημαντικές εμπορικές σχέσεις με τις χώρες της περιοχής. Ο μελλοντικός ρόλος της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία αποκτά μεγάλη σπουδαιότητα αν συνδεθεί με τους αγωγούς μεταφοράς πετρελαίου από την Κασπία και το Μπακού

⁷⁴ Σελ 42-65, Θάνος Ντόκος, 2001, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρική,

προς τη Δύση. Για το σκοπό αυτό, η Τουρκία έχει συγκροτήσει μια συμμαχία με ορισμένες από τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και κάποιες αμερικανικές εταιρίες πετρελαίου που απέκτησαν δικαιώματα εξόρυξης πετρελαίου στις χώρες αυτές, με στόχο τη διέλευση του αγωγού» από το τουρκικό έδαφος. Βασικός σκοπός είναι η ενίσχυση του στρατηγικού ρόλου της, μέσω του περιορισμού της ροής πετρελαίου από μια οδό (το Βόσπορο) που ελέγχεται από διεθνείς συμβάσεις και δημιουργία μιας άλλης οδού (αγωγούς) που θα ελέγχονται αποκλειστικά από την ίδια. Εκτιμάται, ότι η Τουρκία αποσκοπεί να γίνει ο ενεργειακός πάτρωνας των Βαλκανίων, αλλά και της ευρύτερης κεντρο-ασιατικής περιοχής, συνδέοντας ενεργειακά την Ασία με την Ευρώπη⁽⁷⁴⁾.

Στα πλαίσια αυτά, η Τουρκία έχει κάνει ήδη ένα βήμα παραπάνω στην προσπάθειά της να διασφαλίσει τα συμφέροντά της και να ενισχύσει την παρουσία της στην περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, αναλαμβάνοντας τον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού των ενόπλων δυνάμεων του Αζερμπαϊτζάν⁷⁵.

Στο χώρο της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου, η Τουρκία πέτυχε να ασκήσει μια ισορροπημένη εξωτερική πολιτική. Από τη μία διατήρησε τις καλές σχέσεις με τη Γεωργία, με την οποία τη συνδέουν οικονομικά και ενεργειακά συμφέροντα και από την άλλη απέφυγε την όποια καταδίκη της Μόσχας με την ευκαιρία της επέμβασής της στη χώρα αυτή. Άλλωστε, οι σχέσεις με τη Ρωσία εξακολουθούν να αναπτύσσονται, κυρίως στο επίπεδο της οικονομικής συνεργασίας. Ανοίγματα έκανε ακόμη η Άγκυρα και προς την Αρμενία, μια χώρα με την οποία οι σχέσεις της ήταν πάντα τεταμένες, λόγω της γενοκτονίας των Αρμενίων, αλλά και της στήριξης που παρέχει στο Αζερμπαϊτζάν για το Ναγκόρνο Καραμπάχ.

θ. Τουρκία και Ρωσία.

Μέσω μιας μακράς περιόδου της Οθωμανικής κυριαρχίας, Τούρκοι και Ρώσοι πολέμησαν σε πολλούς αιματηρούς πολέμους. Στη σύγχρονη εποχή η Τουρκία προστάτευε την νότια πτέρυγα του NATO από τη Σοβιετική αναστάτωση. Με το τέλος του ψυχρού πολέμου τα συμφέροντά τους συμπίπτουν μερικές φορές. Η σταδιακή -ήδη

⁷⁵ Ν. Τζανετάκου(2011), Ρωσία και Τουρκία «σφάζονται» στην... ποδιά του Καυκάσου, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=232375>, ημερομηνία προσπελασης 12/12/11

από το 2003- αποστασιοποίηση της Τουρκίας από τον αμερικανικό παράγοντα και η συνακόλουθη επιλογή της να αποποιηθεί το ρόλο του στρατηγικού εταίρου της Ουάσιγκτον έχουν εν μέρει γεφυρώσει το ψυχολογικό χάσμα ανάμεσα σε Άγκυρα και Μόσχα⁷⁶.

Πρόσφατα οι δύο χώρες έφτασαν στο επίπεδο ρεκόρ εμπορικών συναλλαγών της τάξης των 40 δισεκ. δολαρίων. Η Ρωσία κατέχει την 1η θέση ανάμεσα στους εμπορο-οικονομικούς εταίρους της Τουρκίας, η δε Τουρκία κατέχει την 5η θέση ανάμεσα στους εταίρους της Ρωσίας. Μέχρι πρόσφατα η Ρωσία παρέχει στην Τουρκία το 68% του φυσικού της αερίου. Επίσης, Τουρκικές κατασκευαστικές εταιρείες δραστηριοποιούνται σε όλη τη Ρωσία. Εκατομμύρια Ρώσοι τουρίστες συρρέουν στα τουρκικά θέρετρα κάθε χρόνο. Πρόκειται για δύο μεγάλες αγορές που μπορούν να αξιοποιήσουν συνδυαστικά τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα (π.χ. ρωσική τεχνολογία με τουρκικές μονάδες παραγωγής), αλλά και να πετύχουν συνέργειες στο πλαίσιο των G-20 που εκ των πραγμάτων υποκαθιστούν σε σημαντικές αποφάσεις τα Ηνωμένα Έθνη⁷⁷.

Ένα επιπλέον στοιχείο ταύτισης, είναι ο αυτοπροσδιορισμός τους ως περιφερειακών υπερδυνάμεων. Όσο η Τουρκία αποδέχεται την πρωτοκαθεδρία της Ρωσίας στον μετα-σοβιετικό χώρο και η τελευταία διστάζει να επανακάμψει σε Μ. Ανατολή και Μεσόγειο, το υφιστάμενο καθεστώς θα διατηρείται. Επειδή, όμως, οι προαναφερθείσες περιοχές θεωρούνται εν πολλοίς φυσική συνέχεια του ζωτικού τους χώρου, η σύγκρουση συμφερόντων είναι σχεδόν αναπόφευκτη. Αυτό, βέβαια, θα εξαρτηθεί από το βαθμό μετριοπάθειας που θα επιδείξουν οι πολιτικές ηγεσίες.⁷⁸

Παρά τα παραπάνω, υπάρχουν τουλάχιστον τρεις σοβαρές διαφορές μεταξύ της Τουρκίας και της Ρωσίας:

- Η πρώτη και λιγότερο σοβαρή είναι η διαφορετική θέση τους για το Κοσσυφοπέδιο.

⁷⁶ ΑΑΡΟΝ ΣΤΕΙ (2011), Οι Σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας και Η Πυραυλική Άμυνα, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/el/features/setimes/features/2011/10/19/feature-03>

⁷⁷ internationalaffairs1 (2010) Η Ρωσία και η Τουρκία Σημειώνουν Ρεκόρ, <http://internationalaffairs1.wordpress.com>, ημερομηνία προσπέλασης 1/6/11

⁷⁸ Κ. Φίλης(2011), Ρωσία-Τουρκία: «Φυσικοί» αντίπαλοι ή σύμμαχοι; <http://www.palmografos.com/permalink/9798.html>, ημερομηνία προσπέλασης 2/7/11

- Μια δεύτερη διαφορά αφορά την Ελλάδα και την Κύπρο. Η Ρωσία έχει καλές σχέσεις με τους δύο και μοιράζονται μια κοινή θρησκεία Η Τουρκία, από την άλλη πλευρά, διατηρεί εντάσεις με την Ελλάδα και την Κύπρο.

- Η τρίτη και μεγαλύτερη είναι η Αρμενία. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν ενεπλάκησαν σε έναν πόλεμο στον οποίο η Αρμενία κέρδισε έδαφος, συμπεριλαμβανομένου και τον έλεγχο πάνω στο θύλακα Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Σε αλληλεγγύη προς τους τουρκόφωνους και πλούσια σε ενέργεια περιοχή το Αζερμπαϊτζάν, η Τουρκία έκλεισε τα σύνορά της με την Αρμενία. Επιπλέον, οι Αρμένιοι θέλουν διακαώς η Τουρκία να αναγνωρίσει τη γενοκτονία των Αρμενίων στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, την οποία η Τουρκία αρνείται πεισματικά να κάνει. Στα θέματα αυτά, η Ρωσία είναι περισσότερο υποστηρικτική της Αρμενίας, όπου θα εξακολουθήσει να στρατιωτικές βάσεις.

Το τελευταίο διάστημα οι σχέσεις των δύο χωρών εντάθηκαν μετά την είσοδο του Ρωσικού αεροπλανοφόρου Κουσινέσωφ στην ανατολική μεσόγειο αποτέλεσμα της οποίας ήταν η διακοπή προμηθείας φυσικού αερίου της Τουρκίας από τη Ρωσία⁷⁹.

⁷⁹ Δραματικό Ντόμινο στις Σχέσεις Ρωσίας & Τουρκίας, <http://www.ethnosnews.com>, ημερομηνία προσπέλασης 5/12/11

7. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η στρατιωτική στρατηγική αποτελεί τον ένα από τους τρεις παράγοντες της εθνικής στρατηγικής μιας χώρας. Οι άλλοι δύο είναι πολιτική στρατηγική και οικονομική στρατηγική για τις οποίες έγινε αναφορά σε προηγούμενες παραγράφους.

Στην Τουρκία η στρατιωτική στρατηγική αποτελεί ένα από τα πιο βασικά μαθήματα που διδάσκεται στις στρατιωτικές σχολές και ακαδημίες και οι αναλύσεις της οποίας περιλαμβάνονται σχεδόν σε όλες τις μελέτες τουρκικών Κέντρων Στρατηγικών Μελετών και ανωτάτων Τούρκων αξιωματικών. Στη διαμόρφωση και την προώθηση της παράλληλα με το στρατιωτικό προσωπικό συνδράμει και η ακαδημαϊκή κοινότητα. Από τα πρώτα στάδια της ζωής των τούρκων αρχίζει η προσπάθεια δημιουργίας εθνικής συνείδησης, αποδοχής του φαινομένου της στρατικοποίησης και εγκλιματίζεται στη στρατιωτική σκέψη με το ειδικό μάθημα που διδάσκεται στα σχολεία και αφορά στην εθνική ασφάλεια. Απώτερος σκοπός είναι η χρησιμοποίηση της στρατιωτικής σκέψης τόσο στον πολιτικό όσο και στον στρατιωτικό βίο.⁸⁰

Ως κύρια στοιχεία της τούρκικης στρατιωτικής στρατηγικής καθορίστηκαν η «εθνική ισχύς», ο «πόλεμος» και οι «επιχειρήσεις». Πρώτου προβούμε σε μια σύντομη επισκόπηση των ορισμών αυτών κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί η ισχύς της Τουρκίας λόγω γεωγραφικής θέσης.

α. Η ισχύς της Τουρκίας λόγω γεωγραφική θέσης

Η γεωγραφία είναι ο πλέον σταθερός παράγοντας από τον οποίο εξαρτάται η ισχύς ενός έθνους, η οποία επηρεάζει τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής του, παρέχει πλεονεκτήματα ή επιβάλλει περιορισμούς. Η γεωγραφική θέση

⁸⁰ σελ 125-127, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

και διαμόρφωση μιας χώρας έχουν σημαντική επίδραση στη θέση της στην παγκόσμια σκηνή αλλά και στη διαμόρφωση των σχέσεών της με τις γειτονικές χώρες⁸¹.

Η Τουρκία εντοπίζεται στο Βόρειο ημισφαίριο μεταξύ 36° και 42° βορείου γεωγραφικού πλάτους και 26° και 45° ανατολικού γεωγραφικού μήκους. Η συνολική έκταση της είναι 783,562 Km². Συνορεύει με την Ελλάδα σε μήκος 203Km, με τη Βουλγαρία σε μήκος 269Km, με τη Γεωργία 276Km, με την Αρμενία 325Km, με το Αζερμπαϊτζάν 18Km, με το Ιράν 529Km, με το Ιράκ 378Km και με τη Συρία 877Km. Βρέχεται από τη Μαύρη θάλασσα, τη θάλασσα του Μαρμαρά, το Αιγαίο πέλαγος και τη Μεσόγειο με μια ακτογραμμή συνολικού μήκους 8.333Km.

Σε όλη την ιστορία, η γεωγραφική θέση της Τουρκίας έχει μια βαθιά επιρροή στα παγκόσμια γεγονότα. Βρίσκεται κυρίως στην Μικρά Ασία και ένα μικρό μέρος της, η Ανατολική Θράκη, στα Βαλκάνια. Θα λέγαμε πως αποτελεί μια γέφυρα μεταξύ Ασίας και Ευρώπης, ενώ βρίσκεται πολύ κοντά και στην Αφρική. Η Τουρκία βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων. Σε αυτή την θέση ευρισκόμενη έχει επηρεάσει και έχει επηρεαστεί από τα γεγονότα στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή.⁸²

Στο σταυροδρόμι ανατολής - δύσης, πάνω στο δρόμο του πετρελαίου και των αγωγών φυσικού αερίου, με καίρια θέση στην πολλές φορές «φλεγόμενη» νοτιοανατολική Μεσόγειο, η Τουρκία αντιλαμβάνεται πολύ καλά τη σημαντικότητά της από γεωπολιτικής άποψης και φροντίζει να το εκμεταλλεύεται με κάθε ευκαιρία προς όφελός της, όπως για παράδειγμα στον Πόλεμο του Κόλπου.

Ο ίδιος ο πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντογάν για να περιγράψει το πόσο σημαντική είναι γεωγραφική θέση της χώρας του χρησιμοποίησε σε ομιλία του τα εξής λόγια: «Η ασυναγώνιστη γεωγραφική θέση της Τουρκίας (βρίσκεται μεταξύ ηπείρων και ευρέων περιοχών) και το πολιτισμικό-πολιτιστικό-πολιτικό δυναμικό της αυξάνουν τη στρατηγική της αξία και την καθιστούν ως ένα σημαντικό παράγοντα ισχύος».

β. Εθνική ισχύς

⁸¹ Δρ. Ιωάννης Παρίσης, Η Γεωγραφία ως Παράγων Ίσχυος, <http://ethnologic.blogspot.com>, ημερομηνία προσπέλασης 1/12/11

⁸² σελ 40-45, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

Το βασικό όργανο της Δημοκρατίας της Τουρκίας που είναι υπεύθυνο για το καθορισμό των στοιχείων εθνικής ισχύος είναι το ΣΕΑ, κατόπιν σχετικών εισηγήσεων των αρμόδιων υπουργείων. Η κυριότερη παράμετρος της στρατιωτικής στρατηγικής είναι η ασφάλεια, η στρατηγική της οποίας συντάχθηκε βάση στις αντίστοιχες των Ηνωμένων Πολιτειών, της ΕΕ, της Ρωσίας και της Κίνας και λαμβάνει ως βάση τη διεθνή κατάσταση, τα γεωπολιτικά δεδομένα της Τουρκίας και τη γενική κατάσταση της χώρας. Η στρατηγική ασφαλείας της Τουρκίας περιλαμβάνεται στο τουρκικό εγχειρίδιο με την επωνυμία «διακλαδική επιχείρηση». Σύμφωνα με το παραπάνω εγχειρίδιο, ως εθνική ισχύς καθορίζεται το ανθρώπινο δυναμικό και η γεωγραφική, οικονομική, στρατιωτική, πολιτική, διοικητική, ψυχοκοινωνική και τεχνολογική ισχύς που ένα κράτος θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει για να πετύχει τους εθνικούς του στόχους για την εξυπηρέτηση του εθνικού του συμφέροντος⁸³.

γ. Πόλεμος

Για την επίλυση των προβλημάτων μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών υπάρχουν οι κάτωθι επιλογές:

- η επίλυση μέσω της διπλωματικής οδού,
- η εφαρμογή πολιτικών ή οικονομικών κυρώσεων - μέτρων
- η χρησιμοποίηση στρατιωτικής δύναμης.

Ο Στρατιωτικός σκοπό του πολέμου είναι η πραγματοποίηση των πολιτικών στόχων και η κάμψη της αποφασιστικότητας και της βούλησης του εχθρού για πόλεμο. Αυτή η κατάσταση θα μπορέσει να εξασφαλισθεί όταν ο εχθρός θα έχει χάσει την πίστη του για νίκη, με την καταστροφή μέρους ή όλης της στρατιωτικής του δύναμης. Στην Τουρκία ο σκοπός του πολέμου τίθεται από την πολιτική ηγεσία σε σχετικό υπόμνημα, το οποίο εγκρίνεται με πλειοψηφία από την Τουρκική Εθνοσυνέλευση.⁸⁴

⁸³ σελ 128-130, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

⁸⁴ σελ 130-136, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

δ. Πολιτική άμυνας και αμυντικό δόγμα της Τουρκίας

Παρά το περιορισμό των δυνατοτήτων των ενόπλων δυνάμεων της Τουρκίας να επεμβαίνουν στο πολιτικό σκηνικό της χώρας, απολαμβάνουν σημαντική θεσμική αυτονομία και πιστεύουν ότι είναι οι καθ' ύλη αρμόδιες, όταν πρόκειται για της εξωτερικής πολιτικής, όπως το κυπριακό, το Αιγαίο, το κουρδικό, οι εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ και τις σχέσεις με το Ισραήλ. Αυτό όμως που έχει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι ότι η τουρκική κοινωνία αποδέχεται και νομιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό τον ρόλο αυτό των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.

Η τουρκική αμυντική πολιτική διαμορφώνεται από τη γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας και επικεντρώνεται στη διαφύλαξη της εθνικής ανεξαρτησίας, της εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας και των ζωτικών συμφερόντων της χώρας. Στόχοι της αμυντικής της πολιτικής της Τουρκία είναι οι ακόλουθοι:⁸⁵

- Να αποτελέσει η χώρα όργανο ισχύος και σταθερότητας στην περιοχή της.
- Να δημιουργήσει μια ζώνη ειρήνης και ασφάλειας στον περίγυρο της.
- Να εξασφαλίσει την ασφάλεια και ειρήνη στην περιοχή της και να διευρύνει την κατάσταση αυτή στο ευρύτερο περιβάλλον της.
- Να αποτελέσει μια χώρα που «παράγει στρατηγική και ασφάλεια» τόσο στην περιοχή της όσο και πέραν αυτής.
- Να αναπτύξει καλές σχέσεις και σχέσεις προσέγγισης και συνεργασίας με τις λοιπές χώρες.

ε. Ένοπλες Δυνάμεις

Οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν τον κύριο φορέα του Κεμαλισμού τον οποίο με τα Τουρκικά ιδρύματα παραγωγής σκέψης υιοθετούν ως πολιτική ιδεολογία. Αυτή η σχέση των ενόπλων δυνάμεων με την πολιτική ιδεολογία εξασφαλίζει τη νομιμοποίηση της εξουσίας του στρατού σ' ένα σημαντικό τμήμα της πολιτικής,

⁸⁵ σελ 138-145, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρική.

οικονομικής και πολιτισμικής ζωής της χώρας, προσδίδοντας του τη ρόλο του προστάτη.

Το τουρκικό σύνταγμα κι οι νόμοι καθορίζουν ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις έχουν ως αποστολή την εξασφάλιση της ασφάλειας της χώρας από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές καθώς επίσης και την άμεση-ορθή αντίδραση στα νέα προβλήματα ασφάλειας και στις κρίσεις που δημιουργούνται. Η αντίληψη περί προστασίας κατά εσωτερικών – εξωτερικών απειλών και ο εφαρμοζόμενος υπερ-εξοπλισμός τους κυρίως με επιθετικά όπλα κάνουν τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις να φαντάζουν ως εξωτερική απειλή για τις γείτονες χώρες. Η πολιτική εξουσία στην Τουρκία θεωρεί φυσικό να υποτάσσεται στις ένοπλες δυνάμεις, όσον αφορά τον καθορισμό των απειλών και δεν αναλαμβάνει καμία ενέργεια για την ανατροπή αυτής της κατάστασης.⁸⁶

Για την εκπλήρωση της αποστολής τους έχουν την κατάλληλη συγκρότηση αφενός για να αποτελούν μία αποτρεπτική δύναμη, αφετέρου για να διεξάγουν επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης, επιχειρήσεις για αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, επιχειρήσεις εσωτερικής ασφάλειας, επιχειρήσεις κατά της τρομοκρατίας, επιχειρήσεις αποκλεισμού, επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσης, επιχειρήσεις χρησιμοποίησης περιορισμένης δύναμης, επιχειρήσεις ανθρωπιστικής βοήθειας, επιχειρήσεις αποτροπής προσφύγων και συμβατικό πόλεμο.

Για να φέρουν σε πέρας τις παραπάνω αποστολές έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην απόκτηση όπλων και συστημάτων εξελιγμένης τεχνολογίας, τα οποία θα αντικαταστήσουν πολυάριθμα όμοια παλαιότερης τεχνολογίας, στον έλεγχο και τη διοίκηση προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των προαναφερθέντων όπλων και συστημάτων, στην έγκαιρη πληροφόρηση και προειδοποίηση, στον ηλεκτρονικό πόλεμο, στην απόκτηση εξελιγμένων πυρομαχικών και στη δυνατότητα εκτέλεσης επιχειρήσεων με οποιοσδήποτε καιρικές συνθήκες.

Σύμφωνα με το άρθρο 117 του τουρκικού Συντάγματος, «η αρχιστρατηγία εκπροσωπείται από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας και είναι αναπόσπαστο μέρος της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης. Το Υπουργικό

⁸⁶ σελ 145-150, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

Συμβούλιο είναι υπεύθυνο έναντι της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης για την εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και την προετοιμασία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων για την άμυνα της πατρίδας.»⁸⁷

Ο αρχηγός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων είναι ο διοικητής των ενόπλων δυνάμεων και σε περίοδο όμως πολέμου αναλαμβάνει τα καθήκοντα του αρχιστρατήγου. Η ανάθεση των καθηκόντων του γίνεται από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας κατόπιν πρότασης του Υπουργικού Συμβουλίου. Τα καθήκοντα του καθορίζονται με νόμο, ο οποίος καταρτίζεται από την προεδρία της Δημοκρατίας. Αυτό κάνει ιδιαίτερη εντύπωση και δεν ακολουθεί τη διεθνή πρακτική είναι ότι λογοδοτεί στον πρωθυπουργό, και όχι στον υπουργό Εθνικής Άμυνας. Η πρακτική έχει αποδείξει ότι οι ένοπλες δυνάμεις παραμένουν αυτοδιοικούμενες, διατηρούν ακόμη μεγάλα πλαίσια αυτονομίας δράσης και επιρροής στα πολιτικά πράγματα της χώρας, με την πολιτική ηγεσία να ασκεί έναν κατ' επίφαση έλεγχο.

Τα καθήκοντα, οι σχέσεις και οι αρμοδιότητες του υπουργείου Εθνικής Άμυνας, του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων και των Γενικών Επιτελείων Χερσαίων – Ναυτικών - Αεροπορικών Δυνάμεων καθορίζονται επίσης με νόμους.⁸⁸

Οι υπηρεσιακές σχέσεις και ο τομέας αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης με το Γενικό Επιτελείο καθώς και με τους Διοικητές Δυνάμεων των τριών κλάδων ρυθμίζονται με νόμο. Ωστόσο, θα μπορούσε να αναφερθεί ότι το υπουργείο Εθνικής Άμυνας έχει ρόλο υποβοηθητικό προς τον αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων στο έργο του, ενώ οι αρχηγοί των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων υπάγονται απ' ευθείας σ' αυτόν και εντός του πλαισίου της στρατιωτικής ιεραρχίας και διαταγών.

Ο Θεσμοθετημένος ρόλος των Ε.Δ, οι οποίες βασίζονται στις αρχές του Κεμαλισμού και οι από αυτόν πρακτικές εκδηλώσεις παρεμβάσεώς τους στη λειτουργία της Τουρκικής Δημοκρατίας, προκύπτουν από τον αρχικό Νόμο (Κεμαλική Υποθήκη) Εσωτερικής Υπηρεσίας των ΤΕΔ του 1935 ο οποίος επαναδιατυπώθηκε και

⁸⁷ Υπό Αντιστράτηγου ε.α. Δ. ΜΑΝΙΚΑ (2007), Τουρκική Πολιτεία Και Τουρκικές Ε.Δ, <http://www.elesme.gr/elesmegr/main.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 11/5/11

⁸⁸ Υπό Αντιστράτηγου ε.α. Δ. ΜΑΝΙΚΑ (2007), Τουρκική Πολιτεία Και Τουρκικές Ε.Δ, <http://www.elesme.gr/elesmegr/main.htm>, ημερομηνία προσπέλασης 11/5/11

στο Νόμο του 1961 και στον Νόμο του 1983. Στο άρθρο 35 του Κανονισμού Εσωτερικής Λειτουργίας τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, το καθήκον τους είναι: «Να επαγρυπνούν και να διαφυλάττουν την τουρκική πατρίδα και την τουρκική Δημοκρατία; που καθορίζεται με το Σύνταγμα». Σύμφωνα με το άρθρο 36 του ίδιου κανονισμού, οι ένοπλες δυνάμεις έχουν καθήκον να μαθαίνουν και να διδάσκουν την τέχνη του πολέμου. Για την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων τους συγκροτούν και οργανώνουν τους απαραίτητους σχηματισμούς και υποδομές και λαμβάνουν τα απαιτούμενα μέτρα. Επίσης, στο άρθρο 1 του Κανονισμού Εσωτερικής Λειτουργίας τους καθορίζεται ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις είναι κρατικές.

Σχετικά με τη δύναμη των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες. Η τουρκική «Λευκή Βίβλος» η οποία δημοσιεύθηκε το 2000 αποτελεί την τελευταία επίσημη αναφορά για τη δύναμη των ενόπλων δυνάμεων η οποία ανερχόταν σε **800.200 άτομα**. Από αυτήν:⁸⁹

- 402.000 ανήκαν στις χερσαίες δυνάμεις,
- 53.000 στις ναυτικές δυνάμεις,
- 63.000 στις αεροπορικές δυνάμεις,
- 280.000 στη Γενική Διοίκηση Στρατοχωροφυλακής και
- 2.200 στη Διοίκηση Ασφαλείας Ακτών.

Σύμφωνα με ανακοίνωση των τουρκικών ένοπλων δυνάμεων, η δύναμη αυτών ανέρχεται στις 720.000 άτομα. Σημειώνεται ότι στον αριθμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι πολιτοφύλακες, η Αστυνομία και η Ακτοφυλακή. Ο τουρκικός ένοπλες δυνάμεις είναι η δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη στους κόλπους του NATO, μετά τον αμερικανικό στρατό.⁹⁰

Σύμφωνα με στοιχεία που η Τουρκία έδωσε επίσημα στο NATO το 2007, η δύναμη των ενόπλων δυνάμεων της ανερχόταν σε 496.000 άτομα. Όμως, στη δύναμη αυτή επίσης δεν συμπεριλαμβάνεται το προσωπικό της Γενικής Διοίκησης Στρατοχωροφυλακής και της Διοίκησης Ασφαλείας Ακτών. Συνεκτιμώντας όλα τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη την αναδιοργάνωση που βρίσκεται σε εξέλιξη, η

⁸⁹ σελ 153, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

⁹⁰ Ο τουρκικός στρατός αποκάλυψε το μέγεθός του, <http://www.tovima.gr>, ημερομηνία προσπέλασης 22/11/11.

συνολική δύναμη των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων υπολογίζεται περίπου σε **765.000 άτομα**.⁹¹

Επίσης λόγω του μεγάλου πληθυσμού της χώρας σημαντικός παράγοντας είναι και η επιστρατευτική ικανότητα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και η οποία εκτιμάται:

- Η δύναμη της μάχιμης εφεδρείας είναι **380.000 άτομα** (εκτίμηση έτους 2008).
- Η δύναμη των πολιτοφυλάκων ανέρχεται σε **71.000 άτομα** από τους οποίους οι 43.000 συμπεριλαμβάνονται στην επίσημη κρατική μισθοδοσία, ενώ οι υπόλοιποι 23.000 είναι εθελοντές.
- Η δύναμη του ενεργού προσωπικού που ασχολείται με παραστρατιωτικά καθήκοντα είναι **77.000 άτομα** (εκτίμηση έτους 2008).
- Ο αριθμός ατόμων που φθάνουν σε ηλικία στράτευσης ετησίως είναι 1.054.750.

Επίσης σύμφωνα με άλλη πηγή⁹² οι δυνάμεις του τουρκικού στρατού είναι οι παρακάτω:

	ΣΤΡΑΤΟ Σ	ΝΑΥΤΙΚ Ο	ΑΕΡΟΠΟΡΙ Α	ΣΥΝΟΛ Ο
Αξιωματικοί	25.000	4500		
Ανθστες – Υπαξκοί	50.000	16000	30.600	126.100
ΕΠΟΠ/ΕΜΘ/ΟΒΑ				0
Στρες	325.000	30500	34.500	390.000
Σύνολο	400.000	51.000	65.100	516.100
Πολιτικό Προσωπικό	40.000			40.000
Σύνολο	440.000	51.000	65.100	556.100
Εφεδρείες	259.000	70000	35.000	364.000
Σύνολο	699.000	121.000	100.100	920.100

⁹¹ σελ 153, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

⁹² «ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΟΣ 2010-2011»

Συγκρίνοντας τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι η Τουρκία διαθέτει έναν στρατό της τάξης των **900.000** ανδρών.

στ. Εξοπλιστικά Προγράμματα της Τουρκία

Υπεύθυνος φορέας προμηθειών στην Τουρκία είναι το υφυπουργείο Αμυντικής βιομηχανίας. Σύμφωνα με το Ν.3238/1985 η πολιτική προμηθειών και αμυντικής βιομηχανίας καθορίζεται από ένα σύστημα που στηρίζεται σε 5 βασικούς μηχανισμούς οι οποίοι είναι οι παρακάτω:⁹³

- Ανώτατο Συντονιστικό Συμβούλιο Βιομηχανίας
- Εκτελεστική επιτροπή Αμυντικής Βιομηχανίας
- Ελεγκτικό Φορέα Αμυντικής Βιομηχανίας
- Ταμείο Υποστήριξης Αμυντικής Βιομηχανίας
- Υφυπουργείο Αμυντικής Βιομηχανίας

Το 2004 η τουρκική κυβέρνηση έθεσε 4 στρατηγικούς στόχους και οι οποίοι είναι οι κάτωθι:⁹⁴

- Ο πρώτος στρατηγικός στόχος είναι πριν λήψη απόφασης για μια προμήθεια να συντάσσονται τεχνοοικονομικές μελέτες με σκοπό την αιτιολόγηση της ανάγκης υλοποίησης τους αλλά και τη μείωση του χρόνου υλοποίησης των προγραμμάτων κατά 10%.
- Ο δεύτερος στρατηγικός στόχος αφορά την ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, ώστε να καταστεί διεθνώς ανταγωνιστική και να δύναται να καλύψει τις ανάγκες της εγχώριας αγορά σε ποσοστό 50%.
- Ο τρίτος στρατηγικός στόχος αφορά στη συμμετοχή της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας σε διεθνή προγράμματα.
- Ο τέταρτος στρατηγικός στόχος αφορά σε διαρθρωτικές αλλαγές στην αμυντική βιομηχανία που αφορά θέματα ασφάλειας πληροφοριών και εκπαίδευσης προσωπικού.

⁹³ σελ 193, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

⁹⁴ σελ 197, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

Ο τουρκικός «Στρατηγικός Σχεδιασμός 2007-2011» και η «Αναφορά Δραστηριοτήτων του έτους 2008» του υφυπουργείου Αμυντικής Βιομηχανίας σχετικά με τη διαχείριση των προμηθειών κάνουν την εξής αναφορά:⁹⁵ «Το πιο σημαντικό καθήκον του υφυπουργείου Αμυντικής Βιομηχανίας είναι να αντιμετωπίζει τις ανάγκες σε διάφορα συστήματα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και των υπολοίπων φορέων ασφαλείας. Στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων, είχε ολοκληρώσει με επιτυχία μέχρι το 2007 περισσότερα από 50 εξοπλιστικά προγράμματα που αφορούσαν στους τομείς χερσαίων, ναυτικών, αεροπορικών συστημάτων, συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου, ρουκετών και πύραυλων, ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη 100 περίπου προγράμματα.»

Ο πιο σημαντικός στόχος των τουρκικών χερσαίων δυνάμεων είναι η δημιουργία μιας ευέλικτης δομής, η οποία θα ανταποκρίνεται απόλυτα στην άμεση αντιμετώπιση κάθε εσωτερικής και εξωτερικής απειλής. Βασική προϋπόθεση είναι η αναβάθμιση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων τους. Στα πλαίσια αυτά οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι αυτής της αναδιοργάνωσης είναι:⁹⁶

- Ο πολεμικός εξοπλισμός να προέρχεται ως επί το πλείστον από την εγχώρια αγορά.
- Μείωση του αριθμού των ταξιαρχιών.
- Μείωση των μονάδων ελιγμού των ταξιαρχιών από 4 σε 3 με παράλληλη όμως αύξηση της ισχύος πυρός τους με σύγχρονα οπτικά συστήματα.
- Επαγγελματοποίηση των ταξιαρχιών καταδρομών (5 ταξιαρχίες του στρατού ξηράς και 1 ταξιαρχία στρατοχωροφυλακής).
- Δυνατότητα μεταφοράς μίας ταξιαρχίας με ελικόπτερα σε μία διαδρομή, ημέρα και νύκτα.
- Δυνατότητα άμεσης οδικής μεταφοράς μίας μηχανοκίνητης ή τεθωρακισμένης ταξιαρχίας από το ένα άκρο της Τουρκίας στο άλλο.
- Απόκτηση ισχύος πυρός με σύγχρονα οπτικά συστήματα τα οποία θα έχουν δυνατότητα προσβολής στόχων μέχρι την απόσταση των 150 χλμ.
- Επαύξηση των δυνατοτήτων σχετικά με τη διεξαγωγή επιχειρήσεων βιαίας διάβασης ποταμού.
- Απόκτηση συστημάτων επικοινωνιών και ηλεκτρονικού πολέμου τα οποία θα υποστηρίζουν τις επιχειρησιακές απαιτήσεις ενός σύγχρονου πεδίου επιχειρήσεων.

⁹⁵ σελ 20, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη

⁹⁶ Χρήστος Μηνάγιας (2010) Η νέα «Κόκκινη Βίβλος» και η αναβάθμιση της τουρκικής στρατιωτικής απειλής, www.geostrategy.gr, ημερομηνία προσπέλασης 1/12/11

-
- Επαύξηση των δυνατοτήτων αναγνώρισης, επιπήρησης και εντοπισμού στόχων με μη επανδρωμένα αεροσκάφη.
 - Εκσυγχρονισμός του συστήματος διοικητικής μερίμνης και λογιστικής υποστήριξης.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων τα κύρια εξοπλιστικά προγράμματα των χερσαίων δυνάμεων της Τουρκίας περιλαμβάνουν τα παρακάτω:⁹⁷

- Αναβάθμιση του αρματικού δυναμικού
- Εκσυγχρονισμός του πυροβολικού
- Κατασκευή πυραυλικών συστημάτων εδάφους – εδάφους
- Πρόγραμμα αυτοματισμού πυρών υποστηρίξεως
- Επαύξηση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων βίαιης διάβασης ποταμού.
- Προμήθεια αντιαρματικών όπλων.

Η ανάπτυξη του τουρκικού ναυτικού ακολουθεί τις απόψεις του Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος υποστηρίζει ότι η Τουρκία, προκειμένου να γίνει μια περιφερειακή δύναμη, θα πρέπει να αυξήσει την πολιτική και οικονομική επιρροή της στις θαλάσσιες οδούς και οι οποίες εκτείνονται μέχρι τον Περσικό Κόλπο, από το Αιγαίο μέχρι την Αδριατική και από το Σουέζ μέχρι την Ερυθρά Θάλασσα. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, το τουρκικό ναυτικό εφαρμόζει ένα φιλόδοξο βραχυ-μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού τους ώστε το 2015 να είναι ικανό να επιχειρεί σε τρεις θαλάσσιες περιοχές. Στα πλαίσια του παραπάνω στόχου βρίσκονται σε εφαρμογή τα παρακάτω εξοπλιστικά προγράμματα της Τουρκίας.⁹⁸

- Επαύξηση ναυτικών επιχειρησιακών δυνατοτήτων και ισχύος πυρός.
- Αναβάθμιση του αποβατικού στόλου
- Ανάπτυξη τεχνολογιών υποβρυχίων οπλικών συστημάτων
- Κατασκευή πλοίων διοίκησης ασφάλειας ακτών για επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης ειδικά σε ανοικτές θάλασσες.

⁹⁷ σελ 211-221, Χρήστος Μηνάγιας 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη

⁹⁸ Χρήστος Μηνάγιας (2010) Η νέα «Κόκκινη Βίβλος» και η αναβάθμιση της τουρκικής στρατιωτικής απειλής, www.geostrategy.gr, ημερομηνία προσπέλασης 1/12/11

Επίσης, η Τουρκία επιδιώκει τη συμμετοχή των αεροπορικών της δυνάμεων σε πολυεθνικές επιχειρήσεις με σκοπό την προβολή των δυνατοτήτων τους καθώς επίσης και τη χρησιμοποίηση ως ένα σοβαρό πολιτικό επιβεβαίωσης του περιφερικού και εν μέρει του παγκοσμίου ρόλου της. Υπό το φως αυτών η πολιτική της Τουρκίας για αεροπορικούς εξοπλισμούς είναι η ακόλουθη:

- Προμήθεια – κατασκευή αεροσκαφών.
- Εκσυγχρονισμός αεροσκαφών
- Πρόγραμμα θαλάσσιας περιπολίας και επιτήρησης.
- Κατασκευή – προμήθεια – εκσυγχρονισμός ελικοπτήρων.
- Προμήθεια – κατασκευή μη επανδρωμένων αεροσκαφών
- Προμήθεια – εκσυγχρονισμός οπλικών συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας.
- Υλοποίηση Δορυφορικού προγράμματος

ζ. ΟΜΚ και Τουρκία

Στα πλαίσια της προσπάθειας της Τουρκίας να ενταχθεί στους κόλπους των πλουσιότερων χωρών θα συνεχίσει τη προσπάθεια της να μειώσει την εξάρτηση της από πηγές ενέργειας του εξωτερικού. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Τουρκία δεν διαθέτει φυσικό αέριο και πετρέλαιο αντιλαμβάνεται κανείς ότι η απόκτηση πυρηνικής ενέργειας αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα αναβάθμισης της οικονομίας της.

Η Τουρκία έκανε τα πρώτα βήματα στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας τον Ιούλιο του 1955 όταν υπέγραψε μια διμερή συμφωνία συνεργασίας με τις ΗΠΑ για ειρηνικές χρήσεις της πυρηνικής ενέργειας. Το ίδιο έτος συστάθηκε και η Τουρκική επιτροπή Ατομικής ενέργειας. Η πρώτη επαφή με τα πυρηνικά όπλα υπήρξε το 1961, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες παρέδωσαν στους Τούρκους 15 βαλλιστικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς που έφεραν πυρηνικές κεφαλές. Ο πρώτος ερευνητικός αντιδραστήρας ισχύος 1MW εγκαταστάθηκε στο κέντρο Πυρηνικών ερευνών και εκπαίδευσης στο Τσεκμεσέ. Επίσης και άλλοι ερευνητικοί αντιδραστήρες μικρής ισχύος έχουν εγκατασταθεί στα ερευνητικά ινστιτούτα της Τουρκίας, ωστόσο όμως δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε προγράμματα παραγωγής πυρηνικών όπλων. Στην πυρηνική ιστορία της Τουρκίας υπάρχουν τρεις αποτυχημένες προσπάθειες για τη δημιουργία πυρηνικού αντιδραστήρα ισχύος.

-
- Η πρώτη το 1965 η οποία σταμάτησε μετά το πραξικόπημα του 1971.
 - Η δεύτερη το 1974 με προτεινόμενη περιοχή εγκατάστασης το Ακιουγιού η οποία και αυτή σταμάτησε μετά το πραξικόπημα του 1980.
 - Η τρίτη έγινε το 1982 όταν η καναδική εταιρεία ατομικής ενέργεια (AECL) πρότεινε τη δημιουργία ενός αντιδραστήρα τύπου CANDU (δηλαδή Δευτερίου - Ουρανίου) 600 MW στο το Ακιουγιού⁹⁹.

Ο αρχικός σκοπός της Τουρκίας ήταν η κάλυψη των αυξημένων ενεργειακών αναγκών λόγω του υψηλού ρυθμού αύξησης του πληθυσμού της. Οι ανάγκες της Τουρκίας για ηλεκτρισμό αυξήθηκαν από 57,5 εκατ. MWh το 1990, σε 86,2 εκατ. MWh το 1995 (ετήσιος ρυθμός αύξησης 6%). Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι από το 1962 υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις εμπλοκής των Τούρκων σε λαθραία διακίνηση υλικών πυρηνικής τεχνολογίας. Συγκεκριμένα¹⁰⁰:

- Το 1981 αναφέρθηκε εμπλοκή της τουρκικής εταιρείας ΜΚΕΚ στο πυρηνικό πρόγραμμα του Πακιστάν για την κεκαλυμμένη προμήθεια συγκεκριμένων υλικών, κατόπιν μίας μυστικής συμφωνίας μεταξύ του τότε προέδρου της τουρκικής χούντας Κενάν Εβρέν και του Πακιστανού ομολόγου του Ζία Ουλ Χακ.
- Το 1990 η Αργεντινή επιχείρησε να πουλήσει στην Τουρκία ένα αντιδραστήρα 25 MW που είναι πολύ μικρός για παραγωγή ενέργειας και πολύ μεγάλος για έρευνα.
- Τούρκοι πράκτορες μεσολάβησαν για την κλοπή απορρήτων πληροφοριών για θέματα πυρηνικής ενέργειας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. (τουρκική εφημερίδα *Hurriyet*/6-1-2008)

Στο ερώτημα εάν η Άγκυρα προτίθεται ή δύναται να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα αναφέρονται οι ακόλουθες τουρκικές δηλώσεις:¹⁰¹

- Στο βιβλίο με τίτλο: «NATO-Κωνσταντινούπολη και Ευρεία Στρατηγική της Μέσης Ανατολής» ο συγγραφέας ταγματάρχης ε.α. Erol Bilbilik αναφέρει «διαθέτουμε τα άτομα που θα κατασκευάσουν όπλα. Εάν αναλογισθούμε ότι

⁹⁹ Θ. Λιόλιος (2005), Το Τουρκικό Πυρηνικό Πρόγραμμα, «Αθηνά» Ελληνικό Κέντρο Έλεγχου Όπλων

¹⁰⁰ Χρήστος Μηνάγιας (2011), Πυρηνική ενέργεια και πυρηνικά όπλα στην Τουρκία, www.geostrategy.gr. Ημερομηνία προσπέλασης 11/11/11

¹⁰¹ Χρήστος Μηνάγιας (2011), Πυρηνική ενέργεια και πυρηνικά όπλα στην Τουρκία, www.geostrategy.gr. Ημερομηνία προσπέλασης 11/11/112/1/11

ακόμη και το Πακιστάν έχει τη δύναμη να κατασκευάσει ατομική βόμβα, εμείς γιατί να μην την έχουμε;»

- Ο πρώην διοικητής της 2ης Τακτικής Αεροπορικής Δύναμης αντιπύραρχος ε.α. Oghan Kose, δήλωσε «Η Τουρκία πλέον διαθέτει τη γνώση, την τεχνολογία και τη δυνατότητα να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ωστόσο, αυτό θα προκαλέσει την αντίδραση άλλων χωρών. Εμείς δεν είμαστε σε θέση να απαντήσουμε σε μια τέτοια αντίδραση».

- Η τουρκική εφημερίδα Milliyet σε δημοσίευμα της στις 23-11-2009 αναγράφει τα ακόλουθα: «Η Τουρκία είναι μία μουσουλμανική χώρα. Η πρώτη μουσουλμανική χώρα παγκοσμίως που κατασκεύασε εργοστάσιο παραγωγής πυρηνικής ενέργειας είναι το Πακιστάν, το οποίο αμέσως μετά κατασκεύασε ατομική βόμβα. Η δεύτερη μουσουλμανική χώρα που κατασκεύασε εργοστάσιο παραγωγής πυρηνικής ενέργειας είναι το Ιράν, το οποίο εισήλθε στη διαδικασία κατασκευής ατομικής βόμβας. Η Τουρκία, η οποία αποτελεί μία χώρα κλειδί στη Μέση Ανατολή, αν κατασκευάσει εργοστάσιο παραγωγής πυρηνικής ενέργειας, είναι σαφές ότι θα επιχειρήσει να κατασκευάσει ατομική βόμβα».

- Το τουρκικό Κέντρο Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Αναλύσεων TURKSAM σε μελέτη του με τίτλο: Η Τουρκία Γίνεται Πυρηνική Δύναμη, επισημαίνει τα εξής: «Στο εγγύς μέλλον η Τουρκία θα αναγγείλει ότι θα γίνει πυρηνική δύναμη, δεδομένου ότι έχει την τεχνολογία να παράγει πυρηνικά όπλα. Την τελευταία δεκαετία η Τουρκία επενδύει στην τεχνολογία πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς».

Υπάρχουν όμως και σοβαρά επιχειρήματα που ενισχύουν την άποψη ότι τελικά τα οφέλη που θα αποκομίσει από την πυρηνικοποίηση της θα την αποζημιώσουν για τις πιθανές συνέπειες. Ενδεικτικά αναφέρονται:¹⁰²

- Μετά την κατασκευή των πυρηνικών όπλων δεν υπάρχει κανένας τρόπος κατάργησης αυτών παρά μόνο αναστολή τους. Η τεχνογνωσία και η υποδομή παραμένουν σε υπολανθάνουσα κατάσταση.

- Πιθανή αναστολή του πυρηνικού προγράμματος θα έχει μεγάλα οικονομικά οφέλη.

- Πιθανώς, η ΕΕ να αναγκαστεί να τη δεχθεί στους κόλπους της ΕΕ, ώστε να δύναται να ελεγχθεί.

¹⁰² Θ. Λιόλιος (2005), Το Τουρκικό Πυρηνικό Πρόγραμμα, «Αθηνά» Ελληνικό Κέντρο Έλεγχου Όπλων

- Θα κερδίσει την εύνοια των ΗΠΑ καθότι τα πυρηνικά όπλα της Τουρκίας, που ενδεχομένως θα είναι υπό αμερικανική επιτήρηση, θα λύσουν αυτό το πρόβλημα της έντασης σε περίπτωση τοποθέτησης αντιστοίχων αμερικανικών.

- Πιθανή ηρωοποίηση του στρατού μετά την πυρηνικοποίηση της χώρας. Οι Τούρκοι στρατηγοί θα αποδείξουν ότι είναι οι συνεχιστές του κεμαλικού ονείρου για την εξουδετέρωση της απειλής της Ρωσίας και των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων ενώ παράλληλα θα δώσουν ένα τέρμα στην πολυδάπανη κούρσα αγοράς άχρηστου και ξεπερασμένου πολεμικού υλικού.

Σήμερα, το πυρηνικό πρόγραμμα της Τουρκίας έχει τις τρεις ακόλουθες διαστάσεις α) τη στρατιωτική - διπλωματική, β) την οικολογική και γ) την ενεργειακή - οικονομική. Επίσης, η στρατηγική της στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας, στηρίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- Ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας.
- Εξασφάλιση της προστασίας και της ασφάλειας από την πυρηνική ενέργεια.
- Προώθηση πυρηνικών προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης.
- Ανάπτυξη της αναγκαίας υποδομής και εκσυγχρονισμός της υπάρχουσας.
- Συνεργασία με φορείς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Επιπρόσθετα, η Τουρκία στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας συνεργάζεται με τους Ρώσους στην Ανατολική Μεσόγειο, τους Ιάπωνες στη Μαύρη Θάλασσα και τα τουρκόφωνα κράτη στο Καύκασο και στην Κεντρική Ασία, καταδεικνύοντας ότι είναι μια χώρα που εξελίσσεται, αναπτύσσεται και αποτελεί πόλο προσέλκυσης διεθνών κεφαλαίων

Αν παρατηρήσουμε τη στρατηγική της Τουρκίας στους τομείς των επιστημών, της τεχνολογίας και της άμυνας, διαπιστώνεται ότι οι Τούρκοι δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ανάπτυξη της πυρηνικής τεχνολογίας, η οποία σε συνδυασμό με τα πυραυλικά συστήματα μεγάλου βεληνεκούς αποτελεί σοβαρότατη ένδειξη περί αναπτύξεως πυρηνικών όπλων. Άρα λοιπόν δεν πρέπει να υποτιμηθεί η πιθανότητα ανάπτυξης πυρηνικών όπλων από την Τουρκία, ενδεχόμενο για το οποίο υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις, που πιθανόν θα αποτελέσει πεδίο αντιπαράθεσής της με τη διεθνή κοινότητα στο μέλλον. Τούτο συνάδει αφενός με την επιδίωξή της να ενταχθεί στο κλαμπ των πυρηνικών χωρών λόγω της στρατηγικής της θέσης, αφετέρου

με τον παγκόσμιο ρόλο που φιλοδοξεί να διαδραματίσει στο μέλλον και τη συνεχιζόμενη προσπάθεια ανάπτυξης όλο και μεγαλύτερης στρατιωτικής ισχύος.

8. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ¹⁰³

Σήμερα η Τουρκία συμμετέχει στο σύνολο σχεδόν των διεθνών οργανισμών, συμμετέχει στις εργασίες τους, παρεμβαίνει, προβάλλει και υποστηρίζει και συχνά επιβάλλει τις απόψεις της και αναλόγως στη συνέχεια τοποθετείται. Άλλοτε προσυπογράφει και επικυρώνει, με καταγραφή βεβαίως κάθε επιφυλάξεως ή εξαιρέσεως της. Άλλοτε δεν επικυρώνει και άλλοτε δεν αναγνωρίζει. Όταν της επιβάλλονται όροι (π.χ. Λωζάνη) με τη λογική του «Κεμαλισμού» και του Συντάγματος της, προτάσσει την εθνική ανάγκη ασφαλείας και με πρόσθετη εσωτερική νομοθεσία παρακάμπτει υποχρεώσεις και αθετεί δεσμεύσεις. Με αυτή την πρακτική η Τουρκία :

- Δεν επικυρώσε το «Δίκαιο της Θαλάσσης».
- Δεν αναγνωρίζει τη δικαιοδοσία του Δ.Δ.Δ. Χάγης.
- Ασκεί το δικαίωμα της αρνησικυρίας, όπου θεωρεί ότι βλάπτεται.
- Προτάσσει τις συνταγματικές επιταγές και αναιρεί τις συμβατικές της υποχρεώσεις.
- Απειλεί με πόλεμο επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων αλλά, βάσει του μη επικυρωμένου «Δικαίου της Θαλάσσης», επεκτείνει σε άλλες, πλην Αιγαίου, θάλασσες τα χωρικά της ύδατα στα 12 ν.μ.
- Ακόμη και στη συνθήκη της «Λωζάνης» στο κεφάλαιο προστασίας των μειονοτήτων, στο άρθρο 38 παρεμβάλλει αναιρετικές, των υποχρεώσεών της.

Επίσης σημαντικό και ουσιαστικό ρόλο στη διεθνή νομιμοποίηση της Τουρκίας έχει αναλάβει και η τουρκική διασπορά η οποία συμβάλει τα μέγιστα στη βελτίωση της διεθνούς εικόνας της χώρας στα διεθνή φόρουμ.

¹⁰³Τουρκική εθνική εξωτερική πολιτική και αντίληψη του Διεθνούς Δικαίου, http://kostasxan.blogspot.com/2009/01/blog-post_1337.html, ημερομηνία προσπέλασης 12/12/11

9. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αναφερόμενα στο ζήτημα της ανάδειξης της Τουρκίας σε περιφερειακή δύναμη στον 21^ο αιώνα είναι ένα δυναμικό ζήτημα το οποίο υπόκειται σε καθημερινή αναθεώρηση λόγω της δυναμικής που παρουσιάζουν όλα τα θέματα των διεθνών σχέσεων.

Από τα αναφερόμενα στην **ιστορική αναδρομή** είναι φανερό ότι το Τουρκικό κράτος υπήρξε ένα αναθεωρητικό κράτος δηλαδή ένα κράτος το οποίο από συστάσεως του εφαρμόζει επεκτατική πολιτική έναντι των γειτόνων του, ενώ στο εσωτερικό παρατηρούμε την προσπάθεια εξόντωσης κάθε άλλες εθνοτικής μειονότητας και την ανάδειξη της Τουρκικής φυλής. Για την προσπάθεια αυτή χρησιμοποιούνται όλα τα μέσα ανάλογα με τις χρονικές περιόδους που διεξήχθησαν. Χαρακτηριστικά αναφέρονται η γενοκτονία των ποντίων, των αρμενίων, η διωγμοί κατά του ελληνικού στοιχείου, η εισβολή στην Κύπρο, ενώ δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και τη διαρκή προσπάθεια για την εξάλειψη των κούρδων. Επίσης, η Τουρκία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «καιροσκόπος», ο οποίος δε διστάζει να αλλάζει στρατόπεδα και συμμαχίες με μοναδικό σκοπό το προσωπικό της όφελος.

Η νομιμοποίηση στο εσωτερικό τη Τουρκίας εξασφαλίζεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας και το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο. Η εξουσία του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι υψηλής σημασία και όπως αναφέρθηκε στο σχετικό τμήμα της εργασίας ασκεί εξουσία σε όλους τους κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς φορείς σε θέματα ασφάλειας. Παρ' όλη την αλλαγή στην πολιτική ζωή της Τουρκίας η οποία είναι συνέπεια της συνταγματικής μεταρρύθμισης η συμμετοχή του στρατού είναι εμφανής σε κάθε φάση της πολιτικής ζωής της Τουρκίας και καθοριστικός παράγοντας άσκησης κάθε μορφής πολιτικής. Η πολιτική εκτουρκισμού που εφαρμόστηκε από τον Κεμάλ και τους απόγονους τους έχουν μειώσει αλλά δεν έχουν εξαλείψει τα τυχόν προβλήματα εθνοτικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ετερότητας της Τουρκικής κοινωνίας, ωστόσο εκτιμάται ότι αυτά δεν είναι θέση να επηρεάσουν άμεσα τη συνοχή της χώρας. Ο κουρδικός εθνικισμός και ο συνακόλουθος κουρδικός αποσχιστικός κίνδυνος αποτελούν τη σημαντικότερη απειλή της συνοχής του τουρκικού κράτους τόσο σήμερα όσο και στο απώτερο μέλλον ιδιαίτερα λόγω της πληθυσμιακής αύξησης του κουρδικού στοιχείου. Επιπρόσθετα, η πληθυσμιακή δύναμη της Τουρκία αποτελεί έναν συντελεστή ισχύος της χώρας, παρέχοντας της τη δυνατότητα να οργανώσει ένα

ισχυρό στρατό από τον καιρό της ειρήνης. Ιδιαίτερα σε συνθήκες συμβατικού πολέμου λόγω της πληθυσμιακής υπεροχής της δίδεται η δυνατότητα αναπλήρωσης των απωλειών σε ανθρώπινο δυναμικό. Επίσης, η μεγάλη πληθυσμιακή έκταση καθιστά δύσκολη την κατάκτηση και έλεγχου του ενός τέτοιου κράτους.

Όπως είναι γνωστό η **οικονομική** πολιτική και η ισχυρή παραγωγική βάση μιας χώρας αποτελεί σημαντικό παράγοντα ισχύος με άμεσες προεκτάσεις στη δυνατότητα άσκησης εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Στα πλαίσια αυτά η οικονομική κατάσταση της Τουρκία έχει αλλάξει ριζικά τα τελευταία χρόνια. Το 2006 ήταν η 18^η οικονομία στον κόσμο, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 7%-8%, παρουσιάζει σημαντική αύξηση ΑΕΠ και δεκαπλασιασμό των εξαγωγών. Τα δεδομένα αυτά της έδωσαν την ευκαιρία να ενταχτεί στην ομάδα των G20 και να μετέχει στο μηχανισμό λήψης αποφάσεων οικονομικού περιεχομένου με τους πλουσιότερους της γης. Σ' αυτό θα πρέπει να προστεθεί η προσπάθεια της Τουρκία να καταστήσει τη χώρα ενεργειακό κόμβο. Η οικονομική κατάσταση αυτή τη στιγμή παρουσιάζει χαρακτηριστικά άνθησης και προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης στο μέλλον γεγονός που της δίνουν τη οικονομική ώθηση για ανάδειξη της σε περιφερειακή δύναμη.

Το έργο της **εξωτερικής πολιτικής, διπλωματίας, διεθνής νομιμοποίηση** της Τουρκίας έχει επιμεριστεί το βάρος της εξωτερικής νομιμοποίησης της Τουρκίας βασισμένη στην ιδέα «των μηδενικών προβλημάτων» του Αχμέτ Νταβούτογλου. Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας τα τελευταία 15 έτη βιώνει μια διεύρυνση του φάσματος των δραστηριοτήτων και των προσανατολισμών και διακρίνεται για την πολυπλοκότητα της εφαρμογής στο σύγχρονο και ασταθές πολιτικό περιβάλλον. Σήμερα, η εξωτερική πολιτική της είναι συνέπεια ιδεολογικών γεωπολιτικών, οικονομικών παραγόντων αλλά και θρησκευτικών παραγόντων. Η χρήση του ισλαμικού στοιχείο αποτελεί θετικό παράγοντα άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, εκτός της περίπτωσης της ΕΕ, για την οποία αποτελεί ένα από τους ισχυρότερους αρνητικούς παράγοντες. Ωστόσο, η πολυμορφία της εθνοτικής και θρησκευτικής τουρκικής κοινωνίας αναπόφευκτα επηρεάζει τις σχέσεις της με κάποιες γειτονικές χώρες. Έμφαση έχει δοθεί στην διεθνή και περιφερειακή συνεργασία με τη συμμετοχή σε όσο το δυνατόν περισσότερους διεθνούς οργανισμούς και ΜΚΟ. Ιδιαίτερη προσπάθεια καταβάλλεται στην καθιέρωση της ως πρωταγωνιστή και ισότιμο εταίρο στην ευρύτερη περιοχή. Παράλληλα επιδιώκει με διάφορους τρόπους να αναιρέσει και να αποτρέψει την άσκηση των νόμιμων δικαιωμάτων των άλλων κρατών που η Τουρκική κυβέρνηση θεωρεί ότι θίγουν τα συμφέροντα της. Χαρακτηριστικό

παράδειγμα είναι προσπάθεια να ανακόψει τις γεωτρήσεις του Κυπριακής δημοκρατίας στο οικόπεδο 12 της ανατολικής μεσογείου. Μια σειρά γεγονότων τα τελευταία χρόνια αύξησαν τις δυνατότητες και την αυτοπεποίθηση της για άσκηση εξωστρεφούς πολιτικής και μεγαλύτερης επιρροής σε διεθνή θέματα που αφορούν κυρίως τη γύρω περιοχή. Τέτοια γεγονότα ήταν η εξασφάλιση καθεστώτος υπό ένταξης χώρας στην Ε.Ε., οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, η εσωτερική σταθερότητα, η αλματώδης οικονομική ανάπτυξη, η διείσδυση της σε διεθνείς αγορές, η μετατροπή της σε κέντρο διέλευσης αγωγών πετρελαίου, η αυξημένη σημασία της στρατηγικής της θέσης και οι προσβάσεις της σε τουρκόφωνες δημοκρατίες. Παρά τα παραπάνω οι γεωπολιτικές εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, η ενεργειακή συμφωνία Ισραήλ και Κυπριακής Δημοκρατίας οδηγούν τη Τουρκία σε αποξένωση. Έτσι σε διπλωματικό επίπεδο η πολιτική μηδενικών προβλημάτων του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Ahmed Davutoglu κινδυνεύει να μετατραπεί σε πολιτική «πολλαπλών προβλημάτων».

Η **στρατιωτική ισχύς** αποτελεί ένα μέσο για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής και την επίτευξη των εθνικών σκοπών ενός κράτους. Η Τουρκία διαθέτει σήμερα το δεύτερο μεγαλύτερο στρατό στο ΝΑΤΟ. Πλέον αυτού, καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την ανάδειξη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας με την υλοποίηση ενός εξοπλιστικού προγράμματος για την αναβάθμιση των ενόπλων δυνάμεων της. Επίσης, για την ανάδειξη τους συμμετέχει σε σημαντικό αριθμό ειρηνευτικών αποστολών αλλά και με ιδιαίτερα σημαντικό αριθμό δυνάμεων σε επιχειρησιακές θέσεις υψηλού κινδύνου. Εμφανής είναι η προσπάθεια για έξοδο στην ανατολική μεσόγειο με την εκτέλεση ασκήσεων έρευνας και διάσωσης ώστε να προβληθεί ακόμα περισσότερο ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων και κατ' επέκταση της χώρας και στο τομέα αυτό. Σημειώνεται ωστόσο ότι η έλλειψη πυρηνικών όπλων είναι σημαντικός παράγοντος στρατιωτικής ισχύος, ο οποίος εκλείπει από την Τουρκία αν και οι προσπάθειες για απόκτηση είναι διαρκείς και μεθοδευμένες και δεν αποκλείεται η σύντομη απόκτηση τους. Αρνητική συνέπεια της ιδιαίτερης προβολής της στρατιωτικής ισχύος της χώρας είναι η δημιουργία διλημάτων ασφαλείας στις γείτονες χώρες.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι οι κινήσεις της Τουρκίας που τη χαρακτηρίζουν ως περιφερειακή δύναμη είναι οι ακόλουθες:

- Η συνεχής αναβάθμιση των ενόπλων δυνάμεων
- Η προώθηση της διεθνούς και περιφερειακής συνεργασίας

-
- Η προβολή και διασφάλιση των τουρκικών συμφερόντων ακόμα και με τη παραβίαση των συμφερόντων άλλων κρατών.
 - Η προβολής της και καθιέρωση της ως ισότιμου συνομιλητή με τους εξωθεσμικούς και τους παγκόσμιους δρώντες.
 - Ανάλυση ρόλου μεσολαβητή στην ευρύτερη περιοχή της.

Εν κατακλείδι, η Τουρκία έχει επενδύσει εδώ και δεκαετίες συστηματικά στην επίτευξη του στόχου αναγωγής της ως περιφερειακής δύναμης στην ευρύτερη πολιτική σκηνή. Η πολιτική της λοιπόν σε αυτό το χώρο ήταν και θα μείνει προκλητική και επιθετική.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα η Τουρκία θα πρέπει να θεωρείται **αξιόλογη δύναμη και σημαντική τοπική δύναμη** με μεγαλύτερες ίσως προοπτικές για το μέλλον. Ίσως όμως **είναι πρώιμο να χαρακτηριστεί «περιφερειακή υπερδύναμη»** γιατί **δεν έχει συντριπτική υπεροχή έναντι όλων των άλλων χωρών στην περιοχή**, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η Ρωσία η οποία εξακολουθεί να είναι μια υπολογίσιμη δύναμη στον οικονομικό και στρατιωτικό τομέα, η Κίνα επίσης με τη μεγάλη οικονομική ανάπτυξη αλλά και τη στρατιωτική της δύναμη, το Ισραήλ το οποίο παρόλο τη μικρή του έκταση είναι κάτοχος (αν και όχι αποδεδειγμένα) πυρηνικών όπλων, το Ιράν με τη στρατιωτική δύναμη και τη πιθανή στο κοντινό μέλλον πυρηνικοποίηση του και τέλος η ΕΕ η οποία αν και διέρχεται μια οικονομική κρίση εξακολουθεί να αποτελεί μια υπολογίσιμη δύναμη σε όλους τους τομείς (οικονομικό, διπλωματικό, στρατιωτικό).

10. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Βιβλία

- Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη, Εκδόσεις Εστία.
- Αθανάσιος Πλατιάς, Το Πυρηνικό Πρόγραμμα της Τουρκίας, Εκδόσεις Παπαζήση
 - Αχμετ Νταβούτογλου, 2010, Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας, εκδόσεις Ποιότητα.
 - Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, 2007, Εισαγωγή στις Διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα.
 - Θάνος Ντόκος, 2001, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκία, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη,
 - Κ. Κολιόπουλος, «Η υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης» (2001), Εκδόσεις Ποιότητα.
 - Παναγιώτης Ήφαιστος – Αθανάσιος Πλατιάς, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Εκδόσεις Παπαζήση.
 - Σταύρος Λυγερός, 2010, Σταυροφόροι χωρίς Σταυρό, Εκδόσεις Λιβάνη.
 - Χ. Παπασωτηρίου «Διασπορά και Εθνική Στρατηγική» (2000), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
 - Χ. Παπασωτηρίου «Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία» (1996), Εκδόσεις Σιδέρης
 - Χ. Παπασωτηρίου 2007, Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας.
 - Χρήστος Μηνάγιας, 2010, «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Εκδόσεις Κων. Τουρίκη.

β Άρθρα – Περιοδικά

- CIA FACTBOOK
- Martin Beck, 12/12/2006, Η έννοια της περιφερειακής δύναμης:

-
- Protocol to the North Atlantic Treaty on the Accession of Greece and Turkey, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17245.htm
 - Άαρν Στέι (2011), Οι Σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας και Η Πυραυλική Άμυνα, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/el/features/setimes/features/2011/10/19/feature-03>
 - Αλίνα Λεχτινεν (2011), Η Τουρκία διστάζει να εκφράσει στήριξη προς τους αντάρτες της Λιβύης, www.stimes.com
 - Αμυντική Βίβλος 2010-2011/DEFENCE net media
 - Αραβική Άνοιξη Ή Ισλαμική Νεο-Οθωμανική Θύελλα, www.hellasontheweb.org
 - Αραβική Άνοιξη Ή Ισλαμική Νεο-Οθωμανική Θύελλα, www.hellasontheweb.org,
 - Γ. Ροκκάς (2008), Τουρκία και Βαλκάνια, www.ardin.gr,
 - Γ. Σέκερης (2009), Οζάλ Ερντογάν, η Νέα Τουρκική Πολιτική, www.diplomatikoperiskopio.com
 - Β. Γιαννόπουλος (2011), Τουρκική Πολιτική Πολλαπλών Προβλημάτων, www.geostrategy.gr
 - Γ. Στάμκος (2006), Εθνική συνείδηση και μειονότητες στην Τουρκία, e-telscope.gr
 - Δασκαλάκης Ιπποκράτης (2008) Το εθνικό και Θρησκευτικό Μωσαϊκό της Τουρκίας στην εξωτερική της πολιτική.
 - Η Γενοκτονία των Ποντίων, <http://www.sansimera.gr/articles/140>
 - Η έκρηξη της οικονομικής ισχύος της Τουρκίας, www.sofokleous10.gr
 - Θεόδωρος Λιόλιος, 4/4/2005, Το Τουρκικό Πυρηνικό Πρόγραμμα
 - Κατερίνα Μυστακίδου: (2011), Η άνοδος του Ισλάμ στην Τουρκία, <http://www.citypress.gr>
 - Κείμενο εργασίας Νο 19/2011/ΕΛΙΑΜΕΠ
 - Κείμενο εργασίας Νο 23/2011/ΕΛΙΑΜΕΠ «Ένταση στην Ανατολική Μεσόγειο»:
 - Κωνσταντινίδης Γιώργος (2010), Η ισχύς της τουρκικής οικονομίας, <http://blogs.eliamep.gr>
 - Μήπως η Τουρκία απορρίψει πρώτη την ΕΕ; <http://www.tovima.gr/opinions/article>
-

-
- Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, www.wikipedia.com
 - Ν. Τζανετάκου(2011), Ρωσία και Τουρκία «σφάζονται» στην... ποδιά του Καυκάσου, <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=232375>
 - Προβληματισμοί, τεύχος 64, Εκδόσεις ΕΛ.Ε.Σ.ΜΕ, 2011
 - Ρένα Δούρου (2011) Τα φιλόδοξα, αλλά μετέωρα βήματα της Τουρκίας, <http://www.renadourou.gr/index.php/2011/08/athra>
 - Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, www.setimes.com
 - Σπύρος Ν. Λίτσας (2007) Η σύγχρονη Τουρκική πραγματικότητα και ο ρόλος του στρατού στις δομές εξουσίας του κράτους: Από τη θεσμική κατοχύρωση στη συνειδησιακή ταύτιση.
 - Στεφ. Κουκλάρης (2001), Απλώνει τα «Πλοκάμια της η Τουρκία στα Βαλκάνια»(2011), www.fonirodoris.gr,
 - Στρατηγός ε.α Δ. Σκαρβέλης, Τουρκία το Δόγμα της «Στρατηγικής Βάθους», www.elesme.gr,
 - Συνθήκη της Λωζάνης, www.wikipedia.com
 - Σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας, www.ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_el.htm,
 - Τζελάλ Μπαγιάρ, www.wikipedia.com
 - Το Αναδυόμενο Ισλαμικό Κεφάλαιο Στην Τουρκία – Ο Ρόλος Του Κινήματος του Φ. Γκιουλεν. <http://www.anixneuseis.gr/>
 - Τουρκία – Βόρειος Αφρική, Αντιστράτηγου ε.α. Σ. Παναγόπουλου, http://www.eliamer.gr/wp-content/uploads/2011/05/19_2011_-WORKING-PAPER-_Pantelis-Touloumakos-2.pdf
 - Τουρκία: Στρατός και Πολιτική. Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, www.ekemrogram.org
 - Τουρκική εισβολή στην Κύπρο, www.wikipedia.com
 - Τουρκική Ιστορία, <http://savalas.gr/pr2/22631.pdf>
 - Τουρκουτ Οζάλ, www.wikipedia.com
 - Υποστρατήγου ε.α. Π. Λεονάρδου (2008) «Εξελίξεις στο Γεωστρατηγικό Περιβάλλον στην Ευρύτερη Περιοχή – Οι Μειονότητες ως αίτια Σύγκρουσης των Χωρών – Προβλήματα Μειονοτήτων στην Ελλάδα και Πιθανές Επιπτώσεις στην Ασφάλεια της Χώρας»
 - Χρήστος Μηνάγιας (2011), Οι επόμενες κινήσεις της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο, www.geostrategy.gr
 - Χρήστος Μηνάγιας, 12/1/11, Πυρηνική ενέργεια και πυρηνικά όπλα στην Τουρκία, www.geostrategy.gr

γ Δικτυακοί Τόποι

- ethnologic.blogspot.com
- kostasxan.blogspot.com
- www.anixneuseis.gr
- www.ardin.gr,
- www.berlin-institut.org
- www.cia.gov
- www.citypress.gr
- www.defencenet.gr
- www.diplomatikoperiskopio.com
- www.ec.europa.eu/
- www.ekemprogram.org
- www.ekemprogram.org
- www.elesme.gr
- www.enet.gr
- www.e-telscope.gr
- www.ethnosnews.com
- www.fonirodopis.gr,
- www.geostrategy.gr.
- www.hellasontheweb.org
- www.ifestosedu.gr
- www.internationalaffairs1.wordpress.com
- www.istame-apapandreou.gr
- www.mfa.gr
- www.nato.int
- www.palmografos.com/
- www.renadourou.gr
- www.rieas.gr
- www.sansimera.gr/
- www.setimes.com
- www.sofokleous10.gr
- www.strategyreport.gr
- www.stratfor.com

-
- www.tovima.gr
 - www.turkstat.gov.tr
 - www.wikipedia.org

Πανεπιστήμιο Πειραιώς